

LIETUVOS RESPUBLIKOS
ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

JUSTINO MARCINKEVIČIAUS PAMOKOS

Vilnius 2012

UDK 721.172(092)
Ma418

Sudarė *Stepas Eitminavičius*

Leidinyje panaudotos nuotraukos ir laiškai iš straipsnių autorių asmeninių archyvų

ISBN 978-9986-03-660-9

Turinys

Stepas Eitminavičius Susitikome pasakyti...	7
Anarsija Mikalauskaitė-Adamonienė Mūsų dvasios brolis	8
Liuda Viliūnienė Justinas Marcinkevičius iš arti ir iš toli	11
Regina Ragauskaitė-Jasukaitienė Poetas gyvas!	14
Roma Žilinskienė Kiekvienam artimas	16
Vincas Peckus Pradžia – Prienuose	18
Konstancija Tamulaitytė Skaidri šviesa	19
Vladislava Mačiulytė Jeigu būtų galimybė...	21
Antanas Poškus Nuo pirmojo rinkinio	23
Laima Abraitytė Siejo dvasinė bendrystė	24
Laima Miliukaitė Pirmame kurse	29
Kristina Stanionienė Labūnavoje	30
Pranas Barvydas Keturios datos	31
Elena Dobrovolskienė Patys iškiliausi svečiai	36
Aleksas Bagdonavičius Plokštelių „seansai“. O žodis paprastas ir svarus	37
Zigrita Petraitienė Būti dėmesingam	39
Joana Župerkienė Baltą gelę išauginsim...	41
Danutė Ardavičienė Svarbus laiškas	42
Joana Jurevičienė Pradžia – „Ikaras“	43
Rita Miknevičienė Kiek meilių buvo Jūsų gyvenime?	45
Agnė Marcinkevičiūtė Kas liko tarp kino filmo kadru	49
Ona Alesiūtė-Bleizgienė Apie poezijos vyturį iš Važatkienio	52
Petras Panavas Legenda, mūsų istorijos dalis	56
Ona Jasinskienė Labai nudžiugau sužinojusi...	57
Erminija Deviatnikovienė Žmogų kaip žaizdą supuok	60
Dalia Žibaitienė Formavo žmogiškumo sampratą	63
Rita Kairienė (Latvėnaitė) Keturi susitikimai	64
Ramunė Karlonienė Senolė	67
Daiva Dūdėnienė Tarsi rašyčiau dienoraštį	68
Živilė Bandorienė Žiemos pasikalbėjimai. Impresija	73
Justinas Jonyka Sujungęs dvasinius ir žemiškus pradus	76
Irena Raščiuvienė Taip jausta ir mąstyta...	79
Violeta Puzarienė Ką reiškė būti su Juo?	81
Irena Ruginienė Gyveno Lietuva	83
Rita Pauliukaitienė Lietuvos istorijos atradimai	85
Vitalija Juškevičiūtė Įamžintas tikrumas	86
Justas Jasėnas Kviečia visada būti gelmėje	88
Aldona Šliažaitė Minčių krislai	89
Izabelė Ūsienė Eik į klasę, Mokytojai	93
Stasė Grambienė Pagalvoju apie mokinius	94
Jolita Vilkelienė Augam su „Gerumu...“	95
Kristina Mecelicaite Padedanti poezija	97
Stepas Eitminavičius Kad kalbėtų ir mokinių vardu	99
Regina Mikalauskienė Aktų salė buvo kitokia	104
Justinas Marcinkevičius Linkiu Jums turtinti savo dvasią	107
Knygos autoriai apie save	109

Stepas Eitminavičius

Susitikome pasakyti...

Susitikome pasakyti, kad Justino Marcinkevičiaus pamokos mums labai svarbios, – teigia šios knygos autoriai. Pasakyti, kuo poetas artimas, prisiminti konkrečius savo būties epizodus – ir paprastas, ir sudėtingas veiksmas. Įvairiai ieškojome esminių atramų Justino Marcinkevičiaus kūrinuose, įvairiai dėliojome savuosius išpūdžius, savas išpažintis. Kas buvo malonu, netikėta? Kad atsiliepė nemažai kolegų, kad atsuntė ne tik savo tekstus, bet ir kitų autorių paieškojo. Dera priminti, kad labai padėjo Živilė Bandorienė. Bendrystė – norisi kartoti šį žodį.

Man atrodo, jog kada nors ši knyga bus cituojama rašant apie mūsų pedagogiką, mąstant apie tuos grožinius kūrinius, kurie paliečia žmogaus dvasios gelmes.

Kas pirmiausia rūpės paėmus knygą į rankas? Matyt, kurių miestų, miestelių mokytojai atsiliepė į prašymą kartu parašyti vieną kūrinį. Dėl ko bus smagu? Kad Justinas Marcinkevičius užaugino ne vieną mokytoją, aktyviai mokyklos kasdienybėje teigiantį amžinąsias vertybes. Knygoje įvairiais aspektais minimas „Mažvydo“ epilogas. Tie sakiniai labai prasmingi, gražūs, kalbantys apie pasirinkimą, kitokios Lietuvos laukimą. Ir mokytojo pašaukimo esmę.

Mokytojas, mokinyš, knyga – šis ryšys labai prasmingas. Priartėti prie meninio žodžio, kad vėliau – atsiskyręs – galėtum kalbėti ugdytiniui. Ir visą laiką tikėti, kad atsiras suprantančių, jaučiančių tą pat. Kad atsiras didžiosios priedermės tęsėjų. Tokių epizodų knygoje ne vienas.

Esame skirtingi – tokia lyg ir banali tiesa šį kartą nuskamba kitaip. Esame skirtingi, kad galėtume savaip kalbėti apie tą patį. Būtų galima įvairiai minėti autorių pavardes – kreipti dėmesį į prisimintos situacijos išskirtinumą ar įprastumą, į citatas, į apibendrinimus. Tačiau iš tekstų matyti, kad autoriai, taip gražiai kalbėdami apie didžiojo menininko poveikį, baiminasi sureikšminti savuosius darbus – kalba apie būtąjį laiką tiek, kad pasakytų apie poetą... Žinoma, dauguma prisiminimų susiję su mokykla, su ėjimu prie mokinių.

Norėta neužmiršti ir nuotraukų, poeto laiškų, autografų – visa tai atspindi tiek istoriją, tiek kūrėjo paprastumą, rūpinimąsi kitais. Svarbi ir poeto rašysena, kalbanti apie jo dvasios energiją.

Vengta preciziškai sulyginti kai kurias tekstų detales (net žodžio „poetas“ rašybą) – jomis irgi išreiškiamas savas požiūris ar tik minties niuansas.

Knygos skyriai labai sąlygiški: norėta išryškinti įžangą ir pabaigą, parodyti rašančiųjų ryšį, o svarbiausia – atskleisti poeto įtaką. Atrodo, kad autorių žodžiai apie save iš esmės irgi yra netiesioginis Justino Marcinkevičiaus pamokų įtakos paliudijimas.

Norisi džiaugtis mokytojais, kuriems šios knygos lipdymas buvo labai reikšmingas. Daug sako žodžiai: „O kada jau pamatysime savo bendrą kūrinį?“ Džiugu, kad šis mūsų darbas leido dar sykį patirti, kas yra amžina, kas yra bičiulystė.

Dėkoju profesorei Viktorijai Daujotytei-Pakerienei, Nidai Poderienei, geranoriškai, kantriai mane konsultavusioms.

Sudarydamas šią knygą turėjau malonią progą susipažinti su Genovaite Marcinkevičiene – praleistas laikas bute Mildos gatvėje, pokalbiai telefonu man labai svarbūs.

Anarsija Mikalauskaitė-Adamonienė

Mūsų dvasios brolis

Rašyti atsiminimus apie Justiną Marcinkevičių – tai rašyti apie savo „trisdešimtųjų metų gimimo“ kartą. Bet kaip rašyti, jei galvoje kaip auksinės gijos draikosi tik Jo žodžiai. Žodžiai tarsi paimti iš mūsų širdžių, pakylėti į meilės ir užuojautos šviesą. Tai mūsų poetas, mūsų dvasios brolis, kuris mums parodė, kokia perplėšta, su išniekintais tautiškumo idealais buvo mūsų vaikystė, kokia vargana, „baimės paukščių nutupėta“ buvo mūsų jaunystė, koks skausmingas buvo mūsų dvasinis brendimas, ieškojimas savo vietos po saule, nuolatinis sprendimas, kur tiesa ir kur melas, kur progresas ir kur regresas, kaip prisiliesti prie pažangos, nebūti „atplaiša“ ar „pagaliu progreso ratuose“. Tai Jis – mūsų dvasios brolis dvynys – galėjo mus atjausti, kad ir mes – karo ir pokario sumaiščių vaikai – troškom džiaugtis pasauliu, būti laimingi, išlikti gyvi.

...Buvo vokiečių okupacijos metai. Medinės kunigo Pelikso Martišiaus statytos gimnazijos salė buvo pilna moksleivių. Mes pirmą kartą dalyvavome literatų susirinkime. Mokytojas Juozas Eidukevičius, mokyklinių pjesių autorius, kalbėjo: „Prienų „Žiburio“ gimnazija davė Lietuvai daug žymių žmonių: kunigų, aukštų karininkų, teisininkų, ekonomistų... Tik poeto – nė vieno...“ (Tada nei mokytojas, nei mes nežinojome, kad filosofas Antanas Maceina, mokęsis „Žiburio“ gimnazijoje 1918–1925 m., rašė eilėraščius, nors jų nespausdino.)

Galimas daiktas, kad ir A. Maceinos giminaitis (iš motinos pusės) Justinas Marcinkevičius sėdėjo tuomet tame susirinkime, klausėsi tų mokytojo žodžių ir galbūt nutarė pabandyti būti tuo pageidaujamu poetu.

Taip galėjo būti, nes jau kitame, ne mažiau gausiame susirinkime visi išgirdome Justiną Marcinkevičių, skaitantį savo eilėraštį. Eilėraštis buvo apie kaimo kiemą su jo gyvūnėliais – katinu ir šuneliu. „Piešinėlis“ buvo toks gyvas, tikras ir jaukus, kad salė prapliupo aplodismentais. O mes, mergaitės, įsidėmėjom, kad šis kuklus, šviesiaplaukis, drovia šypse-na vaikinai labai gražus...

Nepasakosiu čia apie anoniminius meilės laiškus, kuriuos Justinas rasdavo savo suole, apie jo draugystę su mūsų klasės matematike Birute Baranauskaite (vėliau ji tapo matematikos mokytoja metodininke), tik pasigirsiu, kad priklausiau tam pačiam literatų būreliui: pirmininkas buvo Jonas Kazlauskas, pavaduotojas – Justinas Marcinkevičius, o aš – sekretorė. Būrelyje per keturiasdešimt narių. Susirinkimuose savo kūrybą skaitydavo ne tik Justinas, bet ir jo klasės draugai: Bronius Dereškevičius (vėliau – „Šlovės“ mokyklos direktorius, lituanistas), Antanas Bieliauskas (vėliau – rašytojas, laikraščio „Tarybinis mokytojas“ žurnalistas), mūsų klasės poetė Janina Šiugždinytė (brolių partizanų sesuo ir ryšininkė, vėliau – politinė kalinė) ir daugelis kitų.

Justinas Marcinkevičius rašė ne tik eilėraščius, bet ir apsakymus, o baigiamojoje klasėje sukūrė dramą „Žemės saują“, kuri bendraklasių buvo pastatyta ir sulaukė džiaugsmingo įvertinimo.

Mūsų mokytojai lituanistai Mykolas Jonaitis, Mykolas Gudėnas ir auklėtoja, vėliau direktorė Genovaitė Andrašiūnienė globojo ir visaip palaikė mokyklos literatus, stengėsi plėsti mūsų kultūrinį akiratį. Prisimenu, važiuavom nedengtais sunkvežimiais į Kauną klausytis operos „Faustas“, kitą kartą plaukėme garlaiviu. Mokytoja G. Andrašiūnienė stengėsi apsaugoti mūsų vaikystę nuo visko, kas „juoda, klaiku“. Niekada nebuvo kalbama nei apie

išvežimus, nei apie partizanus. Mokyklos dienos bėgo džiaugsmingos, per pertraukas ir mokyklos vakarėliuose buvo linksmai, liūdnai ir ilgesingai dainuojama. Berniukai, sustoję ratu ir uždėję rankas vienas kitam ant pečių, traukdavo: „Rytų fronte lyja, lyja nuolatos“ arba linksmą „Krambambuolį“, o mes, mergaitės, savo klasėje plėšdavom partizaninę: „Aš verkiau parimus tarpvarty darželio, kai, paspaudęs ranką, tyliai išėjai...“

Ir bažnyčia mums buvo svarbu: klausėmės joje mūsų buvusio kapeliono Juozo Luckaus vedamų tikybos pamokų, giedojom chore, dalyvaudavom gegužinėse pamaldose, po kurių vaikštinėdavom po miestą centrine Vytauto gatve ir alyvom pražydusiose kapinaitėse. Nieko tarsi nebijojom, nepaisėm vieno kito komjaunuolio, tarsi nematėm jų iki 1946 m., kai prie klebonijos šulinio buvo papjautas žemesnės klasės komjaunuolis Pranas Bubnys. O tada buvo suimti aukštesnių ir mūsų klasės berniukai, tarp jų ir Justinas Marcinkevičius, ir A. Bieliauskas, ir daugelis kitų. Suimtųjų vaduoti drąsiai eidavo tik mokytoja Andrašiūnienė, mat buvo kilusi iš senų revoliucionierių socialdemokratų Kuzmų šeimos (apie jos tėvą, socialdemokratų veikėją, skaitėme enciklopedijoje); jos vyras, agronomas, tarybinio ūkio vadovas, buvo „dingęs“, ji viena augino penkis vaikus. Tikra savo laiko didvyrė – drąsiai rinko aukas išvežamiems žmonėms, susirašinėjo su išvežtu mokytoju M. Gudėnu, siuntė siuntinius. Tai ji, kaip prisimena ir Justinas Marcinkevičius, sąmonino mus, kad privalome „saugotis“, „išlikti“, „nerizikuoti“, galvoti apie tautos ateitį, kuri – mūsų rankose. Tai ji paskatino Joną Kazlauską studijuoti ne matematiką, kuriai jis buvo gabiausias, bet lietuvių kalbą, tai ji ir Justinui Marcinkevičiui patarė atsakingai rengtis poetinei kūrybai. O ir mokytojas M. Gudėnas iš tremties jai rašė, kad reikia globoti Justiną – jaučias, kad į lietuvių literatūrą ateis išskirtinis talentas...

Taigi taip visų mokytojų globojamas, visų bendraklasių mylimas augo mūsų poetas, kol kas neatidengdamas savo sielvarto – keturiolikos metų neteko motinos, nerodydamas ašarų dėl skurdo, sudegus namams, dalijantis kąsniu su aštuoniais jaunesniais broliais ir seserimis...

Galimas daiktas, kad didelį kūrėją pagimdo didelis skausmas, didelis dvasinis sukrėtimas, ir didelis meno kūrinys gimsta tik iš sužeistos, įskaudintos dvasios, kaip rodo ir kitų mūsų poetų likimas ir kūryba...

Toliau apie Justiną Marcinkevičių norėčiau kalbėti ne kaip bendraklasė, o kaip mokytoja lituanistė.

Kai pradėjau dirbti 1955 m., kiek prisimenu, literatūros vadovėlių nebuvo. Atsiradę irgi netenkino – sausi, nuobodūs. Lituanistai turėjo būti panašūs į graikų dviveidį dievą Janą: vienu veidu atsigręžę į kūrinį, kitu – į literatūros kritiką. To paties reikalavom ir iš mokinių – ne tik perskaityti grožinį tekstą, bet ir pasidomėti, ką apie jį sako autoritetingi kritikai, literatūrologai. Sekti literatūrinę spaudą, skaityti „Pergalės“ žurnalą, savaitraštį „Literatūra ir menas“ būtina, jau nekalbant apie dėmesį kiekvienai pasirodanti naujai knygai. Nors Justino Marcinkevičiaus kūryba dar nebuvo įtraukta į mokyklines programas, su džiaugsmu skaitėme pirmąją jo knygą „Prašau žodžio“. Tuoj pat išmokome dainuoti „Linėlį raunu ne viena“, deklamuoti skambius, šviesius rinkinio eilėraščius, tarsi kviečiančius prisijaukinti šiurkštų, nedraugišką Laiką. Dar labiau džiaugėmės sulaukę poemos „Dvidešimtas pavasaris“. Nors neįžiūrėjome joje „herojaus raidos į socialistinę pasaulėžiūrą“, kaip teigė kritika, bet žavėjomės jaunatviška pasaulėjauta.

Nuo 1960 m. Justiną Marcinkevičių jau dėstėme pagal programą, nes išėjo poema „Kraujas ir pelenai“. Vėl visa respublika – visų mokyklų mokiniai, mokytojai – tik ir deklamavo ilgiausias tos poemos ištraukas... Sakyčiau, nuo šios poemos prasidėjo Justino Marcinke-

vičiaus triumfo kelias. Pamilom jį už karštą tėvynės meilės jausmą, už sielvarto ašarą dėl jos kančių... Toliau visos kitos jo knygos buvo mums kaip „šventas apreiškimas“ – tik ir laukėm, ką dar parašys.

Prisimenu, mokytoja G. Andrašiūnienė pakvietė Justiną Marcinkevičių, Joną Kazlauską, jau filologijos daktarą, į mūsų mokyklą, kurioje tuo metu mokėsi poeto broliai Gytis bei Romas. (Gytis taip pat bandė kurti eilėraščius.) Kiek buvo džiaugsmo, kai Justinas pagyrė brolio čia skaitomus eilėraščius!

Visai tautai įsimintinas įvykis buvo dramos „Mindaugas“ pastatymas Vilniaus akademiniame teatre. Neužmirštamas, sukrečiantis įspūdis, kai Mindaugas – aktorius R. Adomaitis, priėjęs prie pat rampos, kreipiasi į salę: „Ar žinote tą žodį – Lietuva?..“ Mirtinoje tyloje jau ti, kaip visų veidais rieda ašaros. Kodėl tai mus tada taip jaudino? Visai užmiršom autorių. Į mus prabilo kažkas už jį didesnis...

Įdomu, kad Justino Marcinkevičiaus kūryboje yra daug tokių eilėraščių, kurių autorius jau neminimas, jie pasisavinti tautos – tai dainomis virtę „Oi, užkilokit vartelius“, „Sūrus, sūrus marių vandenėlis“, „Taip eina laisvė“... Mano dukraitė, jau šios Nepriklausomybės vaikas, dainuoja pritardama gitara: „Tai uždaryk mane, tėvyne, savyje...“ ir sako, kad tai turėtų būti šiandieninis mūsų tautos himnas, nors ji autoriaus nežino (*sic!*).

Apie visus kūrinius galėčiau kalbėti, kalbėti...

Pagaliau dar vienas blyksnis: mūsų Poetas – išsivaduojamojo Sąjūdžio priešakyje, tūkstantiniame mitinge džiaugiasi: „Broli, štai ta tauta! Ir tu ją matai...“ Tikrai atrodė, kad ta tauta, „vienybės vainiku vainikuota“, metė poetą į padangę kaip aušros vyturį. Mes, toli nuo Vilniaus esantieji, žiūrėjome televiziją, verkėme... Ir laukėm poeto... Viena mokytoja kartą prieš vieną susitikimą pasakė: „Jei atvažiuotų Justinas Marcinkevičius, atsiklaupčiau kaip prieš Dievą!..“

...Mes, „trisdešimtųjų metų gimimo“ karta, su savo iškankinta pasaulėjauta, su savo sulaužyta pasaulėžiūra baigiamė išeiti. Mūsų 1949 m. „Žiburio“ gimnazijos laida sukakus 65-eriems metams, kai baigėme mokyklą, turbūt susitiks Anapilyje, nes čia susitikti, išėjus mūsų šviesiausiajam Bičiuliui, niekas nepanorės...

Prienai

Liuda Viliūnienė

Justinas Marcinkevičius iš arti ir iš toli

1952 metai. Vilnius. Totorių gatvė. VVU merginų bendrabutis. „Raudonasis kampelis“ (taip buvo vadinamas poilsio kambarys su sovietine „agitka“), kuriame glaudžiasi 12 neturinčių kur apsisotiti įvairių fakultetų įvairių kursų studentų. Mes, dvi „fuksės“ lituanistės, nieko nepažįstame, tik jau girdėjome, kad už sienos gyvena keturios ketvirto kurso filologės, pas kurias dažnai užsimažina vaikinų. Mūsų žemaitė Aldutė praneša: „Atain mona graži galvike...“, ir smalsuolės prilimpa prie langų. Tuoju paaiškina, kad tai poetas, kurio eiles moka atmintinai vos ne visas universitetas. Taip mums pristatomas Justinas Marcinkevičius. Už sienos pasigirsta kanklės, dainos, ūžia primusas...

Klaidūs universiteto koridoriai. Į tolimą anglų kalbos kabinetą palydi du paslaugūs „senbuviai“. Iš matymo vieną jau pažįstame... Kur kas geriau Justiną Marcinkevičių atskleidžia eilėraščiai, spausdinami didžiuliame, per visą 24-osios auditorijos sieną ištiestame sienlaikraštyje. Laukiam jų (kiek vėliau rasim knygelėje „Prašau žodžio“). Šiame sienlaikraštyje pasirodydavo ir poemos „Dvidešimtas pavasaris“ fragmentų, kurie priimami nevienareikšmiškai. Ginčų, ironiškų pastabų buvo dėl kolūkinio kaimo epizodų. Bet linksmosios dalys, aišku, labai patikdavo. Likdavo širdyje tos eilės, kuriose atgydavo namai, laukai, gražioji Lietuva ir jos žmonės.

Dainos! Gražus Justino balsas skambėjo visur: auditorijose ir bendrabutyje, universiteto akademiniame chore ir besikuriančiame liaudies dainų ir šokių ansamblyje. Jame ir man teko laimėti ketverius metus dainuoti. Justinas čia, kaip visur, nuolatinėj apsupty. Su juo tariasi ansamblio vadovas Vl. Bartusevičius, o paskui dainuojame populiariausias „Aš išbėgsiu“, „Kažko vis trūksta“, „Užstalės daina“, „Vai užkilokit vartelius“. Nei vadovas, nei pats autorius neišduoda paslapties, ir dainos tyliai priskiriamos folklorui. Man atrodė, kad šios dainos buvo parašytos būtent mūsų ansamblui 1953–1954 metais. (O iš tikrųjų muziką parašė Balys Dvarionas kino komedijai „Kol nevelu.“) Tekstų autorius, aišku, buvo „demasukuotas“ pasirodžius eilėraščių rinkinėliui „Prašau žodžio“.

Taip susiformavo romantinis jaunystės dienų Justino Marcinkevičiaus paveikslas. Dar daug įdomių studentiškų įspūdžių būtų galima prirankioti, nes buvo Lietuvos meno dekada Maskvoje, kurioje dalyvavo mūsų liaudies dainų ir šokių ansamblis, buvo nepamirštama stovykla Palangoje, buvo tautosakos būrelis, kuriam pirmininkavo Justinas Marcinkevičius, daugybė koncertų, bet... studijų dienos baigėsi. Prasidėjo daug sudėtingesnis gyvenimo tarpsnis.

Susitikome 1960 metais Marijampolėje (tuometiniame Kapsuke) kažkokioje literatų vakaronėje mokyklos-internato salėje. Gal tai buvo poemos „Kraujas ir pelenai“ sutiktuvės, nes tuomet poetas padovanojo neseniai išėjusią knygelę su gražia dedikacija. Vakaro svečiai Laimonas Noreika ir Justinas Marcinkevičius skaitė poemos fragmentus, naujausius eilėraščius. Įspūdingai nuskambėjo skyrius apie rytą kaime, Jurgos epizodas, motinos mintys apie nebylį sūnų... Raiškiojo skaitymo būrelio mokiniai tuoj užsimažė patys skaityti, nors nei knygyne, nei bibliotekoje knygos nerado!.. Poema tuo metu buvo labai populiari, tačiau prieštarų vertinimų irgi netrūko, žinoma, neoficialių. Mokiniams patikdavo analizuoti poemos kompoziciją, nuotaikų, jausmų kaitą, kalbos įvairovę, nors tuo metu svarbiausia, žinoma, buvo turinys, idėjos. Betgi visiems svarbių dalykų čia tiek, kad nespėsi per tris

pamokas aptarti. Galima rinktis!.. Man rodos, visai be reikalo ši poema buvo taip skaudžiai nuvertinta po mūsų Nepriklausomybės vėliava.

Poezijos vakarų Marijampolėje būta daug. Dažnai atvykdavo Laimonas Noreika, kartais pasikviesdavo ir Justiną Marcinkevičių. Teatro salė visada pilnutėlė. Pabaigoje klausytojai atsistojo ilgais plovimais dėkodavo ir uždainuodavo populiariąją „Lopšinę gimtinei ir motinai“. Matydavom, kad poetą jaudino tokios palydos. Ne mažiau įsijausdavo ir publika!.. Tik pasikalbėti netekdavo – svečiai būdavo kviečiami vakarienės, skubėdavo namo... Bet vieną kartą pabuvo ilgokai, parengę programą specialiai mūsų mokyklai-internatui. Tądien prie kavos puodelio kalbėjome apie Putiną, paskutines jo knygas – „Būties valandą“ ir „Langą“, apie rengimąsi minėti poeto mirties 10-metį, apie mūsų mokyklos renginius, skirtus šiai datai.

Neprisimenu, kas Justiną Marcinkevičių pavadino Putino įpėdiniu. „Na ką Jūs!“ – tuojau užprotestavo poetas ir ėmė sakyti, kad Putino kūryba – dar niekam nepasiekiamą viršūnę. Kalba pasisuko apie vertimus ir vertėjus. Aktorius Laimonas pasidžiaugė Adomo Mickevičiaus „Krymo sonetais“, išverstais iš lenkų kalbos bene trijų poetų, atiduodamas pirmenybę Putinui ir Justinui. Vėl tas pat: „Na ką Jūs!“ – nusišypso tik Jam būdinga šypsena ir pasišaipė iš Laimono: kažin ar pajėgsiąs tuos vertimus skaityti!

Mes jau tada garsėjome puikiu V. Mykoliaičio-Putino memorialiniu muziejumi. Lankytojų knygoje yra 1977 m. gegužės 19 d. įrašas:

„Ačiū už meilę, šilumą, kuria Jūs apgaubėte įžymaus mūsų rašytojo atminimą. Jaudina gilus, intymus santykis su Putino kūryba, gražų įspūdį palieka rengėjų skonis ir subtilumas.

Kokia tai nuostabi dovana jaunimui, moksleiviams ir visiems, aplankiusiems žymų kultūros židinių – V. Mykoliaičio-Putino muziejų Kapsuke! Žemai lenkiamės poeto atminimui, nuoširdžiai dėkojame muziejaus organizatoriams ir steigėjams.“

Pasirašė Just. Marcinkevičius, L. Noreika.

Su Putino vardu susijęs dar vienas Justino Marcinkevičiaus vizitas Marijampolėje, kai dr. Irenos Kostkevičiūtės iniciatyva buvo bandoma steigti V. Mykoliaičio-Putino draugiją. Iš Vilniaus atvažiavo penkiese, tarp jų monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas ir Justinas Marcinkevičius. Salė pilna žmonių, nors niekur skelbimų nebuvo. Įėjusius svečius pasitinka stovėdami, gausiais plovimais. (Pagalvoju, ar buvo Lietuvoje iškilėsių ir populiaresių asmenybių kaip jie?) Oficialioji vakaro dalis praeina labai greitai, bet žmonės nesiskirsto – apsupa rateliais svečius, jau nulipusius nuo scenos, ir tęsiasi neplanuotas pokalbis „akis į akį“. Užtrunkam ilgiausiai, ir mano paruošti pietūs virsta vakariene. O čia vėl „neeilinis“ nuotykis. Ant stalo mėsa, bet juk gavėnios metas!.. Laimė, kad vienas dubuo – žuvies, ir monsinjoras skaniai ją valgo. O kiti dalijasi mišrainę, tad mėsytė lieka nepaliesta...

Į visus susitikimus stengdavausi nusiųsti ir mokinius, ypač literatų, skaitovų būrelių narius. Susirinkimuose ar klasės auklėtojo valandėlėse aptardavome įspūdžius, bandydavome interpretuoti poeto kūrybą. Justino Marcinkevičiaus poezija buvo pagrindinė tuomet madingų montažų medžiaga. Gal dėl to viena iš tų mokinių, dabar aktorė, Dalia Jankauskaitė yra parengusi ne vieną poezijos ir muzikos spektaklį, skirtą Justino Marcinkevičiaus kūrybai? „Atsimenat, auklėtoja, su koku entuziazmu mokykloje aš skaičiau „Publicistinę poemą“? – sako, ir abi juokiamės, nes tada ji vos prieš metus buvo grįžusi iš tremties. Paradoksas, bet tada... Ak, jaunystei visada reikėjo entuziazmo ir plačių užmojų!

Bene paskutinis susitikimas su Justinu Marcinkevičium buvo Kaune po aktorės Dalios Jankauskaitės poezijos ir muzikos spektaklio „Poezijos greitas“ pagal Justino Marcinkevičiaus ir Henriko Radausko eiles premjeros 2006 metais. Vakarienė kavinėje. Poeto ir aktorės šeimos bendravo, ir tuokart šventė drauge. (Dalia pasikviesdavo į savo vakarus ir mane.) Nedaug kalbėjomės. Poetas atrodė pavargęs. Norėjau paklausti, kas nutiko, bet susilaikiau – čia ne vieta. Tik vėliau prisiminiau neseniai matytą žurnalisto V. Matulevičiaus laidą „Krantas“... Niekaip netilpo galvoje Justinui Marcinkevičiui mesti kaltinimai!.. O dar komentarai spaudoj... Gerai, kad greit pasirodė Viktorijos Daujotytės knyga „Raštai ir paraštės“, bet žaizda liko ilgam. „Taburetė virš galvos“ kabojo iki pat palydų į Antakalnio ramybę ir tylą.

Tokie buvo mūsų susitikimai, bet kur kas artimesni ir reikšmingesni susitikimai su Jo dramomis Klaipėdos ir Vilniaus teatruose, su Jo kalbomis Sąjūdžio mitinguose, kituose renginiuose. Poetas tribūnas, galingas liaudies balsas! Jis kalbėjo mūsų mintimis, įprasmino mūsų jausmus. Nemažai yra gerų rašytojų – poetų, prozininkų, publicistų, bet nėra taip paveikusių tokią daugybę žmonių kaip Justinas Marcinkevičius. Dabar yra išleista daug straipsnių ir knygų, daug dokumentikos iš to stebuklingo laisvės ir vienybės laiko, daug medžiagos pokalbiams su Poetu ir su savimi. Tik viena bėda – ne visiems ta medžiaga prieinama. Man visada labai gaila, kad mokiniai negali pamatyti spektaklių, nusipirkti dar ir šiandien aktualių Justino Marcinkevičiaus knygų ar knygų apie Jį. Lieka internetas su daugybe kitokių pagundų... O būtų apie ką pasikalbėti, patikrinti save.

Jau seniai nebedirbu mokykloje. Bet jei dirbčiau, Vincui Mykolaičiui-Putinui ir Justinui Marcinkevičiui paskirčiau dvigubai tiek pamokų, kiek jų yra skiriama šiandien. Klasėse kalbėtume apie V. Mykolaičio-Putino „Būties valandą“ ir „Langą“, o Justinui Marcinkevičiui skirtą programą duočiau sudaryti mokiniams, kurie būtų perskaitę daugiausia Poeto kūrinių. Žinoma, nurodyčiau būtinuosius. Pradėtume nuo pokalbio apie sovietmečio realijas, kurias išgyveno rašytojo (ir mano) karta, skaitytume „Dienoraščio be datų“ ištraukas... Pabaigtume Maironio, V. Mykolaičio-Putino ir Justino Marcinkevičiaus kūrybos ir likimų sugretinimu. Žinioms patikrinti – pamąstymai perskaičius fragmentėlį iš „Carmina minora“:

*skardžio nuošliauža
atidengė apnuogino
kreivą išsiraičiusią šaknį
kur buvo tavo
principingumas klausiu
aš laikiau medį atsakė*

Marijampolė

Regina Ragauskaitė-Jasukaitienė

Poetas gyvas!

Mano susipažinimas su Poetu buvo ezopiškas. Giminaičiai panevėžiečiai, pasikvietę visą mūsų šeimyną į svečius, parengė siurprizą – nupirko bilietus į „Mindaugą“. Gyvenome provincijoje, Žemaitijos kaime, teatre dar nebuvau buvusi (ėjau gal į trečią ar ketvirtą klasę), tad įspūdis buvo didžiulis. Mažai ką tesupratau, kas tame spektaklyje buvo kalbama, bet iš žiūrovų ovacijų, iš replikų suvokiau, kad tai – reikšminga, kažkaip didu... Lietuvos kuni-gaiškščiai mūsų šeimoje buvo gerbiami, apie Vytautą, Mindaugą, Kęstutį jau buvau girdėjusi. O dabar, po spektaklio, nujaučiau, kad ne viskas garsiai pasakoma, kad yra kažkas lyg šaltinėlis po ledu, bet kas tai, – ne man suprasti. Kol kas...

Susiradau namuose Justino Marcinkevičiaus knygutę „Duoną raikančios rankos“. Tėtis sakė, kad tai – labai gera knygelė, bet aš niekaip neperpratau to gerumo. Užsispyrusi skaičiau, padėdavau ir vėl paimdavau, kol kažkas prasivėrė... Nuo tada nebeišleidau Poeto iš akių... O gyvą pamačiau tik būdama studentė, kai Poetas apsilankė pas mus paskaitoje, pasėdėjo toje pat auditorijoje, kurioje ir pats kadaise klausė paskaitų... Norėjosi vaikiškai naiviai prieiti ir pačiupinėti – ar tikras? Nedrįsau. Mergaitė iš kaimo Poetas buvo tarsi nežemiška būtybė...

Justinas Marcinkevičius tapo Lietuvos sinonimu. Buvome su juo tvirtesni, didesni, išdidesni. Kartais nutoldami, kartais vėl priartėdami. Tai už rankos vedami, tai palydimi akimis... Marcelijus Martinaitis apie Maironį yra pasakęs, kad jo kūryba „turi tokios žmonės ir istoriją vienijančios galios“ ir todėl yra daugiau negu poezija. Tą patį galėtume pasakyti ir apie Justiną Marcinkevičių. Jo kūryba susiliejo su visos tautos išgyvenimais, tapo neatsiejama nuo išsilaisvinimo epochos. Su jo poezija tauta sąmonėjo, stiprėjo, brendo, vėliau ją dainuodamaėjo į mitingus, į Sąjūdį ir Atgimimą. Mano kartai jis, ko gero, reikšmingesnis už Maironį, nes visa, kas išsakyta jo poezijoje, dar tebebuvo gyva, čia pat...

O mūsų vaikams? Prisimenu, vyko pirmasis Sąjūdžio suvažiavimas. Mokykloje sumanėme su mokiniais parengti meninę kompoziciją – vien iš Justino Marcinkevičiaus poezijos. Prišoko pavaduotoja: „Ką darot? Neleisiu!“ – „Marcinkevičius čia, legalu...“ – „Aaa... Marcinkevičius...“ Nurimo. O vaikai su tokiu užsidegimu deklamavo, šurpuliukai per kūnąėjo tiems, kas laukė Aušros... Viena iš tų mokinukų, Giedrė Šimkūnaitė-Šmitienė, dabar VU docentė. Susitikusios prisimename. Daugelis Kauno mokinių anuomet jautė laiko dvasią geriau už kai kuriuos mokytojus. O gal tiesiog jaunimas visais laikais yra drąsesnis?

Ar dar suvirpa mokinių širdys, skaitant Poetą? Pasitikrinu „Mažvydą“ baigiamąją sceną. Skaitau ją pati, nors šiaip deklamuoti nemėgstu. Skaitau (deklamuoju) retai. Tik tai, kas iš tiesų jaudina. Jei klasė nuščiuva, suklūsta, – vadinasi, atsivėrė varteliai, širdys atsivėrė. Priėmė. Išgyveno kaip savą tiesą. Prisimenu Laimoną Noreiką, jo Mažvydą. Jo pagarbų, iškilių toną. Kas bent kartą išgirdo, – nepamirš. Vis linkstu į prisiminimus, į mūsų metą, į jį kūrusias asmenybes. Justinas Marcinkevičius – viena iš jų. Lyg tas ažuolas: šakomis į dangų, šaknimis į žemę... Šitaip ugdė visą kartą. Esame Jo užauginti.

Ar atsirems mūsų vaikaičiai į Poeto kūrybą? Ar sėmsis iš jos stiprybės ir meilės savo kalbai, savo tautai? Be Jo poezijos negalime įsivaizduoti lietuvių literatūros. O gal suskambės tik kaip pavojaus varpas: kelkitės, vienykitės, skubėkite mylėti? Paradoksas: didelis džiaugsmas mane ištiko Poeto mirties dieną... Staigiai organizavome paminėjimą, buvome be galo vieningi:

kas ką galėtų padeklamuoti, padainuoti? Viskas – ekspromtu, be režisūros. Per porą pamokų parengėm puikią programą. Pasirodo, vaikai moka ir eilėraščių, ir dainų... Salėje – rintis, susikaupimas. Pavyko. Buvo labai nuoširdu. Ir staiga dingtelėjo: „Gyvas! Poetas gyvas. Tekla čiuurlena Jo žodis venomis ir arterijomis, gyvena įaugęs į mūsų gyvenimus...“

Garliava

Roma Žilinskiene

Kiekvienam artimas

*...išeiti, pašaukti
tuo vienu vardu
ir žvėrį, ir paukštį,
ir žmogų kartu –*

*ir galvą nulenkti,
ištiesti rankas,
kai peržengs per slenkstį
didysis Kažkas.*

O kas yra tas, kuris vienu vardu šaukiamas ir jį supranta visa gyvoji gamta? Kas tas Kažkas, kuriam visa paklūsta? Galbūt gimimas, o gal mirtis.

Norisi prisiminti poetą tokį, koks jis yra kiekvienam iš mūsų, kai stovėdami klasėje aiškiname jo kūrybos fenomeną, kai liekame su savo apmąstymais ir pasiskaitymais patys.

Nuo pat pirmojo rinkinio kiekviena naujai išėjusi knyga stebino poeto talentu pasakyti ką nors naujo, prasmingo, ką nors tokio, kas neleidžia likti abejingam, išjudina iki sielos gelmių. Jo žodis buvo ir proginis, ir šventinis, ir kasdieniškai paprastas. Ir nesvarbu, kokia intonacija tas žodis buvo ištartas: kaip kvietimas, kaip atodūsis, kaip apmąstymas... Stebino ne tik žodis, bet ir išskirtinis poeto darbštumas, minties naujumas, žanrų įvairovė. Eilėraščiai, kūriniai vaikams, apysaka, dramos, esė, poemos, vertimai. Stulbinantis jų skaičius! Vienaime interviu skaičiau, kad parašyta ne mažiau kaip 1 500 eilėraščių.

Atrodo, kad jo kūryboje nėra to, kas autoriui kartais pasiseka prasčiau, kas kartais įvardijama kaip kūrybos krizė, nes visą laiką jo poezija eina tik aukštyn. Net ir pernelyg kritiškai žvelgdami į ankstyvąją kūrybą, turėtume suprasti jaunatvišką ieškojimų kelią.

Tebebuvau mokinė, kai buvo išleista apysaka. Vertinome ją naujos lietuvių prozos temos požiūriu. Kur mums, provincijos mokiniams, išmanyti kažkokias vingrybes ar kažkieno gudrybes, apie kurias prabilta XX amžiaus paskutinio dešimtmečio pradžioje... Niekas negalėjo pakeisti ano, senesnių laikų įspūdžio, nuomonės. Net jei ir pats angelas būtų tvirtinęs, kad buvo taip, o ne kitaip...

Daugybė skaitytojų užaugo ir tebeauga su poeto kūryba: nuo mielo „Grybų karo“ iki kūrinių, padedančių suvokti esminius žmogaus būties dalykus.

Sau artimų eilučių, posmų randa kiekvienas nors kiek literatūra besidomintis skaitytojas. Ne vienas verčiame Marcinkevičiaus eilėraščius ar eseistiką, kai ieškome prasmingos ir talpios minties.

Ko gero, ilgai turėsime laukti, kol literatūroje vėl atsiras rašytojas, kuris taip įsigilins į tautos istoriją, priartins iškilias asmenybes, išaukštins jų pasiaukojimą.

Tai jis naujai atvėrė Mindaugo, Mažvydo, Daukanto, Lauryno Stuokos-Gucevičiaus, Donelaičio darbų prasmę. Poetas daugeliui buvo moralinė atrama pačiu sunkiausiu laiku. Padėjo savo autoritetu, reikalingiausiu metu gynė kalbą, raštą, kultūrą, tikėjimą, tradicijas, žmogiškumą, tiesą.

Visi klapčiukai esame.

Visi! Mus renkasi Valdžia, Jėga ir Turtas.

O mes, deja, negalim pasirinkt – gal taip sovietmečiu skausmingai prabilo Justino Marcinkevičiaus atrastas, prikeltas ar sukurtas Laurynas („Katedra“). Toks reikalingas tuomet. Kaip metafora, kaip istorinis asmuo, kurio lūpomis bylojo esamo laiko tiesa. Negailestinga ir teisinga, deja. O gal ir amžina. Juk neretai nuolankiai nueinama tarnauti (o gal vergauti?) šiai trejybei...

Ir kokią Katedrą statome dabar, kokią Lietuvą lipdome, koks bus atverstas „žodynas ties L raide“, kokie mes būsim tarpusavy, priklausos nuo mūsų pačių.

Mažeikiai

Vincas Peckus

Pradžia – Prienuose

Rašyti prisiminimus apie Justiną Marcinkevičių, kurį žino ir gerbia visa Lietuva, yra garbinga, bet dar labiau atsakinga. Nors man teko šešerius metus tuo pačiu metu su būsimu garsiu rašytoju mokytis Prienų gimnazijoje (esu Prienų gimnazijos 1951 m. laidos abiturientas), tačiau buvau dviem klasėmis žemiau, todėl tiesioginių ryšių su jau tada garsėjančiu poetiniais gabumais Justinu neturėjau. Ne kartą teko klausytis jo skaitomų eilių, gėrėtis darniai dainuojančiu jų klasės ansambliu, kuriame sodriu bosu visuomet dainuodavo ir Justinas. Dar norėčiau pridurti, kad, kai prisimenu Justiną Marcinkevičių, prieš akis iškyla jo neatskiriamo draugo, vėliau garsiausio lietuvių kalbininko Jono Kazlausko paveikslas. Jie tarsi papildė vienas kitą savo sugebėjimais bei talentais. Ne tik gimnazijoje, bet ir visame Prienų miestelyje buvo žinomi ir gerbiami.

Studijavome taip pat tuo pačiu metu Vilniuje, tačiau aš mokslus tęsiau Pedagoginiame institute ir su vis garsėjančiu universiteto poetu netekdavo susitikti. Tik kai pasirodė pirmas jo eilėraščių rinkinys „Prašau žodžio“, mes, prieniškiai, didžiavomės, kad turėjome laimę mokytis toje pačioje gimnazijoje su tada tarp studentų labai populiaraus eilėraščių rinkinio autoriumi.

Tiesiogiai su rašytoju Justinu Marcinkevičiumi teko susitikti tik po kelerių metų, kai pradėjau dirbti Marijampolės Jono Jablonskio vidurinėje mokykloje (dabar Rygiškių Jono gimnazija). 1960 m. su savo mokiniais abiturientais parengėme poemos „Kraujas ir pelenai“ aptarimą, į kurį pakvietėme ir autorių. Aš dar nurodžiau, kad esu baigęs Prienų gimnaziją. Negaliu teigti, kad nuoroda turėjo reikšmės, bet, mūsų laimei ir džiaugsmui, Justinas Marcinkevičius į literatūrinį vakarą atvyko. Renginys, mano manymu, pavyko. Autorius, manau, taip pat buvo patenkintas, tai akivaizdžiai rodo įrašas knygoje „Kraujas ir pelenai“: „Mielas drauge, nerandu žodžių, kuriais galėčiau atsidėkoti.“ Asmeninio tuometinio pokalbio su rašytoju turinio, deja, jau neprisimenu.

Po ketverių metų Justiną Marcinkevičių vėl pakvietėme į svečius, šįsyk į apysakos „Pušis, kuri juokėsi“ aptarimą. Tąsyk gavau tokį atsakymą:

*„Mielas drauge Peckau,
man labai malonus Jūsų mokyklos ir Jūsų asmenišką kvietimą dalyvauti apysakos aptarime. Aš neužmiršau poemos „Kraujas ir pelenai“ aptarimo – tai buvo vienas iš nuoširdžiausių ir geriausiai paruoštų aptarimų, kuriuose tik man teko dalyvauti. Dėkingas už jį ligi šiolei.“*

Kitoje laiško dalyje rašytojas taktiškai ir nuoširdžiai paaiškino, kodėl šį kartą į renginį atvykti negalės.

Noriu pasakyti, kad į Prienuose organizuojamus renginius poetas visuomet atvykdavo, nepaisydamas laiko stokos ar net ir sveikatos sutrikimų. Ne kartą juose teko dalyvauti ir man bei paklausti nepaprastai prasmingų, nuoširdžių, įtaigių, humanizmu alsuojančių gerbiamo Rašytojo žodžių.

Marijampolė

Konstancija Tamulaitytė

Skaidri šviesa

Po diplomų įteikimo didelis mūsų kursas (50) pabiro po Lietuvą. Tie, kurie liko Vilniuje, prisižadėjo kas penkeri metai organizuoti susitikimus *prie berželio* (VU Filologijos fakulteto kieme). Aš tikėjau tuo ir ne: maniau, gyvenimas pateiks ir taip daug rūpesčių. Apsirikau! Kurso draugai buvo šalia. Ir dar kaip! Iš spaudos išėjo Justino Marcinkevičiaus „Dvidešimtas pavasaris“, Algimanto Baltakio „Lietučiui dulkiant“, Alfonso Maldonio, Marijos Macijauskienės pluoštai eilių. Prasidėjo susirašinėjimai, net neplanuoti susitikimai. Ir štai! Šių jaunų poetų kūryba netikėtai prasiskverbė į literatūros pamokas.

Aš ir mokytoja, ir jų kurso draugė! Visa tai mane jaudino. Aukštesniųjų klasių mokiniai smalsiai vartė jų kūrybos puslapius, reiškė pastabas, klausinėjo: „Jūs kartu mokėtės?“ Norėjo arčiau pažinti jaunų kūrėjų asmenybes, ypač „Dvidešimto pavasario“ autoriaus. Man apie jį kalbėti buvo nelengva, drovu. Justinas iš draugų išsiskyrė santūrumu, kuklumu, tauriu širdingumu, atrodydavo, kad tarp draugų lyg vienas, susimąstęs. (Ar tada žinota, kokį lobį saugo ir brandina jo mintys?)

Bėgo metai, atnešdami naujų džiaugsmų (trys kurso draugai jau profesoriai) ir daug skaudžių netekčių (keturios savižudybės, dvi tragiškos mirtys). Deja! Susitikimas vyko ne prie mūsų *berželio*, o Antakalnio kapinėse, prie profesoriaus Jono Kazlausko, Justino Marcinkevičiaus geriausio draugo, kapo. Tai buvo 1970 metai.

Dar septintajame dešimtmetyje pakito Justino Marcinkevičiaus kūryba. Atsirado žodžio šauksmo ir tylos jungtis, didžioji žodžio misija – šildyti ir saugoti tautos gyvybę:

*O Viešpatie! Kiek purvo žmoguje!
Kiek melo ir klastos, niekšybės ir apgaulės!
Bet kur jo nėr? Juk sakoma, beje,
kad purvo ir dėmių yra net ir ant saulės.*

Sudėtinga buvo man tada visa tai analizuoti, o mokiniai žiūrė į akis... Poeto meilė ir gerumas siekia globoti ir apginti silpnesnę, mažesnę, išsaugoti ją:

*Dėk mamą prie žvaigždės.
Dėk paukštį prie dangaus.
O gal kas nors pridės
teisybę prie žmogaus.*

Vedžiau raiškiojo skaitymo ir retorikos fakultatyvo pamokas. Taip galėjome plačiau apžvelgti ne vieno poeto kūrybą. Vyko sąskrydžiai. Labai džiaugiausi, kai mano mokinys A. Skendelis už Justino Marcinkevičiaus eilėraščių „Dainuoju Lietuvą“ buvo apdovanotas aukščiausiu prizu Respublikoje, Vlada Montvilaitė (vėliau – televizijos diktore, deja, staiga mirusi) už ištrauką iš „Publicistinės poemos“ taip pat tapo šalies prizininke, Jūratė Steponavičiūtė (dabar mokytoja) už ištrauką iš poemos „Pažinimo medis“ rajone buvo apdovanota pirmąja vieta. Aš pati, skaitydama Jo kūrybą, tarsi girdėjau paties poeto sodrų balsą, mačiau tiesų žvilgsnį. Mokiniai jautė iš posmų tekantį nuoširdumą, norą atskleisti gimtosios kalbos

turtus, brangų jų paprastumą. „Žodi, į duodančią ranką įeik, / būk ir palaimink sakančią burną“, – sakė Justinas Marcinkevičius. Tai jau ne metafora!

Žiūrėjom „Mindaugą“ Vilniuje. Mokiniai grįždami buvo nekalbūs, susimąstę. Kažkuris ištare, kad karalius savo proto ir širdies šviesa pakėlė Lietuvą lig paties dangaus. Ar kartų kartos ją išlaikys?

Justinas, arba poetas Justinas Marcinkevičius, yra amžiaus rašytojas. Laimingi esam buvę šalia Jo. Aš paskutinį kartą Jį mačiau profesoriaus Jono Kazlausko 80-mečio minėjime Vazatkiemyje. Menu žodžius, pasakytus apie vaikystės ir studijų draugą. Jie kupini švelnių prisiminimų ir gaudulio. Ar galėjome nujausti, jog ir Jam likę jau taip mažai...

Greitai vėl rinksimės į susitikimą. Tik ne prie mūsų *berželio*, o Antakalnio kapinėse. Jo nuoširdžios draugystės šviesa visada mus šildė, traukė į būrį, skatino mylėti vieni kitus, atleisti...

Šie Jo žodžiai lyg atsisveikinimas:

*kur nors manęs nėra
kur nors turėčiau būti
kažkas manęs neras
rugsėjy ar rugpjūty
trumpėjančioj dienoj
ilgėjančioj nakty
nutolstančioj dainoj
galbūt visai arti*

Garliava

Vladislava Mačiulytė

Jeigu būtų galimybė...

Aš jau pensininkė, jau gana seniai – nuo 1984-ųjų – nebedirbu. Įsivaizduoju: jeigu būtų galimybė, mokiniams apie Justiną Marcinkevičių štai ką pasakyčiau:

*Leiskite būti geram
ir barstyti gėles po einančio kojom.*

Ši citata išreiškia ne tik Justino Marcinkevičiaus kūrinių subjekto, bet ir paties poeto gyvenimo prasmės suvokimą.

Mąstau, kas pažadino Justino Marcinkevičiaus kūrybines galias. Tai šilta, tegul ir labai kukli, gimtųjų namų aplinka, ramybė, gražus šeimos sutarimas. Suprantu: iš pačių artimųjų žmonių atsidavimo, pasiaukojimo kilo noras už meilę jiems atsilyginti. Pirmiausia geru mokymusi, o vėliau šios pastangos išaugo į platesnį pareigos suvokimą, kuriuo rašytojas apdovanojo ir savo veikėjus.

Poetą augino ir gamta, pagarba ir meilė žemei, dažnai sutampančiai su tėvyne, gyva visoje jo kūryboje. Iš gražiai skambėjusių žodžių: laukas, pieva, kelias, upė – išaugo vienas žodis: Lietuva.

Metas poeto asmenybei bręsti buvo gana sudėtingas. Karas, jaunam žmogui sunkiai suvokiamas pokaris.

Labai dažnai prisimenu žodžius iš „Donelaičio“:

*Tad atsiremsiu, sakau,
Į nedidelį žemės sklypelį,
vadinamą Lietuva.
Žvilgsnį, mintį ir širdį
joje panardinsiu.*

Lietuva tapo giliausiu, neišsenkančiu poeto kūrybos šaltiniu.

Savo dramine trilogija Justinas Marcinkevičius kalbėjo apie pačius svarbiausius tautos gyvenimo klausimus: valstybingumo, kalbos, kultūros. Tačiau ne mažiau svarbu jam buvo parodyti ir žmones: kaip per jų, taip pat ir paties poeto jausmus, principus, dvasines nuostatas tie klausimai sprendžiami. O šalia svarbiausiųjų žmogus sprendžia ir asmeninio gyvenimo klausimus. Tada jis ir turi nuspręsti, ką rinktis: pareigą tautai ar asmeninę laimę. Pats poetas visa esybe teigė, kad gyvenimas – pareiga. Didžiausias malonumas jam buvo sąžiningai atlikta pareiga.

Todėl savo kūryba Justinas Marcinkevičius pelnytą pagarbą atidavė pareigos žmonėms. O pareiga juk visada eina greta su atsakomybe...

Drąsūs nesugniūžta. Prometėjas atneša ugnį, Donelaitis prieš kardą stoja lietuvišku žodžiu. Mindaugas, nors ir draskomas vidinių prieštaravimų, lipdo Lietuvą, Laurynas stato katedrą, Mažvydas rašo lietuvišką žodį, kančią priimdamas kaip gyvenimo prasmę.

Ne tik dramatinėje trilogijoje, bet ir visoje Justino Marcinkevičiaus kūryboje bene ryškiausias kančios ir pasiaukojimo motyvas. Atliekant pareigą tėvynei ar žmogui, tiesai ar ištikimybei, kančia tampa pačiu sakrališkiausiu atnašavimu.

Ne vien kančia ir pareiga apibūdina Justino Marcinkevičiaus kūrinių veikėjus. Jie gyveno savo laike. Ne vienas skaudžiai klydo, klupo, kėlėsi. Jie dirbo, kūrė, maištavo prieš blogį, nepkentė, mylėjo, liūdėjo, džiaugėsi, o Lietuva jų lūpose buvo kaip paukščiui giesmė. Jie statė savo katedras, stengdamiesi jas apginti nuo melo, prievartos, sumaterialėjimo ir niekšybės.

Poeto žodis kaip šviesa, kaip malda budino mūsų tautinę sąmonę, žmogiškąjį orumą, ugdė pagarbą žmogui, meilę tėvynei.

Joniškis

Antanas Poškus

Nuo pirmojo rinkinio

Apie Justiną Marcinkevičių, kaip poetą, sužinojau, pasirodžius pirmajam jo rinkiniui „Prašau žodžio“. Tada man, dar jaunam ir bręstančiam žmogui, jo eilėraščiai padarė didelį įspūdį. Tą nedidelę poezijos knygutę buvau įsigijęs ir daug kartų skaičiau.

Vėliau iš kolegų išgirdau gražių žodžių apie poetinio žodžio meistrą. Jį vertino ne vien už kūrybą, bet ir už aukštą kultūrą, padorumą, inteligenciją. Moterys gėrėjosi, kad su žmona gatvė vaikšto kaip jaunavedys – išvaizdus, pasitempęs, orus. Lydimas geranoriškų sutiktų praivių žvilgsnių.

Poetą labai pamėgo mokiniai ir suaugusieji. Pradedantieji literatai net pamėgdžiodavo jo eiliavimo stilių. Į tada madingas palinkėjimų ir atminimų knygutes įrašydavo vaizdingas eiles iš jo leidinių. Menu, kad vidurinių klasių mergaitės mėgo deklamuoti populiarių eilėraščių „Šešiolikmečiai“. Dauguma buvo išmokusios jį atmintinai.

Pirmiausia susitikau su poeto sesute, vienos profesinės techninės mokyklos mokinuke, televizijos studijoje 1977 metų vasarį. Respublikos mokinių rašinių konkurse ji buvo užėmusi pirmąją vietą. Jaunimo ir vaikų redakcija (redaktorius Kostas Pivorius) šefavo mūsų mokyklos metraštininkus, tad mes dažniau dalyvaudavome jos rengiamose laidose. Tą dieną kartu su Marcinkevičiute buvome laidos įrašymo repeticijoje, o paskui studijoje vyko filmavimas.

Tų pačių metų spalio 6 dieną Justinas Marcinkevičius lankėsi mūsų mokykloje. Su poetu sėdėjau prie bendro pietų stalo. Čia jis gardžiai valgė neluptas bulves su žemaičių sviestu – kastiniu. Pasitaikius tokiai retai progai pabendrauti su literatūros įžymybe, pasigyriau:

– Buvau vienoje televizijos laidoje, kurioje jūsų sesutė skaitė gražų prozos vaizdelį.

Jis, išgirdęs apie sesers literatūrinius gebėjimus, nustebo, nes ligi šiol nieko nežinojęs. Dar pridūrė, kad jie esą ne vienos mamytės... Ir žadėjo domėtis jos kūryba.

Tą rudens pavakarę Justiną Marcinkevičių lydėjau į viešbutį, esantį Laisvės gatvėje. Eidami kalbėjomės apie šį bei tą, o prie geležinkelio perėjos pasiteiravau apie Tomą Venclovą, kuris jau buvo išvykęs į Vakarus. Mano pašnekovas palankiai kalbėjo apie savo kolegą rašytoją, pabrėždamas, kad ateitis nulems jo sėkmę. Pamatysime, ką ten pasieks. (Po kelių mėnesių kultūros namuose sutikau rašytoją Romualdą Granauską, kuris labai smerkė Tomą už tai, kad paliko sergančią motiną.)

Dar kartą, bet jau trumpiau, bendravau su poetu rajono poezijos šventėje. Čia jis užrašė autografą ant eilėraščių rinkinio.

Iš mokyklos išėjęs į pensiją, vėl įsidarbinau Mažeikių naftos perdirbimo gamyklos Komunikacijos skyriuje. Čia užsiėmiau kultūrine veikla. Įmonės generalinis direktorius Gediminas Kiesus sudarė tam palankias sąlygas. Buvo susitikimų su rašytojais, mokytojų metraštininkų ekskursijų, skatinama kraštotyros veikla... Lankėsi iš Kanados atvykęs poetas Henrikas Nagys, kraštiečiai rašytojai Algirdas Pocius, Alfonsas Bukontas, kalbininkas Albertas Ružė ir kiti.

Telefonu tariausi su Justinu Marcinkevičiumi dėl atvykimo į literatūros vakarą, skirtą jo kūrybai. Tarpininkavo rašytojas Algirdas Pocius. Jis patarė, kad reikėtų kviesti ir poeto žmoną. Poetas pažadėjo atvažiuoti į Mažeikius, bet konkretaus laiko nenurodė. Teisinosi sveikatos bėdomis ir kitomis priežastimis.

Tik vėliau sužinojau, kad tuo metu buvo bandoma poetą moraliai sudoroti: ant jo vertė „purvą“, vadino eiliakaliu... Matyt, visa tai išgyvendamas vengė dalyvauti susitikimuose su visuomene.

Mažeikiai

Laima Abraitytė

Siejo dvasinė bendrystė

Esu tos pačios kartos kaip ir Justinas Marcinkevičius. Pokarinukų kartos, kurie dar per maži buvo kovoti, bet pakankamai dideli stebėti ir atsiminti. Tos kartos, kuri iš engto, sužeisto, vargano kaimo išsibruko į mokslus. Per skurdą, per vargą, per „negaliu“. Su begaliniu atkaklumu ir viltimi. Susitikome Vilniaus universitete. Jau aukštesnio kurso Justinas Marcinkevičius ir jo draugai Alfonsas Maldonis, Algimantas Baltakis Filologijos fakultete buvo ryškiai pastebima trijulė. Smagu buvo sulaukus jo pirmojo eilėraščių rinkinio „Prašau žodžio“. Išleisti knygą – tai įvykių įvykis!

Paskui gyvenime sukomės toje pačioje lituanistinės kultūros erdvėje ir ne kartą įvairiomis progomis teko susitikti: ar pasikvietus į mokyklą, ar literatūriniuose renginiuose, ar labai laukiamuose „Poezijos pavasariuose“.

Tvirtėjo brendo jo poetinis žodis, ryškėjo doras atsakomybės jausmas. Iš rankų į rankas nuorašais keliavo jo eilėraščių ciklas „Šventoji duona“, kuriame naujai, itin skaudžiai nuskambėjo savikritiški pamąstymai apie poezijos paskirtį, apie poeto kaip piliečio poziciją (tai buvo bene chruščiovinio „atšilimo“ metai).

Dažną lituanistą mokytoją net nebendraudant su poetu siejo dvasinė bendrystė. Siejo lietuvų literatūra, poezija, pagaliau pati Lietuva. Ta bendrystė teikė vidinės jėgos, atsparumo mokant savo Tėvynės vaikus gimtosios kalbos. Mokykloje, net ir itin stipriai jaučiant ideologinį spaudimą, visada apie svarbiausius dalykus buvo galima kalbėti remiantis poeto žodžiais. Skambėjo Justino Marcinkevičiaus žodis Lietuvos mokyklose, atkampiuose kultūros namuose, aidėjo jis Laimono Noreikos poezijos skaitymuose. Skandavo žodį „Lietuva“ spontaniškai atsistojusi visa Dramos teatro publika spektaklio „Mažvydas“ pabaigoje. Skambėjo rūpestis, kad Lietuva nebūtų dalijama kaip duonos kepalas.

Justinas Marcinkevičius tarsi legalizavo žodį „Lietuva“, tarytum įteisino oficialiai jau beveik nubrauktą jo reikšmę – Tėvynė. Ne ta, būtent ne ta, kurios krantus „keturiolika jūrų skalauja“, o ta, kur „gražiai mane augino / laukas, pieva, kelias, upė“...

Justinas Marcinkevičius – ir jo poezija, ir jis patsai – ištisas mūsų kultūros puslapis. Jo neišbrauksi, jo neišplėši. Jis yra!

Svarbiausiais lemtingais istorijos posūkiais poetas buvo su savo tauta, su Lietuvos žmogumi.

Be poniškumo.

Be pasipūtimo.

Niekada nesigėdinęs to, ką visam gyvenimui atsinešė iš kaimo.

Kalbėjęs apie tai, kas iš tiesų reikšminga ir svarbu: apie kalbą, žemę, duoną, meilę.

Kalbėjęs ir buvęs girdimas.

Todėl man visą laiką ir nesuprantama, ir skaudu, kodėl tiek daug akmenų buvo mesta į poetą būtent tada, kai jo išmylėta, išdainuota Lietuva atsikovojo laisvę. Kai toje kovoje – ir Atgimimo mitinguose, ir Sąjūdžio suvažiavime, ir Sausio 13-osios tragedijoje – jis buvo tarsi pati poezijos siela, tarsi tikrasis Baltasis metraštininkas.

Ir tuos akmenis mėtė – keista – ir labai talentingi, atrodytų, šviesūs žmonės, plunksnos broliai, patys išvargę visą sovietmetį ideologinį spaudimą, ir tie, kurie tikrai neturėjo moralinės teisės taip elgtis.

Juk neužmirštama, kai pačiose istorijos pervartose, pačiame dramatiškų įvykių sukury du kultūros žmonės, parvažiavę iš saugių ir sočių užsienių (pakankamai saugu ir sotu buvo jiems ir Tarybų Lietuvoj!), „Neringos“ kavinėje prieš televizijos kameras žiaumodami žlėgtainį, o gal ir firminį „Kijevo kotletą“, teisuoliškai narstė poeto jaunystės „nebrandžią“ kūrybos dalį. Jiems mat teisybė rūpėjo... Ką jau ten teisybė – jeigu ji tikrai būtų rūpėjusi, ne vien „Rotondoje“ būtų už ją kovoję...

Knygų mugė. Net pasičepsėdamas iš malonumo varto vienas pilietis „Grūto parko poeziją“ ir rodo Justino Marcinkevičiaus eilėraščių apie Leniną. Va, va, koks jis buvęs – tas poetas! Neiškenčiau: „O ką patsai tuo metu Lietuvai nuveikei? Kur paties *kitokie* darbai?“ Aptilo žmogus.

Netobula žmogaus prigimtis.

Sunku pripažinti kito pranašumą.

Bet ar iš tiesų lengviau tą pranašumą suniekinti?

Ne pirmas kartas.

Juk ir Maironiui savo metu įžūliai buvo šaukta: „Pasenai, Maironi!“

O gaila – – –

Reikėtų išsitekti visiems.

Vilnius

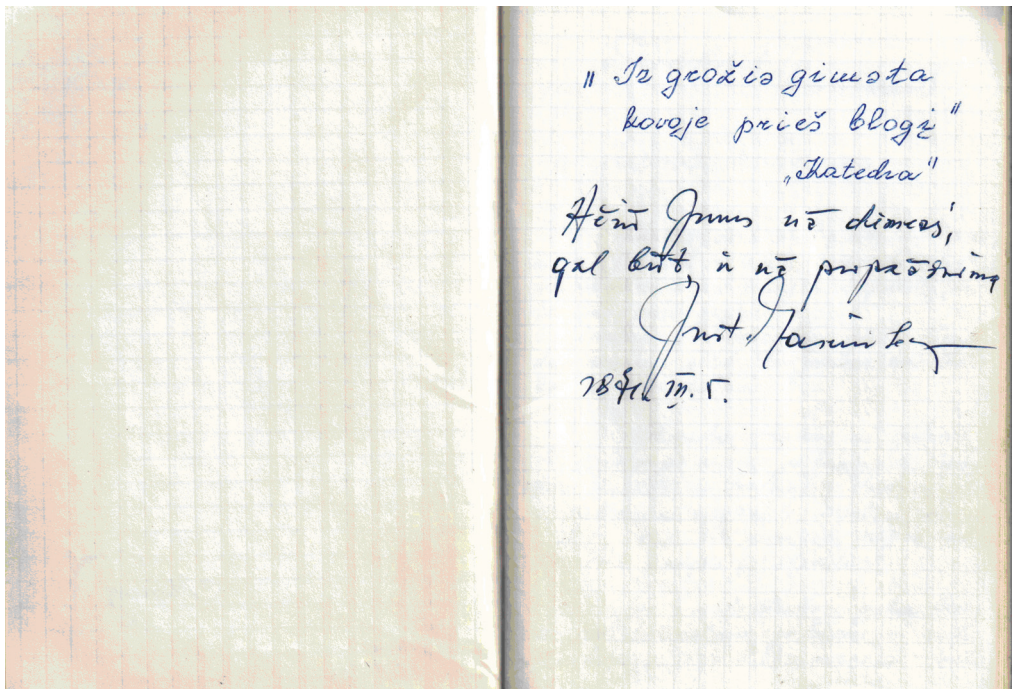
Laima Miliukaitė

Pirmame kurse

Buvau pirmakursė, kai POETAS Vilniaus universiteto Auloje 1971-ųjų žiemą dėstytojams ir studentams pirmą kartą viešai skaitė „Katedrą“. Išpūdį paliko nepaprastą. Ir ne tik drama, bet ir balso tembras, tobula (rytų aukštaitei) tartis, bendravimas su klausytojais. Jauno žmogaus atmintis fiksavo epizodus, sakinius, frazes...

Po kelių valandų POETAS sėdo prie staliuko rašyti autografų. Nutįso ilga eilė žmonių su knygomis rankose. Aš knygos neturėjau, bet autografo tokiai išpūdingai dienai prisiminti taip norėjosi... Buvau aštuoniolikmetė, buvau labai drąsi: į savo užrašų knygėlę įrašiau įstri-gusią aforistinę dramos mintį ir atsistoju į eilę.

Priartėjusi stebėjau, kaip gražiu braižu vis rašo: „Katedros“ skaitymo proga – Just. Marcinkevičius“. Drebančiomis rankomis ištiesiau paprastą knygelytę langučiais. POETAS pakėlė galvą, pažiūrėjo, palinko... Paskui dar kartą žvilgtelėjo, nusišypsojo ir užrašė:

Ir dabar, po tiek metų, matau tą šypseną...

Nesu autografų rinkėja. Turiu gal tris keturias knygas su autorių įrašais, kurias mokiniai parvežė lauktuvių iš knygų mugių. Bet šis autografas man neįkainojamas. Tie POETO žodžiai „Ačiū Jums už dėmesį...“ kaimo vidurinės abiturientei, iš esmės dar visai nieko neišmanančiai apie literatūrą, tik mėgstančiai skaityti, įstrigo visam gyvenimui. Iškilę iš atmin-ties, jie dažnai primena ir man tarti „Ačiū Jums...“ savo mokiniams už pavykusią pamoką, už netikėtą įžvalgą ar pagalbą prie kompiuterio...

Panevėžys

Kristina Stanionienė

Labūnavoje

Pas mus nereti svečiai būdavo žymūs rašytojai, aktoriai. Šių susitikimų laukdavome visi, ypač įsimintini jie buvo mokiniams, jaunimui.

Prisimenu 1961-uosius, kada rudenį į tuometinio „Rytų aušros“ kolūkio derliaus šventę atvyko Teofilis Tilvytis, Juozas Paukštelis, Alfonsas Maldonis, Algirdas Pocius ir Justinas Marcinkevičius. Šioje šventėje visi rašytojai skaitė savo kūrinius, sveikino žemdirbius ir dovanojo Labūnavos bibliotekai glėbį knygų. Aišku, Justinas Marcinkevičius buvo artimiausias. Jį visi pažinojome, nes Poetas buvo vedęs labūnaviško Alekso Kalvaičio dukterį Genutę. Vyresnieji labūnaviškiei Justiną Marcinkevičių vadindavo kolūkio žentu.

Poetas su šeima dažnai vasarodavo Labūnavoje pas uošvius ir mums, jaunimui, smalsu būdavo pamatyti Poetą ilsintis ar vaikstant. Tiesą pasakius, retai kada pamatydavome – žinojome, kad Jis ir čia rašo, o tylą bei ramybę saugo visa šeima.

Dar vienas ryškus prisiminimas, kada Justinas Marcinkevičius buvo atvykęs į Labūnavos kultūros namų atidarymą 1971 m. Kai Poetas įėjo į salę, visi pagerbdami atsistojome. Užlipęs į sceną Jis gražiai nusišypsojo, pasveikino nulenkdamas galvą. Kalbėjo, džiaugėsi darbščiais kaimo žmonėmis. Skaitė savo eiles – šilti žodžiai gimtiems namams, Mamai, Tėvo rankoms, Lietuvai. Toks ramus, mielas, švelnus balsas... Klausytum ir klausytum... Toks savas ir paprastas žmogus. O kartu toks didis...

Man labai brangi ši nuotrauka: Poetas Justinas Marcinkevičius kalba atidarant Labūnavos kultūros namus...

Labūnava

Pranas Barvydas

Keturios datos

1976-ieji

Susipažinau su Justinu Marcinkevičiumi Druskininkų „Dainavos“ sanatorijoje. Sanatorijos vyriausioji gydytoja Elena Kriaučiūnaitė – didelė menininkų gerbėja. (Anksčiau ji buvo dirbusi Mažeikiuose.) Atvykęs į Druskininkus gydytis nuėjau jos aplankyti. Gerbiamoji Elena, be kita ko, pasakė, kad gegužės aštuntą dieną eiles skaitys poetas Justinas Marcinkevičius ir aktorius Laimonas Noreika. Pasiūlė apsilankyti poezijos vakare, o po jo pakvietė vakarienės su svečiais. Pagalvojau: kokia laimė susipažinti ir pabendrauti su tokiais tautos talentais...

Poezijos vakaras: prisimenu, Justinas Marcinkevičius skaitė eilėraščius „Sargyboje“, „Šešiolikmečiai“, „Prie lentos“, „Pluta“, „Kaip auga vaikai“ ir kitus, aktorius Laimonas Noreika – poemą „Donelaitis“, „Sienos“ fragmentus ir didelį pluoštą eilėraščių. Pilnutėlė salė susikaupusių klausytojų, audringi nesibaigiantys plojimai.

Vakarienėjant Justinas Marcinkevičius prisiminė, kad 1968 metais čia vienoje iš palatų, kuri buvo pirmame aukšte, koridoriaus gale (palatos numerio neprisiminė), per dvylika dienų parašė dramą-poemą „Mindaugas“. Pasakiau, kad poilsiautojams būtų labai įdomu žinoti, jog šioje sanatorijoje gimė toks svarbus mūsų tautai kūrinys.

Pakviečiau Justiną Marcinkevičių ir Laimoną Noreiką jiems patogiu laiku apsilankyti mano vadovaujamoje Mažeikių 2-ojoje vidurinėje mokykloje. Pažadėjo, kad būtinai atvyks.

Nepastebimai greit prabėgo laikas. Buvo jau gerokai po pusiaunakčio. Kartu su Laimonu Noreika palydėjome nakvynėn Justiną Marcinkevičių, o patys, ragaudami mineralinį vandenį, kuris čiurleno iš fontanėlių, dar ilgai džiaugėmės ramia, šilta gegužės naktimi, mėnesienoje blizgančia Nemuno juosta, šviesėjančia rytuose padange, pranašaujančia naują pavasario dieną. Laimingas, pakylėtas grįžau į savo vienutę. Dar ilgai negalėjau užmigti, o ryto šviesa jau šypsojosi pro vienintelį mano kambarėlio langą.

(Poetas Justinas Marcinkevičius „Dainavos“ sanatorijoje paskutinį kartą lankėsi 2010 metais. Iš filmuotos medžiagos, kurią rodė Lietuvos televizija, supratau, kad sanatorijoje nėra informacijos, jog čia buvo parašytas „Mindaugas“. Po didžiojo menininko laidotuvių skambinau į Druskininkų miesto savivaldybę, taip pat kalbėjau su dabartiniu sanatorijos direktoriumi Zenonu Streikumi. Sutarėme, kad mano pasiūlymas nurodyti, kur buvo rašoma garsioji drama, artimiausiu metu bus įvykdytas.)

...Ir štai poetas, dramaturgas, vertėjas, nusipelnęs meno veikėjas Justinas Marcinkevičius ir nuostabus jo kūrybos skaitovas – vaidila aktorius Laimonas Noreika peržengė mūsų Baltosios paukštės (taip neoficialiai visi vadino mūsų mokyklą) slenkstį.

Salė pilnutėlė aukštesniųjų klasių mokinių, mokytojų. Ruošdamiesi kiek nerimavome, nes kai kurie ugdytiniai ne visada sugebėdavo iki galo dėmesingai išklausyti svečius. Šį kartą visi buvo tokie susikaupę... Pasijutome apimti didingos dvasios.

Po susitikimo aktų salėje išėjome į mokyklos kiemą sodinti klevelių. Svečius apavėme didžiuliais guminiiais batais, nes buvo ruduo, purvynas. Poetas ir aktorius pasodino medelius, paprašė, kad mes juos globotume, augintume.

Ta pačia proga rudenio saulei nusišypsojo „liepsnojančios krūmas“ – raudonomis lanksvoomis nutarė džiuginti jaunieji mokyklos literatai.

Kiekvieną pavasarį abiturientai skaitys poeto eilėraštį „Už lango“. Skaitys Justino Marcinkevičiaus posmus ir žvelgs pro klasės langą, o dviejų menininkų pasodinti klevai primins, kad „visas gyvenimas – vienintelis, vienas, didžiausias / mano stebuklas“, – džiaugsmo šūksnis ir sielvartas, ilgesingos viltys ir nesustabdoma laiko srovė.

Sugrįžę į mokyklą prie pietų stalo kartu su lietuvių kalbos ir literatūros mokytojais dar ilgai kalbėjome apie susitikimą, poeto kūrybą, mokyklos gyvenimą. Svečių knygoje poetas įrašė nuoširdų palinkėjimą.

Sārgāmies, galēdami mūlenkt' šiem
lietuos kņapiem un jo ēmoniem - Grāvisiem,
brangāusiem jo šiedai - mokytojam. Tegu eloni
saulē šiešā i Jūs mokyklos langus, tegu auti-
š' ēmogrūbums, mēlē, nētikmuglē paukšēšai ēmlē
Jūs dangujē. Sārgāmies Jūs moksleivāis i
tikime jē atēšim. Šlovi mokytojo rākonis, mo-
lūnis i ēydris grūtnis dangs kyta jaunās ēmogus.
Štūn nē saiprē, rēgē i spārnus, kūnos Jū rēnglote-
kardien, karmet - dabai i visados!

Lūnēšame mē sām Jūs eloni, mēlē, ētlē-
mē - jē padēs mums ēgrentē. Patēkame Jūs kēme
du klēvelis - tegu jē anga, kaip tie raitāi, Jūs glōbo-
jami i pūšmūdai, Tikime sugrēti, tikime pamatyti
Jūs, - laimingu saro kēlnis darbu i to darbu
vairāis. Dabai i visados!

Jmt. Jāruķeivis
h. W. W.

O po kurio laiko gavome laišką...

Justinas Marcinkevičius

232055 VILNIUS

Antakalnio 8-23

MAŽEIKIAI,

II-os vidurinės mokyklos

DIREKTORIUI

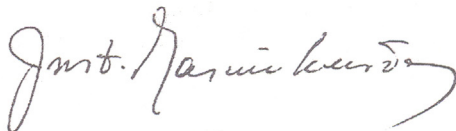
Gerb. Direktorium!

Kaip gražią, šviesią akimirką prisimenu valandas, praleistas Jūsų mokykloje, tarp Jūsų mokytojų ir moksleivių. Tikrai, Jūs parodėte man ir mano kūrybai tiek dėmesio, kad aš visą laiką jaučiuosi Jūsų skolininku. Suprantu, kiek buvo įdėta triūso ir išradingumo, ruošiantis susitikimui, matau smalsias moksleivių akis ir noriu tikėti, kad kartu su Jumis pasodinome gėrio, tiesos ir grožio medelius ne tik mokyklos kieme, bet galbūt ir jų širayse. Žinau, kad vardan to gyvenate ir dirbate, žinau, kaip ilgai auga medis ir kiek daug ištvermės ir kantrybės reikia, kol žmogiškumo paukščiai ima čiulbėti ir sukti lizdus jame. Tegu lydi užtat kiekvieną Jūsų žingsnį mūsų dėkingumas ir pagarba.

Tai žodžiai, kurių aš nespėjau ar nemokėjau pasakyti mažiekiuose. Turiu juos pasakyti, kad perduočiau savo ir Laimono Noreikos susižavėjimą Jūsų mokykla. Mums tai buvo vienas gražiausių, turiningiausių susitikimų, kurio metu pajutome savo darbo prasmę, reikalingumą. Brangus tai jausmas, ir nuoširdus ačiū Jums ir visam Jūsų kolektyvui, kad grįžome turtingi tuo jausmu. Gyvensime ir dirbsime matydami ir girdėdami Jus.

Geriausios kloties Jums, sukvėpimu airbantiems mokymo ir auklėjimo darbą!

Jūsų

Vilnius, 1977.X.8.

Kad šitoks dvasingas poetas, kuklus žmogus taip įvertino mūsų, mokytojų, darbą, yra brangiau už bet kokius ordinus ar kitokius valdžios apdovanojimus.

Mes saugome laišką gimnazijos muziejuje kaip brangiausią dokumentą...

2003-ieji

Supratęs, kad dar vienas susitikimas pas mus mokykloje (poetas buvo žadėjęs kada nors dar sykį atvykti) gali ir nebeįvykti, su sūnumi Regimantu aplankiau „skolininką“ jo namuose. Pradėjau pokalbį apie neužmirštamą apsilankymą mūsų mokykloje 1977 metais. Poetas jį taip pat prisiminė, tačiau pastebėjau, kad ketvirtis amžiaus gal kiek ir prislopino laiške išsakytus jausmus, kilusius po susitikimo. Padaviau mums rašyto laiško kopiją. Kūrėjas atidžiai perskaitė, giliai atsikvėpė... Padovanojau savo rengtą knygą „Pamokos tęsiasi...“ Priminiau, kad tai prisiminimų apie nusipelnusią lietuvių kalbos ir literatūros mokytoją Vaidilutę Barvydienę knygą. Tai pedagogės mokinių, kolegų, amžininkų liudijimai. Negaliu nepapasakoti, kaip poetas priėmė šią knygą. Gal porą minučių lėtai ją vartė rankose, apžiūrinėdamas viršelį. Paskui atsargiai atskleidė, perskaitė titulinį lapą, mano įrašą poetui... Pažiūrėjo ir tarė: „Gražus paminklas mokytojai! Ačiū už dovaną.“

Mūsų susitikimas užtruko daugiau nei porą valandų. Poetas nuoširdžiai aprodė savo biblioteką, įvairiomis progomis gautas dovanas, daug kalbėjo apie gimtinės istoriją, apie tai, kas, Jo manymu, šiandien ne taip, kaip buvo svajota. Susitikimą sūnus įamžino filmo juostoje.

(Dažnai pasiklausau poeto skaitomų eilėraščių, įrašytų kasetėje „Tokia yra meilė“, kurią padovanojo man per šį paskutinį susitikimą.)

2011-ieji

Vasarą poetą aplankiau Antakalnio kapinėse...

Mažeikiai

Elena Dobrovolskienė

Patys iškiliasi svečiai

1996 metų gruodžio 20-oji. Nebepprisimenu, ar tądien šalo, ar telkšojo tirpstančio sniego balutės, pustė ar lynojo... Tačiau visa kita išliko atmintyje, lyg būtų vykę tik vakar: tas mūsų pradinę mokyklą apėmęs sujudimas belaukiant atvykstančių garbingų svečių – poeto Justino Marcinkevičiaus ir monsinjoro Kazimiero Vasiliausko. Šiandien, praėjus daugiau kaip penkiolikai metų nuo tos nepamiršamos dienos, nedvejodama sakau: tai buvo patys iškiliasi svečiai per visą mokyklos gyvavimo istoriją.

Renginys vyko prieš pat Kalėdas. Berniukų choras sugiedojo giesmę, dainavo dainas pagal Justino Marcinkevičiaus žodžius. Salė buvo papuošta eglių šakelių puokštėmis, degė žvakės. Garbingi svečiai negailėjo gerų žodžių mokiniams, jų tėvams ir mokytojams – padėkojo už darbą, už meilę žmogui. Justinas Marcinkevičius buvo maloniai nustebintas, kad mokiniai suvaidino „Daktarą Aiskaudą“ pagal poeto poemą „Greitoji pagalba“, o ne dažnai scenoje rodomą „Grybų karą“. Jis padėkojo vaikams ir mokytojams už tokį dėmesį jo kūrybai, palinkėjo būti kūrybingiems, nepamiršti paprasto lietuviško žodžio. Čia pat paskaitė keletą savo eilėraščių, o monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas paklausinėjo mokinių, ko yra išmokę per tikybos pamokas.

Į šį nepamirštamą susitikimą mokiniai, tėveliai buvo atsinešę poeto knygų, tikėdamiesi autografų. Jis mielai pasirašinėjo, kiekvienam ką nors prasmingo palinkėdamas (pavyzdžiui: „Eik kalbos tiesumu ir surasi mane...“).

Labai gražų įrašą poetas ir monsinjoras paliko mokyklos svečių knygoje.

Dažnai mokykloje prisimename šiuos garbingus svečius, dažnai pakalbame apie jų didelę meilę žmogui, ištikimybę gimtajai kalbai, jautrią sielą ir gebėjimą taip paprastai, šiltai pasakyti, kas svarbiausia žmogui, kad suprastų tiek suaugęs, tiek vaikas. Kiekvienas, kuris dalyvavo šiame prieškalėdiniame renginyje, gavo po gerumo, meilės krislelį...

Vilnius

Aleksas Bagdonavičius

Plokštelių „seansai“

1972-ieji. Gegužė–birželis. Neseniai susidegino Romas Kalanta. Bendramoksliai, grįžę iš Kauno, Vilniaus, atpasakoja vyrančias nuotaikas. Kaip niekada, visi jaučiame okupacijos leteną. Pasigirdo gandai, kad bus uždrausti folkloriniai ansambliai, uždraustas Maironis. Slogią diskusijų nuotaiką papildė atodūsiai: „Kad būtume nepriklausomi, nors ir socialistinė valstybė... Kad tik Nepriklausomybė, kad laisvai matytume Trispalvę...“

Vieną dieną lyg tarp kitko pasakiau, kad nusipirkau plokštelių rinkinį, kuriame įrašyta Justino Marcinkevičiaus drama-poema „Mindaugas“.

– Nešk čia, seni, ko lauki! – draugai meiliai daužo nugarą.

Paknopstom bėgu namo, į vieną ranką pasigriebiu brangiąją dėžutę su plokštelėmis, į kitą – „lagaminėlį“, tuometinį plokštelių grotuvą.

Klausomės mirtinoje tyloje. Geriame kiekvieną sakinį, kiekvieną žodį. Koks saldus tas žodis „Lietuva“... Trys valandos prabėga kaip pusvalandis. Išeiname į vakarėjančią Klaipėdą. Sėdime skverelyje, mąstome. Jaučiame, kad esame ne vieni. Jaučiame – kažkas rūpinasi Lietuva. Ne kažkas – tai Justinas Marcinkevičius.

Plokštelių „seansai“ tęsėsi dar ilgai. Klausėsi namiškiai, klausėsi kaimynai, klausėsi giminės.

Plokšteles tebeturiu.

Neturiu grotuvo...

O žodis paprastas ir svarus

1996–1997-ieji. Valdemaras ir Vytautas Vaičekauskai (sūnus ir tėvas) įsteigė kultūros centrą „Vyskupo Motiejaus Valančiaus paramos fondas“. Man buvo pasiūlyta dirbti valdyboje, o po kurio laiko į tarybą pakviestas ir rašytojas Justinas Marcinkevičius. Menininkas ilgiau delsė atsakyti, bet pagaliau sutiko. Nepasakysiu, kad bendrauti teko dažnai. Bet kiekvienas susitikimas palikdavo tam tikrą įspaudą. Keistas jausmas – žymus poetas, o kalbėti galėjome įvairiomis temomis. Justinui Marcinkevičiui rūpėjo viskas: ir Motiejaus Valančiaus idėjų propagavimas, ir skurstanti kultūra, uostamiestis, nykstantis laivynas. Poeto šiluma, šypsena net išsiskyrus šildydavo, o problemos atrodydavo išsprendžiamos. Dažnai pagalvoju: sakome – didis poetas, o kaip gebėdavo tarytum būti šešėlyje, neižeisti, neužgauti... O žodis būdavo paprastas ir svarus, poetas tarytum žinodavo atsakymus į visus klausimus.

Poetas mėgo pajūrį. Net šaltą žiemos (gal dar rudens, nebepamenu) dieną pasiprašė nuvežamas. Ilgai žiūrėjo į pilkąsias platybes ir į išmestą ant kranto laivą. Apie ką mąstė – ne klausėme. Gal tuo metu klostėsi naujas kūrinys?

Liko prisiminimai ir nuotrauka: 1997 m. Melnragės pajūryje Justinas Marcinkevičius su žmona Genovaite, šių eilučių autorius, fondo direktorė Nijolė Navogreckienė...

Klaipėda

Zigrita Petraitiienė

Būti dėmesingam

Su šeštokėm vartau pirmąjį „Borutaičių“ draugijos metraštį. Senas albumas primena vaikų ir jaunimo kultūrinės organizacijos, įsikūrusios jau laisvoje Lietuvoje, veiklos pradžią Garliavos Jonučių vidurinėje. Jaunosioms borutaitėms pasakoju, kur ir su kokiais žymiais mūsų kultūros, literatūros žmonėmis per aštuoniolika veiklos metų buvome susitikę, bendravę. Šalia nuotraukų, primenančių prie Kazio Borutos namelio Pajiesyje mūsų kasmet rengiamus „Poezijos pavasarėlius“ ir įvairius kitus literatūrinius vakarus, geltonuose albumo lapuose randame žymių poetų ranka užfiksuotų įspūdžių, palinkėjimų borutaičiams.

Sustojame prie 1996 m. balandžio 17 d. metraštyje įrašytų didžiojo mūsų Poeto Justino Marcinkevičiaus žodžių, kurie yra šviesus, viltingas palinkėjimas jaunajai kartai ir mūsų dienomis. Šį tekstą ne kartą citavau mokiniais įvairiomis progomis, labai tiktų jis ir šiandienos abiturientams – kad ir Paskutinio skambučio proga:

*„Tegu visa Lietuva būna pilna Jūsų džiaugsmo, dainų ir juoko!
Tegu visas mūsų kraštas auga ir kyla, Jūsų rankų keliamas, Jūsų širdžių mylimas!
Žydėkit, skambėkit savo jaunyste. Aukšto, giedro dangaus Jums, ilgų, nesibaigiančių kelių,
žalių pievų ir vyturėlio virš jų!“*

Nuoširdžiai Just. Marcinkevičius“

Nors tiesioginių susitikimų su Justinu Marcinkevičiumi Garliavos Jonučių vidurinėje mokykloje būta nedaug, bet Jo poetinis žodis nuolatos skambėjo ir skamba meninio skaitymo konkursuose, poezijos vakaruose. Santūri, visada ori pilietinė Poeto pozicija, įvairialypė kūryba skatino ir skatina vaikų ir jaunuolių norą laisvai reikštis „Borutaičių“ veikloje – būti aktyviems, neabejingiems mūsų šalies likimui globaliame pasaulyje, domėtis ne tik apylinkės, bet ir visos šalies kultūriniu paveldu, puoselėti savo kūrybinius pradus.

Paskutinįsyk Poeto balsą girdėjau telefonu 2010 m. kovo pradžioje. Per aktorę Dalią Janauskaitę jau buvome suderinę Justino Marcinkevičiaus 80-ųjų gimimo metinių renginį mūsų mokykloje. Kartu su aktore ir obojininku Juozu Rimu iš Vilniaus žadėjo atvykti pats Poetas. Likus savaitei iki susitikimo telefonu kalbinau patį Poetą, kad patikslintume šventės detales. Labai nustebau, kad jis kaip koks nusikaltęs vaikas ėmė kukliai atsiprašinėti, jog dėl sušlubavusios sveikatėlės nesiryžta vykti niekur toliau, kad ir Vilniuj būsią nelengva jubiliejinį maratoną atlaikyti. Vis dėlto žadėjo, kai tik sustiprės, tikrai apsilankyti Garliavoje.

Iki šiol man šio pokalbio žodžiai išliko kaip simbolinė viso Justino Marcinkevičiaus, žmogaus ir Poeto, gyvenimo esmė – **visada ir visur būti dėmesingam kiekvienam žmogui, kad ir mažutėliui...**

Garliava

Joana Župerkienė

Baltą gėlę išauginsim...

1995 metų balandžio 22 dienos rytą įvyko mokytojų, suvažiavusių į respublikinę lietuvių kalbos mokytojų konferenciją „Lietuvių kalba mokykloje: patirtis, problemos, perspektyvos“, susitikimas su Justinu Marcinkevičiumi. Poetas, mokytojų lituanistų šiltai sutiktas Lietuvos pedagogų kvalifikacijos instituto salėje, atrodė liūdnas ir susimąstęs. Pasisveikinęs ir pagyręs pedagogus, randančius jėgų rytais keltis ir eiti, prakalbo apie tai, kad mums turi rūpėti viskas, kas vyksta aplink.

„Šiandien malda virto žodžiai: „Imkit mane ir skaitykit...“ Knyga krinta Lietuvai iš rankų. Knyga niekada nebuvo taip toli nuo skaitytojų“, – įsimintini žodžiai. Poetas aptarė žiniasklaidos daromą žalą – nutolinimą nuo skaitymo, kūrybos: „Televizorius mus naikina: neskatina mąstymo, gyvenimą pateikia lyg reklaminių klipą. <...> Lietuvių kalbos mokytojas turėtų pasiūlyti, kad lietuvių knygos būtų arčiau žmonių. Knyga tarp žmonių turi būti.“ Įsidėmėjau teiginius, kad žmogus nesąs šių dienų mašininės industrijos kūrinys, kad jame glūdinti dieviškoji kibirkštis, kurios neįmanoma atskleisti, kad kultūroje skleidžiasi dvasia.

Kalbėdamas apie savo kūrybą, Poetas priminė pasikeitimus mene, kūryboje, kai „nebeįmanomas žygdarbis“, kai gyvenimo pokyčiai diktuoja naujesnės formos mėginimus, atsiranda sarkazmo, ironijos. Poezijos rytdiena kažin ar esanti viltinga, nes „atrodo, kad jau viskas pasakyta, išnaudota“. Apie savo kūrybą kalbėjo kaip apie tęsinį – parašęs naujų eilėraščių, pavadinsiąs „Rudens knyga“. Būsima knyga – „tai žingsnis žeme, žingsnis į kažką, ką norėtum pasiekti“. Yra sumanęs rašyti dramos kūrinį apie mūsų tautos išgyvenimus atkuriant Lietuvos nepriklausomybę.

„Gyvenime nieko nėra gryno: kiekvienas žodis palydimas to, kas jam prieštarauja. Tai gyvenimo dialektika. Ją įveikti būtų pagrindinis žmogaus tikslas, jo pašaukimas. Atrodo, yra tokių momentų, kad jau esi sunaikintas, bet užtenka net saulės spindulio, kad pakiltum ir eitum... Kaip jūs einate į savo klases. <...> Jei prarastume tikėjimą, kad einame į šviesą, būtų sunku gyventi. Tarnystės našta ne visada lengva.“

Susitikimą Poetas pabaigė šiuo ketureiliu:

*Baltą gėlę išauginsim, baltą gėlę.
Iš juodumo pakylėsime baltą.
Paskutinį pykčio kieliką išgėrę,
duos dangus, išgirsime meilės balsą.*

Šiauliai

Danutė Ardavičienė

Svarbus laiškas

Mūsų mokykla, parengusi projektą „Misija – gydyti sužeistą sielą“ ir laimėjusi Lietuvos spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo paramą, pasiryžo organizuoti susitikimus su iškiliais Lietuvos žmonėmis, prisidėjusiais prie santarvės idėjų plėtros.

Kreipėmės į poetą Justiną Marcinkevičių – pirmąjį Santarvės fondo laureatą. Negalėdama dėl ligos atvykti, Poetas parašė laišką.

Projekto „Misija – gydyti sužeistą
sielą“
Autoriai

Gerb. Danutė Ardavičienė!

Brokeris pasiūlymą į sveikintinas Jūsų sumanymas
ir paaiškinimas kelti apie santarvės idėjas, apie toleran-
ciją, pakilimą. Kalbėti su jaunuomene, bėgti į jaunų
žmonių odis. Atrodo, kad negalėsiu atvykti į klu-
bo „Juventus“ renginį.

Jeigu leistumėte, elgėsiu patarti pokalbį
ir disputus ne su laureatais, o su moksleiviais, dirbčiau
suveikti mokykloje jų rašinių ir referatų konkursą, taip
pat konkurs – Jūsų dėsio turtas, kuriame būtų skaitiniai
jų padėjų (ir mūsų rašytojų) kūriniai – kūrinių apie temą.
Galėtų būti pakalbinti miesto ir rajono žmonės, galėtų
būti prisiminimus ir t.t. Noriu pasakyti, kad keldamas
šią temą ir sąrašą, angimdama ją iš savo patirties ir savo
aplinkybų moksleivius, kuriuos giliau išgyvenau jų, ir šiuo
būdu, ir tikiu, ir sielą. Be abejoj, prasmingas būtų susitiki-
mimas su Santarvės fondo steigėju Jolimi Kazėnu.

Galbūt aš tai ir dar daug būtų gerų suman-
ymų jau yra Jūsų projekte. Jeigu taip – linkiu
jums sėkmingai įvykdyti.

Nuosirdiai Jūsų

Justinas Marcinkevičius

2002.03.02

Šis Poeto laiškas mums buvo labai svarbus – padėjo dvejus metus kuriant įdomesnius projekto renginius.

Plungė

Joana Jurevičienė

Pradžia – „Ikaras“

Šiaulių 16-oji vidurinė mokykla (dabartinė „Saulėtekio“ gimnazija) 1998 m. Šimtadienio šventei pastatė spektaklį pagal Justino Marcinkevičiaus „Ikarą“. Mokinius tai įkvėpė pasveikinti Poetą gimtadienio proga. Visi rašė: linkėjom, dėkojom, klausėm. Ir gavom atsakymą. Nudžiugom, kad Poetas rado laiko ir atsiuntė nuoširdžius pamąstymus.

Šiaulių 16-osios vidurinės mokyklos
12ta klasei

Mielieji mano bičiuliai!

Aš ir aš laukė, aš mintis, kurias tikėjimas išskle-
te, aš ir aš, kad suvaidintu „Ikarą“ – praeitį, te,
man tai džiaugsmas, eliotai džiaugsmas. Kaip jį
i suvaidintu „Ikarą“ – spausdintu jį kna. Kik
„Nemune“, ir tai jau seniai, ko gero, aš jį uždėdau. Tai
gi, jį, šimtadienio šventėje pabuvau kartu su gi-
miais: kna linkoma.

Manau man jį, šventėje – aš ir kiek nebe-
jau, kad pabrėžti jį nuostoliai, atvirai, tarsi.
Taip, kaip tik įkūnyti moka. Aš ir jį, matu
už jį būna jį. Už daktis, mada kas nori tui būti:
mėlti, neapgydanti, tarsi, melas... Už jį, daktis – jau-
nytė, džiaugsmas, neimamas. Indivizui: kur ir kaip
pakviesti savo gyvenimą, kad jį netrukdytų kitiems,
kad būtų, daktis ir daktis, kad išskleistų visą savo
spalvą, ir tai talentais. Inprantu, kaip tai sunku,
kaip atkakli. Tėdėl ir aš daktis linku visoms
jūms ko geriausia dėkoms. Jūs gyvenimas laukia
jūs.

Ko gero, kna ir būna. Daktis, ir ne vėles.
Rengiamas, Jantarais premijos laureaty, vakarais. O
tokių ir viso esame keturi: monijom ir. Daktis, kna,
pref. V. Daktis, prezidentas (knas) H. Daktis, kna,
ir aš. Jėgiu užgestumėt bent vien kurio ir mada,
paklausti – mada ir kna. Tarsi, neimamas, kna
tas vakaras, ir aš ir nepavėlis jo vata. Bet jūms
mada ir kna.

Jūs laukia i „Ikarą“ programą, daktis
kaip indygnas, kad dar esu reikalingas.

Daktis, kna, kad jį daktis, kad aš
daktis.

Dėkoms, mieli!

Jūs
Justas Marcinkevičius

1998.03.15

Tų pačių metų pavasarį Poetas buvo atvykęs į Šiaulius ir sutiko nusifotografuoti su mokiniais.

Šiauliai

Rita Miknevičienė

Kiek meilių buvo Jūsų gyvenime?

1980-ieji. Aš – pirmojo kurso studentė, dar neturiu nė devyniolikos. Justinas Marcinkevičius švenčia savo penkiasdešimtmetį. Prisipažinsiu, man tada penkiasdešimtmečiai atrodė jau gerokai pagyvenę. Kita vertus, kažkodėl maniau, kad poetai ir negali būti jauni.

Kaune, Maironio literatūros muziejuje, rengiamas Justino Marcinkevičiaus kūrybos vakaras. Vykstame iš Šiaulių visa kompanija lituanistų – būsimų mokytojų. Labai mėgom tokius susitikimus su kūrėjais.

Patiko tada ir kitas dalykas – smagu buvo pasirodyti, ko nors paklausti, net (gėda prisipažinti!) pačiai tuose renginiuose pakalbėti, savo nuomonę išsakyti.

Taigi, kalba Poetas, jo eiles skaito Laimonas Noreika. Ateina eilė mums, klausytojams, užduoti klausimų. Žinoma, neištvėriu. Pradedu kalbėti apie tai, kad poetus kūrybai paprastai įkvepia meilė, jos džiaugsmas ir kančios. O tada lepteliu Poetui klausimą: „Kiek meilių buvo Jūsų gyvenime?“

Marcinkevičius pasižiūri į mane, nusišypso ir ramiai, taip ramiai, kaip tik Jis, ko gero, ir temokėjo, taria man: „Jaunoji mano drauge, atsakysiu jums eilėraščiu.“ Ir padeklamuoja eilėrašį „Dvi moterys“:

*Dvi moterys man sakė tiesą:
„Mielas... Brangus... Vienintelis!“
Dvi moterys mane mylėdamos barė.
Dvi moterys tylėdamos man priekaištavo.
Dvi moterys man viską atleido.
Dvi moterys manimi didžiavos.
Viena buvo mano motina.
Antra mano vaikų motina.*

Atrodo, kad man buvo gera pamoka – supratau, kas yra tuščia ir kas tikra. Supratau, kad kartais reikia tiesiog patylėti. Supratau – ir man reikia tik tokios meilės.

Ir dar – Poetas pasakė: „Jaunoji mano drauge.“ Daugiau nei trisdešimt metų tas „mano“ yra mano turtas.

Panevėžys

Agnė Marcinkevičiūtė

Kas liko tarp kino filmo kadru

Poeto Justino Marcinkevičiaus eiles skaičiau stojamųjų egzaminų į Lietuvos muzikos ir teatro akademiją metu. Prisimenu, vienas egzaminatorius paklausė, ar Marcinkevičius man ne giminė. Tuomet pajuokavau:

– Taip, tėvas yra Marcinkevičius... Petras Rimantas.

Šią anekdotinę situaciją pirmiausia skaitytojui ir pateikiu, kad būtų aišku – esu tik bendrapavardė.

Bet vėliau gyvenime teko didelę laimę – asmeniškai susipažinau su poetu.

2005 metais mūsų pažinties priežastis buvo idėja sukurti biografinį kino portretą. Imtis šio darbo paskatino lietuvių kalbos mokytoja ekspertė Živilė Bandorienė. Jos iniciatyva buvau kviečiama į Pedagogų profesinės raidos centrą pedagogams pristatyti savo darbus apie rašytojus Romualdą Granauską ir Jurgį Kunčiną. Vieno susitikimo metu Živilė įrodinėjo, kad filmas apie Justiną Marcinkevičių mokyklai yra reikalingas ir kad reikia paskubėti... Pamaniau, jog mano jėgoms sudėtinga, per daug atsakinga...

Bet paskambinau, prisistačiau ir po kurio laiko atvykau į poeto namus. Keistas jausmas kalbėtis su žmogum, kurio žodžius gaudžiau minioje Sąjūdžio ir Nepriklausomybės atkūrimo laikais. Ir kartu labai nustebau, kad ši asmenybė gali būti tokia paprasta, be galo dėmesinga, kad taip pagarbiai kreipiasi į jaunesnį, nieko gyvenime dar nenuveikusį.

Prisimenu, manęs paklausė:

– Ar turite slapyvardį?

– Ne.

– Negerai. Aš irgi neturiu. Jūs, Marcinkevičiūtė, kuriat apie Marcinkevičių filmą, tai mus gali apkaltinti viešų ir privačių interesų supainiojimu.

Visa buvo pasakyta rimtai, gerai suvaidinant susirūpinimą, ir tik pabaigoje leidžiama suprasti, kad juokaujama.

Kai pateikdavau įvairių klausimų apie būsimą filmą, norėdama suderinti scenarijaus planą, atsakydavo tik patarimais, sprendimus tarsi palikdamas man, sakydamas, kad režisierė geriau viską išmananti.

Galiu pasakyti, kad bendraudama su poetu jaučiausi jaukiai, nelabai bijojau būti kvaila, jauna, netobula režisierė... O kaip žmogui man kiekvienas susitikimas buvo dovana. Išėjusi iš namų Mildos gatvėje nešdavausi vidinę ramybę, netgi palaimą.

Justinas Marcinkevičius pasiūlė, kad tai būtų trumpas, pusės valandos filmas-kelionė, kurio leitmotyvas – kelias.

Taigi išsirengėme aplankyti svarbias poeto biografijai ir širdžiai vietas. Turiu paminėti, kad beveik visur mus lydėjo kūrėjo žmona Genovaitė Marcinkevičienė. Aš taip pagalvojau: tai didelė, nors ir nematoma, menininko kūrybinio gyvenimo dalis. Bijau suklysti, bet man pasirodė, kad tikriausiai tai ji laikė buitį ir pasiaukojančiai kūrė atmosferą, kurioje skleidėsi Justino Marcinkevičiaus kūryba. Genovaitė vis stengėsi nusišalinti iš kadro, todėl ir filme jos tiek nedaug, tiksliau sakant, labai daug, bet neakivaizdžiai.

Jau buvau apsisprendusi, kad filmo stilistika turėtų būti kukli, kad labiau atspindėtų poeto charakterį, o filmavimo kamera turi *eiti, tiesiogiai bendrauti* su poetu, kad žiūrovas turėtų kuo mažiau tarpininkų. Stabili kamera, kuri būtų pastatyta ant stovo, čia netiko. Laimei,

pavyko prikalbinti puikų operatorių, kilusį iš to paties krašto kaip ir poetas, iš Prienų, – Audrių Kemežį. Jis filmui suteikė reikiamos plastikos, dinamiškumo; tuo metu turėjo tokį savadarbį kameros laikiklį, tvirtinamą ant pečių. Nesolidžiai tas Audriaus įrenginys atrodė, bet rezultatas puikus – eidamas galėjo išgauti gana stabilų kadrą.

Štai tokia nedidelė grupelė, pasiskolinusi iš „Keistuolių teatro“ autobusiuką ir Vaidotą Kaučiką, nuvyko į Marcinkevičių gimtąją sodybą Prienų rajone. Šiek tiek vėlavom. Kieme susirinkę apie 40 Marcinkevičių, o prie namo padengtas ilgas stalas, nukrautas vaisėmis, kurias daugiausia ruošė poeto brolis.

Na, visko neperteiksiu – nesu rašytoja. Tik norėčiau papasakoti apie sunkiai žodžiais apibūdinamą poeto savybę, kurios nepavyko užfiksuoti. Ne kartą pastebėjau, kad, pradėjus kalbėti apie neigiamus dalykus, menininkas tarsi pasitraukdavo iš tos vietos, lyg iškeliaudamas į kažkokios transcendencijos erdvę: veide atsiranda neišmatuojamas liūdesys, žvilgsnis žvelgia į niekur ir netariama nė žodžio.

Taip atsitiko ir tądien Marcinkevičių suvažiavime. Kai prapliupo smarki liūtis, visi subėgo po stogais; ten stalas, kava, šaokočiai. O viena moteris pasakojo apie savo darbą vaikų traumatologijos ligoninėje, kalbėjo žiaurius dalykus, kad labai daug vaikučių, kūdikių atveža sumuštų, tokių, kuriuos nuskriaudę girtaujantys tėvai, kiti artimi žmonės, turintys juos globoti. Aš stebėjau poeto veidą. Tada pagalvojau, kad šis gebėjimas *išeiti* yra išsiugdyta galimybė likti nuošaly nuo visokios bjaurasties, kurios jis negali kaip nors tiesiogiai sustabdyti, pakeisti, bet tik vėliau eiliuodamas, tarsi atlikdamas savas apsivalymo apeigas, geba išgyventi. Aš net neabejoju, kad viską girdėjo, viską jautė, bet neištarė nė vieno žodžio.

Kai filmavome darbo kambaryje, poetas ištarė svarbią frazę, kurią dėliojau dėliojau montažo metu, bet niekaip neįterpia. Kambarys buvo prikrautas knygų, kur ne kur pastatyti paveikslėliai, nedidelės skulptūros. Viena siena skirta paveikslams, o ketvirtoji – langas į mišką, prie jo stovi didelis rašomasis stalas. Justinas Marcinkevičius apvedė plačiai ranka kambario sienas tardamas: „Čia viskas man padovanota, gyvenu iš dovanų.“ Nusijuokė, paskui stabtelėdavo ties vienu kitu objektu, pakeldavo jį, pasakodamas, kaip tas paveikslas ar nuotrauka atkeliavo, kas padovanojo. Tada ištraukė albumų, tarp jų – vaikų piešiniai su palinkėjimais, kuriuos kadaise gavo susitikimų mokyklose metu. Tikriausiai tie vaikai – jau seniai suaugę, o poetas tebeturi jų piešinėlius...

Ir dar vienas dalykas: daug vėliau, jau įvykus filmo premjerai, teko išgirsti vienos ponios priekaištą, kodėl neparodyti Justino Marcinkevičiaus gauti ordinarai bei apdovanojimai. Tai, sakau, kad aš jokių ordinų net nemačiau. Jeigu jie būtų buvę kur nors eksponuojami, tai tikrai būtų pakliuvę į kadrą. Jie iš tikrųjų buvo užmiršti, nes poetas pats neparodė, o aš ir nepaklausiau.

Buvome ir Prienuose, kur Justinas Marcinkevičius mokėsi „Žiburio“ gimnazijoje; dabar toje vietoje tik paminklas stovi, nes medinis pastatas sudegęs. Prie gatvės kalbėtis trukdė pravažiuojantys automobiliai, todėl patraukėme prie Nemuno. Ten poetas papasakojo apie to meto, kai vyko Lietuvos partizaninis karas, gimnazistų gyvenimą.

Nusprendėme aplankyti namą, kuriame būdamas gimnazistas nuomojo kambarį pas Antano Maceinos seserį. Eidami gatve visai atsitiktinai sutikome namo šeimininkę Marcelę Maceinaitę, grįžtančią iš bažnyčios. Vėliau žiūrovai sakė, kad ši nuostabi scena buvo surežisuota. Prisiekiu, tiesiog pasisekė, arba, kaip neįtikėtiną situaciją pakomentavo Marcelė Maceinaitė, „taip Dievo duota“.

Filmo montažas – irgi didelė istorija, kurios keletą detalių norėtusi paminėti. Patys pri-filmavome 15 valandų juostos, o iš LRT archyvų gavau dar daugiau nei dvigubai tiek. Man

kažkuris iš kolegų sakė: turėsi problemą, nes viskas, ką pasako Justinas Marcinkevičius, yra labai svarbu. Atranka užėmė daug laiko, nes reikėjo, kad filmas sutilptų į vieną valandą. Pagaliau sumontavau valandos ir 40 min. juostą. Paskambinau poetui, paklausiau, gal norėtų kartu pasižiūrėti, pasakyti savo nuomonę. Justinas Marcinkevičius padėjo, bet peržiūros atsisakė, nes nenorintis trukdyti mano laiko. Vėliau dar sykį paprašiau, kad būtina pažiūrėtų montažą, nes reikia patikrinti, ar teisingai sudėliotos nuotraukos, ar kur nors neįsivėlė netikslumas... Ir tada poetas atsakė: „Na, jeigu Jūsų nesutrukdysiu, tai mielai pažiūrėsiu.“ Šitai prisimenu žodis žodinė, nes tada mano įtampa staigiai atslūgo ir likau išsižiojusi dėl tokio stulbinamo filmo herojaus savęs nesureikšminimo.

„Prie rugių ir prie ugnies“ sukūrimas užtruko labai ilgai; užbaigiau 2010 metais, kaip tik poeto gimtadieniui – 80-mečio jubiliejui. Kovo mėnesį įvyko premjera ir ji, galima sakyti, pavyko. Justinas Marcinkevičius tą vakarą iš „Pasakos“ kino teatro namo neskubėjo, šypsojosi, bet neprisimenu, ar mano darbą pagyrė. Jaučiau, kad žiūrovams patiko. Vėliau daug kartų buvau kviečiama filmą parodyti aukštesniųjų klasių mokiniams, ir dabar gaunu pedagogų prašymų parūpinti kopiją. Trumpai tariant, Živilė Bandorienė buvo teisi – tai reikalingas kūrinys mokyklai. O dabar, girdžiu, apie mane žmonės sako: „A-a-a... Tai ta režisierė, kuri sukūrė filmą apie Marcinkevičių...“ Aš jiems galėčiau pusiau rimtai paprieštarauti: „Ne, tai ta režisierė, kurios gerą dalį savo buvimu sukūrė pats Marcinkevičius.“

Justinas Marcinkevičius – vienas mano mylimiausių rašytojų. Filmas „Prie rugių ir prie ugnies“ turėjo būti atsidėkojimas žmogui, kuris man (ir daugeliui Lietuvos žmonių) teikė atramą, paguodą ir viltį, jeigu atsiminsime, kad buvome sovietų ideologijos priespaudoje. Filmų kūrimas man suteikė nepaprastą laimę: pamačiau asmenį, kurio matu dabar galiu matuoti save ir aplinką. Justinas Marcinkevičius – lyg žmogaus etalonas, moralės, sąžinės ir meilės etalonas.

Vilnius

Ona Alesiūtė-Bleizgienė

Apie poezijos vyturį iš Važatkiemio

Pirmą kartą poetą Justiną Marcinkevičių pamačiau ir išgirdau deklamuoju 1971 m. Prienuose (vyko literatūros mokytojų konferencija, organizatoriai norinčiuosius pakvietė į literatūrinę popietę).

Į sceną išėjo jaunas, miela šypsena veide poetas. Jis pakaitomis su aktoriumi labai įtaigiai, nuoširdžiai, malonaus tembro balsu deklamavo savo eilėraščius. Tą vakarą išgirdome ne tik Justino Marcinkevičiaus, bet ir užsieny gyvenančių lietuvių poetų patriotinių eilių. Stebėjome drąsa – juk tvyrojo okupacinis režimas. Ką jautė mokytojai? Ne vieno akyse – ašaros. Į širdis, pasiilgusias laisvės, krito su meile tariami žodžiai: gimtinė, motina, tėvynė, laisvė, kova, tikėjimas, viltis...

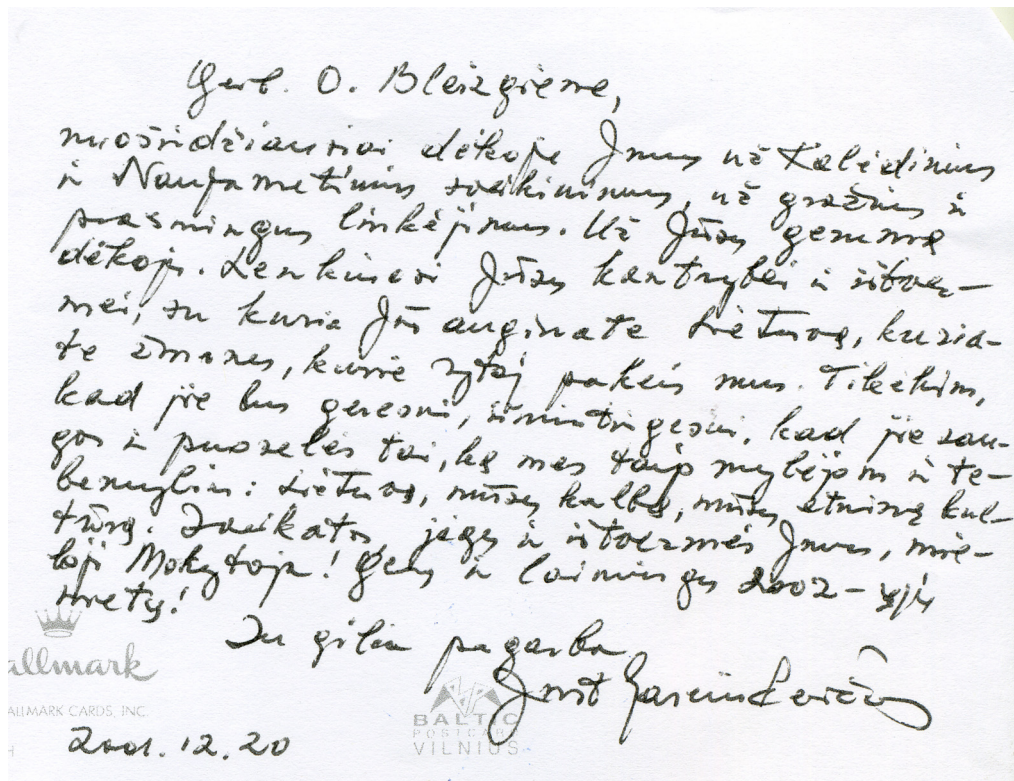
Nuo tada ieškojau Justino Marcinkevičiaus knygų, citavau jo mintis klasės vadovo valandėlėse, literatūros pamokose. Ypač mieli būdavo raiškiojo skaitymo būrelio narių susitikimai. Tekstus rinkdavome iš rinkinių „Vienintelė žemė“, „Už gyvus ir mirusius“, ypač iš „Gyvenimo švelnus prisiglaudimas“.

Dar tarybiniais metais į susitikimą su Leipalingio vidurinės mokyklos mokiniais poetas Justinas Marcinkevičius atvyko su aktoriumi Laimonu Noreika. Mokiniai irgi deklamavo, dainavo. Paskui eiles skaitė ir poetas, ir aktorius. Įspūdis buvo neapsakomas. Laimonas Noreika stebėjosi: „Kur Joniškis, kur Važatkiemis, kur pietinė Lietuva... O va susitinkame ir širdis širdį supranta: poetinis žodis ir juo pasakytos idėjos žmones suartina...“

1995 m. su literatų būreliu dalyvavome Trakuose, renginyje „Kalbėkim motinos tarmė“. Vertinimo komisijoje buvęs Justinas Marcinkevičius pasidžiaugė mokinių patriotinėmis mintimis, dalijo autografus.

Poetas dažnai atvykdavo į Druskininkus. Ten dalyvavau keliuose literatūriniuose vakaruose. Prisimenu, kaip Justinas Marcinkevičius 2004 metų spalio 1 dieną „Eglės“ sanatorijoje skaitė M. Daukšos „Postilės“ prakalbą, savo eilėraščius. Ypač įsidėmėjau šiuos: „Toli toli“, „Vėlinės“... Menininkas apgailestavo, kad iš Vakarų plūsta svetimžodžiai... Įsidėmėtina aktoriaus Petro Venslovo intrepretuota „Mindaugo“ ištrauka...

Labai malonu buvo gauti poeto laiškėlį, rašytą 2001 metų gruodžio 20-ąją.

2009 metais išleidau antrą poezijos knygėlę „Kas širdžiai brangu“. Redaktorius Jonas Var-
nauskas ją per Algimantą Baltakį perdavė Justinui Marcinkevičiui. Netrukus jis atsiuntė
savo knygą „Eilėraščiai“. Man labai brangūs poeto užrašyti žodžiai...

poezijas pavasario laureātu bibliotekēlē

Jmā Jasinkevičs

Ge bārai, mīelai

p. O. Alesin tei - Bliz gromai:

mošindia' dēkoju Jums nē kņige
"Ka sū dērai brangu" Jūs radan
daug meris tēriķi, artimiedens,
Lietos istorijai, mūs kalbat, darban
i slaimos, suritkan su Jums
brangtais īmonēnis, it Jūs zodris
Jūs ē saro šidi i atminti' suridējam.
Ači, kad pratināte mone!

Priimkite šis "beoradz" mano bry-
geļ karp padēkos cērklē nē Jūs
gēmons i meilē, nē Jūs tannyste
i atvaidvime Tēvne, īmogai
i poctūiam zodris!
Gez i oļs oļreus Jums -
mošindia'

Jmā Jasinkevičs

2009.10.30

Įsiminė susitikimas su poetu 2007 metų pavasarį Druskininkų miesto muziejuje. Vienuoliktos klasės mokiniai gražiai deklamavo, o poetas labai atidžiai klausėsi, retkarčiais santūriai nusišypsodamas. Paskui ir pats skaitė, atsakinėjo į klausimus. Dvi valandos prabėgo kaip viena minutė. Mokiniai panoro nusifotografuoti, prašė autografų. Jis mielai sutiko, su kiekvienu trumpai šnekteldavo. Graži nuotrauka su Ryčiu Radvilavičiumi, kuris, būdamas pradinukas, konkursuose deklamuodavo „Grybų karą“, „Voro vestuves“...

Paskutinį kartą Druskininkuose Justino Marcinkevičiaus kūrybos vakaras vyko 2009 m. vasarą „Eglės“ sanatorijoje. Buvo ką tik pasirodžiusi knyga „Pažadėtoji žemė“. Poetą atlydėjo jo ištikimoji gyvenimo bendražygė žmona Genovaitė ir aktorė Gražina Urbonaitė. Justinas Marcinkevičius maloniai žvelgė į pilnutėlę salę. Vakaro metu galėjome pajusti, kaip visa tai, apie ką kalbama poetiniu žodžiu, – gerumas, pagarba darbui ir duonai, meilė tėvynei, – pasiekia širdis tų, kurie taip atidžiai ir su pagarba klausėsi.

Skaudžią žinią apie poetą ištikusią nelaimę išgirdau per radiją. Kiekvieną dieną su nerimu laukiau žinutės apie jo sveikatą. Mintyse maldos žodžiai ir spontaniškos eilės:

Bijau netekties...
Pabūk dar su saule...
Savo žodžiais užgydyk žaizdas.
Be Tavęs būtų baisiai nyku,
Būtų šalta pasauly...

Leipalingis

Petras Panavas

Legenda, mūsų istorijos dalis

Visa Lietuva nulenkė galvas – Vasario 16 dieną išėjo didžiausias ir mylimiausias Lietuvos poetas. Tie, kuriems Likimas leido bent trumpam asmeniškai pabendrauti su Poetu, niekada nepamirš tų akimirkų.

Po mano antrojo rinkinio („Po debesiu baltu“) pasirodymo, rekomendavus A. Miškinui, J. Strielkūnui ir J. Baltušiiui, 1979 metais buvau priimtas į Rašytojų sąjungą. Justinas Marcinkevičius, klausydamas P. Braženo skaitomos mano biografijos, pusbalsiu nustebo, kad man „jau tiek metų“. Matyt, Poetas pamanė, kad turėčiau būti jaunesnis. Po balsavimo ir sveikinimų visi keturi ką tik išventintieji į rašytojus, pagal tuometinę tradiciją, balsavusiuosius pakvietėme į kavinukę. Kvietimą nesimuistydami priėmė net savo šlovės zenite tada buvę Juozas Baltušis ir Vytautas Petkevičius. Bet Justinas Marcinkevičius, paaiškinęs, kad turi daug nebaigtų darbų, gražiai atsiprašęs išskubėjo namo.

Prisimenu, Sąjūdžio steigiamajame suvažiavime pertraukos metu pamačiau besišnekučiuojančius Justiną Marcinkevičių ir garsų rusų poetą. Galvos linktelėjimu kukliai pasisveikinau. Justinas Marcinkevičius žengė žingsnį į mano pusę, paspaudė dešinę ir pristatė mane svečiui sakydamas, kad aš – „irgi poetas“, toks ir toks. Paskui pridūrė: „O čia Andrejus Voznesenskis.“ Atsakiau, kad „girdėtas“. Ir dar tokia intonacija, lyg sakyčiau: „Pas mus, Utenoje, tokių pilna.“ Justinas Marcinkevičius kilstelėjo antakius ir paklausė: „Ar tik girdėtas?“ Matyt, nesuprato, ar juokauju, ar iš tikro A. Voznesenskio nesu skaitęs. Aš dėl savo valstietiško pajuokavimo pasijutau kiek nesmagiai.

Utenos kultūros namuose buvo Justino Marcinkevičiaus kūrybos vakaras. Prieš prasiidedant vakarui Poetas visai nelauktai pasiūlė ir man paskaityti savo kūrybos. Aš, žinoma, atsisakiau, nes uteniškiai atėjo klausytis Justino Marcinkevičiaus, o ne Panavo. Taip, rodos, svečiui ir paaiškinau. Poetą publikai pristatėme kažkodėl dviese – aš paskubomis surezgiau keletą padrikų pasveikinimo frazių, o literatė ir kultūros namų darbuotoja Regina Katnaitė-Lumpickienė įteikė gėlių. Kažkas mus visus tris nufotografavo. Nuotrauką įdėjau į neseniai pasirodžiusią savo atsiminimų knygą „Įkvėpimo auka“, dar visai neįtardamas, kad netrukus ji taps mano susitikimų su Poetu, ko gero, vienintele ir paskutine iliustracija.

Akademikas Vytautas Statulevičius Mokslių akademijos bibliotekoje šventė savo jubiliejų. Per Dauniškio vidurinės mokyklos direktorių Vytautą Mieželį pakvietė atvažiuoti ir mane. Čia susitikau ir Justiną Marcinkevičių, paklausiau, kaip sveikata. „Blogesnė, negu prieš penketą metų, bet geresnė, negu bus po penketo“, – beveik linksmai pajuokavo Poetas.

Poetą susitikdavau ir rašytojų suvažiavimuose. Vieno tokio susitikimo metu įteikiau „Daumantą“. Perskaitęs dramos veikėjų – istorinių asmenybių, veikiančių ir garsiajame „Mindauge“, sąrašą, vieną kitą trumpai pacharakterizavo.

O dabar ir pats Justinas – legenda, mūsų istorijos dalis. Bet Jo kūryba bus gyva tol, kol bus gyva lietuvių tauta. Dėl to turbūt niekas neabejoja.

Utena

Ona Jasinskienė

Labai nudžiugau sužinojusi...

Labai nudžiugau sužinojusi, kad norima prabilti apie Justiną Marcinkevičių ir mūsų, mokytojų, lūpomis! Juk, tiesą sakant, mes gal net arčiau glaudėmės prie poeto kūrybos ir kartu prie asmenybės, ją savaip suprasdami ir interpretuodami. Pamokų apie poetą nebuvo įmanoma iš anksto suplanuoti, tai būdavo savotiški atradimai ir ekspromtai, nes kiekvieną kartą jo kūryba nušvisdavo kaip nors naujai, netikėtai.

Todėl kokių nors planų, konspektų neturiu.

Suprantu, kad tai, ką rašau, gal nėra labai svarbu, bet, kaip sakoma, vargšo grašis kartais atstoja turtuolio skatiką...

Prisimenu: nusiunčiau poetui savo eilėraščių rinkinį. Ir gavau atsakymą:

„Gerbiamoji O. Jasinskiene!

Ačiū už „Susikaupimo metą“!

Sveikinu, džiaugiuosi, kad pagaliau išėjo Jūsų knyga.

Dėkoju už man dedikuotą eilėrašį.

Čiulbėkite, zanavykų paukšteli!

Tegul nebaido Jūsų rūstus vėjo gūsis, o gal ir kieno mestas akmuo.

*Čiulbančiam, giedančiam, mylinčiam, gerumu šviečiančiam –
atviras visas Lietuvos dangus.*

Su geriausiais linkėjimais –

Just. Marcinkevičius 1986 07 05“

1993 m. gruodį parašiau straipsnį apie poeto lyriką. Jame sakiau:

„Prisiglaudi prie jos kaip prie Motinos. Išmintį pasikloji. Gerumu užsikloji. Galvą pasidedi ant protingo jos peties... Ir suplūsta į širdį meilė, atjauta, supratimas, atlaidumas... Nes tada kiaurai permatai draugą ir priešą, šalia pajunti amžinatvę, o virš savęs – visa reginčią Viešpaties Akį. Rymai apstulbęs, bijodamas sujudėti, kad nenuplėštum nuo savęs to, kas lyg balzamas sielai, lyg tvarstis žaizdoms...“

Ir kiekvienam gyvenimo atvejui, kiekvienai situacijai čia randi ir žodį, ir vaizdą, ir nusiramimą, ir paguodą, ir žvaigždę, ir šaltinį, ir pavėsį...”

1992 m. balandžio 7-ąją parašiau poetui laišką:

„Dėkoju už vakar mūsų nedideliamei Suvalkijos miesteliui padovanotą ŠVENTĘ!

Visi tie, kurie balandžio 6 d. Šakių kultūros namuose sulaukė kvapą klausėsi Jūsų, jautė šalia ne tik kaimyno alkūnę, bet ir jo širdies tvinksnius. Mūsų žemėje niekuomet nebuvo nutilęs V. Kudirkos „Kelkite! Kelkite! Kelkite!“, o dabar po šitiek metų jam atitaria Jūsų „El-ie“ tai „Lie“, „tė-u“ tai „tu“, „vė-a“ tai „va“... „Lie-tu-va!“ Kiek daug gali ŽODIS, kai jis užgimsta taurioje širdyje, o jį taria lūpos, nepalytėtos melo, veidmainystės, netikrų pranašysčių ar priesaikų.

Labai malonu jausti, o dar maloniau pasakyti: Jūsų ne tik klausėsi, Jus išgirdo visi, kas ten buvo. Kad Jūs būtumėte matę, kokie tylūs ir susikaupę šiandien pamokoje sėdėjo mano vienuoliktokai, kaip prašė dar skaityti Jūsų eilėraščių! Ir kaip paskui gražiai derėjo analizuoti A. Vienažindžio lyriką! Nežinau, ar ilgam jiems užteks to dvasingumo, kurį jie šįryt atsinešė, bet šventai tikiu, kad, kartą jį patyrę, jau ieškos patys. Duok Dieve, kad dažniau jo rastų, kad nenusiviltų, nesurambėtų. Anot Jūsų, „Reikia tikėti. Reikia labai tikėti <...>.“ Ir mes tikime, nes kitaip gyvenimas būtų bespalvis ir beprasmiškas.

Leiskite man kalbėti salėje buvusių klausytojų vardu, dėkoti ir linkėti: telaimina Dievas visas Jūsų mintis ir visus darbus. Tegul labai myli tie, kurių meilė palaiko Jūsų dvasią. Tegul šypsosi sutikti žmonės (prisimenu eilėraštį „Šypsena gatvėje“...). Tegul nesavanaudiškai dalijamas gerumas sugrįžta šimteriopai! Nujaučiu, kad likimo keliai negreitai atves Jus į mūsų nuošalų miestelį, tačiau Jūsų dvasios energija pasieks mus ir iš tolo. Ypač dabar, kai mūsų sielas apdalijote gerumu, širdingumu, leidote vėl iš naujo pajusti, kad žmogų valdo ne vien kūno pojūčiai, kad dvasios alkio patenkinimas šiais „nupinigėjimo“ laikais yra BŪTINAS! Todėl labai laukiame Jūsų naujų posmų, kuriais galėtume pripildyti širdies aruoduose atsirandančias ertmes...”

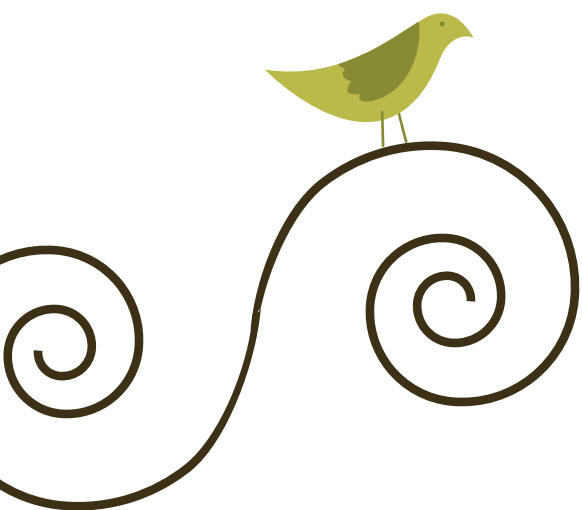
Esu išleidusi savo eilėraščių knygelių, esu paskyrusi eilėraščių Poetui...

Justinui Marcinkevičiui

Kas dabar
mums priartins žvaigždes?
Kas dabar
mūsų saulę prakalbina?
Kas pasakys,
kad jau sugrįžta
rugio želmuo
į meilės ir ilgesio
lauką?
Kas atsidus
už pareinančius,
už išeinančius,
esančius?
Kas paglostys
giliai širdyje
savo sopulį
nešančius?

Kas pagarbins
mažą žmogų
ir didelę Lietuvą?
Kas pridengs mus
per dvasios speigą
ir per sielvarto lietu?
Kas kalbės
už medį,
žolę ir paukštį?
Kas pakylės
kuklią dvasią
į didelį aukštį?
KAS?

Šakiai

Erminija Deviatnikovienė

Žmogų kaip žaizdą sūpuok

Nuo trylikos metų pradėjau kaupti savo bibliotekėlę – Justinui Marcinkevičiui garbingiausia vieta. Mokyklos suole jau prenumeravau laikraštį „Literatūra ir menas“ ir kiekvieną poeto publikaciją atidžiai tyrinėdavau.

Justinas Marcinkevičius man – didžiulis autoritetas. Lankiausi Jo namuose Antakalnio ir Mildos gatvėse – stebino knygų gausa, pagarba mamai ir tauri namų ramybė. Mamos nuotrauka – lyg didelis langas – kabėjo knygomis apsodintoje sienoje. Neskubi poeto kalba nebuvo įmantri, bet gulė į sąmonę visam laikui. Reikėjo matyti, su kokia meile jis žiūrėjo į savo anūkėlį, su koku rūpesčiu kalbėdavo apie žmogų.

Jis, toks didelis poetas, rado laiko man, skaitė mano eilėraščius ir pats kai kuriuos nusiuntė į tuometinį populiary žurnalą „Tarybinė moteris“. Labai džiaugiuosi, kad „Poezijos pavasario“ almanache, kuriame visada buvo spausdinama Justino Marcinkevičiaus eilėraščių, yra ir mano eilių. Kaip didžiausią brangenybę skaitau du jo laiškus, rašytus ranka. Štai vienas iš jų:

Grib. dr. E. Aevitnikorrene,
 perkasidau Jmā, eikānā, n su eldān-
 mu noim pasakā, kad, mano momo-
 ne, Jmā, poetinis balss darosi savam-
 tiskenis, Tai ypač lūdi eikānā, "An-
 drien skaidrān", "Tūta mano motīns ge-
 lē", "Sāndrien saulē", Gal dar vīnā kē-
 tē. Svarā, kad jē tērai materiā, kad
 net Jmā, profesijā galē atpētē. Galvā,
 kad tā gerā. Vēlēj kēte rātē tē apri-
 so augu, n tēpēcā, eldānā, n abe-
 jone, - atdā, paprastā - tātum gerā.
 Sīa orangei pasakotumēt, Vēlēt
 bendu, "poetism", mēlīgā tē, moty.
 Tiktā m sarā eldānā, m sarā tūmā ei-
 kēt i spandē.

Bē, apri spandē. Nesmātkān,
 n atpētē b eikānā ("Andrien skaidrā-
 n", "Tūta, mano motīns motīns gēlē",
 "Ties gūstāis dēdā", "Augu, palīstā
 kēpā dēdā", "Sāndrien saulē", "kēpā il-
 gā kēlā") pūmānā "Tānā mēlā"
 vālējā, Tātējā spandē, dānā.

Gerānā lū kējā Jmā n Jmā
 dēimā -

Jmā Jmā kēdā

1982. m. 24.

Jo inteligencija, vidinė šviesa teikia jėgų gyventi ir bendrauti su jaunais. Kai klasėje kalbu apie Justiną Marcinkevičių, parodau knygas su man rašytais autografais, perskaitau jo laiškus, – mokiniai tampa atidūs kiekvienam žodžiui. Tuomet kartu pasineriame į unikalų poezijos pasaulį.

Eilėraščių rinkinys „Gyvenimo švelnus prisiglaudimas“ man pats artimiausias. Jo įkvėpta paskyriau Poetui šį eilėrašį:

Lietuva, žodi-paukšti,
Virpėk gyva kalba,
Spindėk artumo šviesa.

Medį gerumo linguok,
Žmogų kaip žaizdą sūpuok.

Skaldyk sunkumo žvyną,
Maitink brolių dvynį.

Iš lūpų į lūpas grįžk,
Atmintyje pasilik.

O kai akmeniu užaugsi,
Būk arti, kad prišaukčiau,
Lietuva, žodi-paukšti.

Vilnius

Dalia Žibaitienė

Formavo žmogiškumo sampratą

Justinas Marcinkevičius man ir mano mokiniams buvo svarbiausias tautiškumo mokytojas, lietuviško žodžio puoselėtojas, talentingas poetas, kuriam pakluso visi poezijos žanrai. Jis savo asmenybės pavyzdžiu formavo žmogiškumo sampratą.

Mano mokiniai parašė poetui laišką, norėdami išsakyti savo išgyvenimus, kai mokyklos scenoje vaidinome jo „Prometėjo pasmerkimą“ ir „Mažvydo“ ištraukas. Poetas septyniems mokiniams 2000 metų gegužės 10-ąją atsiuntė po savo poezijos knygą su palinkėjimais, o man „Carmina minora“ su įrašu:

„Gerbiamai Mokytojai Daliai Žibaitienei – dėkodamas už „Prometėją“, už tiesos, gėrio, kūrybos ugnį, įpustą moksleivių širdyse, – Justinas Marcinkevičius.“

2011m. vasario 18 d. parašiau eilėraštį Just. Marcinkevičiui atminti.

Priglusčiau prie žemės, kurią
žodžių skara
poetas užklojo,
prie paukščio aukštai danguje,
prie laisvę nešančio kojų,

priglusčiau prie šalto akmens,
pro kurį šaltinis sruvena, –
gyveno čia ir gyvens
tėvai ir protėviai mano:
žodyje ir akmeny
poeto širdim įkalti.

Ar juos dar girdi,
ar meni?
Nešiosiu amžiną kalnę,
jei neišmokiau mylėti
tų žodžių –
kaip duonos įdėsiu į kelią,
amžinas mokiny, saulėtas mano vaikeli!

Šilutė

Rita Kairienė (Latvėnaitė)

Keturi susitikimai

Įdomus tas gyvenimas – diktuoja, rikiuoja. Liūdesys, džiaugsmas – viskas šalia. Taigi 1997 metų rugsėjis – dar tik mokslo metų pradžia, o aš jau sergu. Plaučiai trimituoja – iš ligoninės gydytojai siunčia tiesiai Palangon. Reabilituotis. Prieš ką? Žinoma, prieš save, tad, neištaisytus mokinių sąsiuvinius palikusi namuose, stengiuosi užmiršti, kad esu mokytoja, stengiuosi, anot psichologų, pamilti save. Procedūros, pušynai, jūra ir malonūs kaimynai pietų metu. Iš tikrųjų – valgykloje medituoja visa Lietuva: prie staliukų Palangos reabilitacijos ligoninėje vyksta adoracija žmogaus kūnui – sveik sveik sveik. Ir šalia manęs, ir už manęs. Už? Ne, už manęs sėdintys vyriškiai, matyt, dar naujokai – tylūs, drovūs. O aš smalsi. Vis žvilgt į žvilgt. Ojei! Net karštis išpila – vienas kad panašus į poetą Justiną Marcinkevičių! Palauksiu, kol išgers kompotą, ir pasiteirausiu.

– Laba diena, atsiprašau, jūs toks panašus į poetą Justiną Marcinkevičių...

– Tai... gal aš tas ir būsiu...

Pažįstu – iš nuotraukų, iš televizoriaus ekrano, iš... „El-ie“ bus „Lie“, „tė-u“ bus „tu“... PO-ETAS. LAISVĖS SIMBOLIS. MOKYTOJAS. O prieš mane žmogus, srebiantis liesus barščius, valgantis pigų kotletą, geriantis skystą razinų kompotą. Sutrikau. Poetas irgi į kalbas nesileido, tylėjo. Tada... Nė nežinau, kaip, bet išsprūdo:

– Poryt Mokytojų diena, gal galėtumėte ta proga man skirti laiko? Aš mokytoja. Lietuvių kalbos.

„Įžūli... Įžūli...“ – vanojau save eidama vakarieniauti. Bet poeto žodis gautas, susitikimas paskirtas. Teliko sugalvoti, ko klausiu. Juk nieko nežinau apie jį kaip apie žmogų, – dar nepataikysiu, kokį žodį ne tą pasakysiu, ir apskritai – kam man tas susitikimas?

Susitikome sekmadienį ligoninės žiemos sode. Nepamenu, kuris pirmas atėjome, bet gerai prisimenu pirmą jo klausimą: „Ar turite, kur gyventi?“ Nustebusi linktelėjau. Antras klausimas: „Ar geros gyvenimo sąlygos?“ Vėl linktelėjau. „O vyrą, vaikučių turite?“ Nusileidau ant žemės, pradėjau pasakoti apie šeimą, savo miestą, jo žmones, apie... mokyklą. Siena sugriuvo, poetas šypsojosi, o aš tarškėjau. Kažkodėl jis nenorėjo patikėti, kad yra mokinių, mokytojų neverčiamų savo noru skaitančių rimtą grožinę literatūrą, besidominčių Lietuvos kultūra. Tada įsikarščiau, ėmiau pasakoti apie savo auklėtinius, pamokas po pamokų. Linksėjo: „Tu matai... Tu matai...“ Įsidrąsinau, ėmiau klausinėti, bet jis vengė kalbėti apie tuometinę kultūros padėtį, kūrybą, ypač kūrėjus. Tik kai prasitariau pati mėginanti kurti, paklausė pavardės. Pasakiau. „Aš kažkur girdėjau Jūsų pavardę.“ Pridūriau, kad knygos nesu išleidusi, nebent... Na į periodinę spaudą kartais parašinėju, neseniai almanache „Baltija“ buvo išspausdinta mano novelė „Protomartyr“ apie Martyną Mažvydą. Jis skėstelėjo: „Vadinasi, Mažvydo bibliotekoje aš ją skaičiau, klausiau, gal ką dar turi.“ Juokėmės abu. Man tai buvo didelis džiaugsmas, tikra Mokytojų diena. Poetas neskubėjo, tad ištraukiau iš kišenės trejetą Palangoje sukurtų eilėraščių. „Tai kad akinių nepasiėmiau.“ – „Gal galiu paskaityti?“ Kai vieną skaičiau, juokėsi, kai antrą – šypsojosi, kai trečią – tiesiog tylėjo. Paklausė, ar tik tie trys, kai atsakiau, kad ne, linktelėjo ir tarsi sau, tarsi man filosofiskai pasamprotavo. Bijau ne taip perfrazuoti, bet mintis maždaug tokia: kiekvienas kūrinys turi savo skaitytoją, negali žmogus žmogui būti teisėjas. O svarbiausia – sutarėme dar kartą susitikti.

Antrasis mūsų susitikimas (maždaug po savaitės) – lėtas vaikščiojimas po ligoninę.

Beje, po pietų poetas dažnai būdavo apsuptas žmonių, kurie kažkur jį veždavosi, manau, kiekvienas troško su juo pabendrauti. Taigi turėjom truputį laiko iki pietų (iki jo kelionės kažkur) ir šnekėjom... apie mokyklą. Jam viskas buvo įdomu: kokie vaikai, ką mėgsta žaisti, apie ką kalbėti, ko klausinėti, ką skaityti, kaip elgiasi per pamokas, pertraukas, kaip galima sudominti... Vaikai vaikai vaikai... Tik jų pasaulis – į suaugusiųjų nelindom; tuo požiūriu buvom panašūs, suaugusiųjų pasaulis nelabai domino.

Trečiasis susitikimas vyko vėlų rudenį (1997 metų lapkričio 22 dieną), kai į Klaipėdą buvo atvežta Justino Marcinkevičiaus drama „Daukantas“. Rodė Muzikiniame teatre. Po spektaklio autografo dalijimas. Poetas ant scenos, palinkęs prie staliuko, žmonės, sustoję eilute, kantriai laukiantys autografo. Laukiu ir aš, nors jau vieną turiu. Prieinu, nieko nesakau (manau, tiek veidų, gal nė neatsimena), paduodu „Daukantą“, poetas pakelia akis ir garsiai: „O... mano ligoniukas atėjo! Kaip jaučiatės? Kaip mokykloje?“ „Geriau, aš tokius naminius geriu... Gal Jums tiktų?“ Jis irgi ima pasakoti, kokius naminius vaistus gerias, gal jie ir man padėtų... Mes kalbamės (tiksliau, šįkart įsijaučia poetas) – tikrai ne vieną minutę. Ir... priminęs, kad aš jau turinti jo autografa, paima knygą ir įrašo:

„Mielajai Ritai Latvėnaitei

Ačiū už Jūsų darbą, už kantrybę, už meilę augančiam, bręstančiam Lietuvos pasėliui – už Jūsų moksleivius. Norėčiau ir aš būti tarp jų.

Justinas Marcinkevičius“

O tada žmonės... Tie nuostabūs Lietuvos žmonės... Jie kantriai laukia.

Ketvirtasis susitikimas – Vilniuje. 2009 metų balandžio 2 dieną mane priėmė į Lietuvos rašytojų sąjungą. Ketvirtadienį. O penktadienį vyko Rašytojų sąjungos suvažiavimas. Salėje daug kūrėjų – žinomų iš vadovėlių, chrestomatijų, knygų. Tikrų. Pristatomi nauji nariai. Jaudinuosi, tad po renginio vos ne pirmoji prie rūbinės. O čia jau stovi poetai Marcelijus Martinaitis ir Justinas Marcinkevičius, kalbasi. Pasisveikinusi ruošiuos pasiimti striukę, bet poetas Justinas Marcinkevičius greitesnis: tiesia ranką ir rūbininkė striukę paduoda jam, o jis kaip tikras džentelmenas apvelka. „Štai ir aš čia, priėmė“, – sakau nei šiaip, nei taip, nes nežinau, ar jis prisimena mūsų susitikimus. Poetas šypteli nelinksmiai: „Kas iš to?“ Ir lyg gaudydamas išsprūdusius žodžius priduria: „Tu optimistė.“

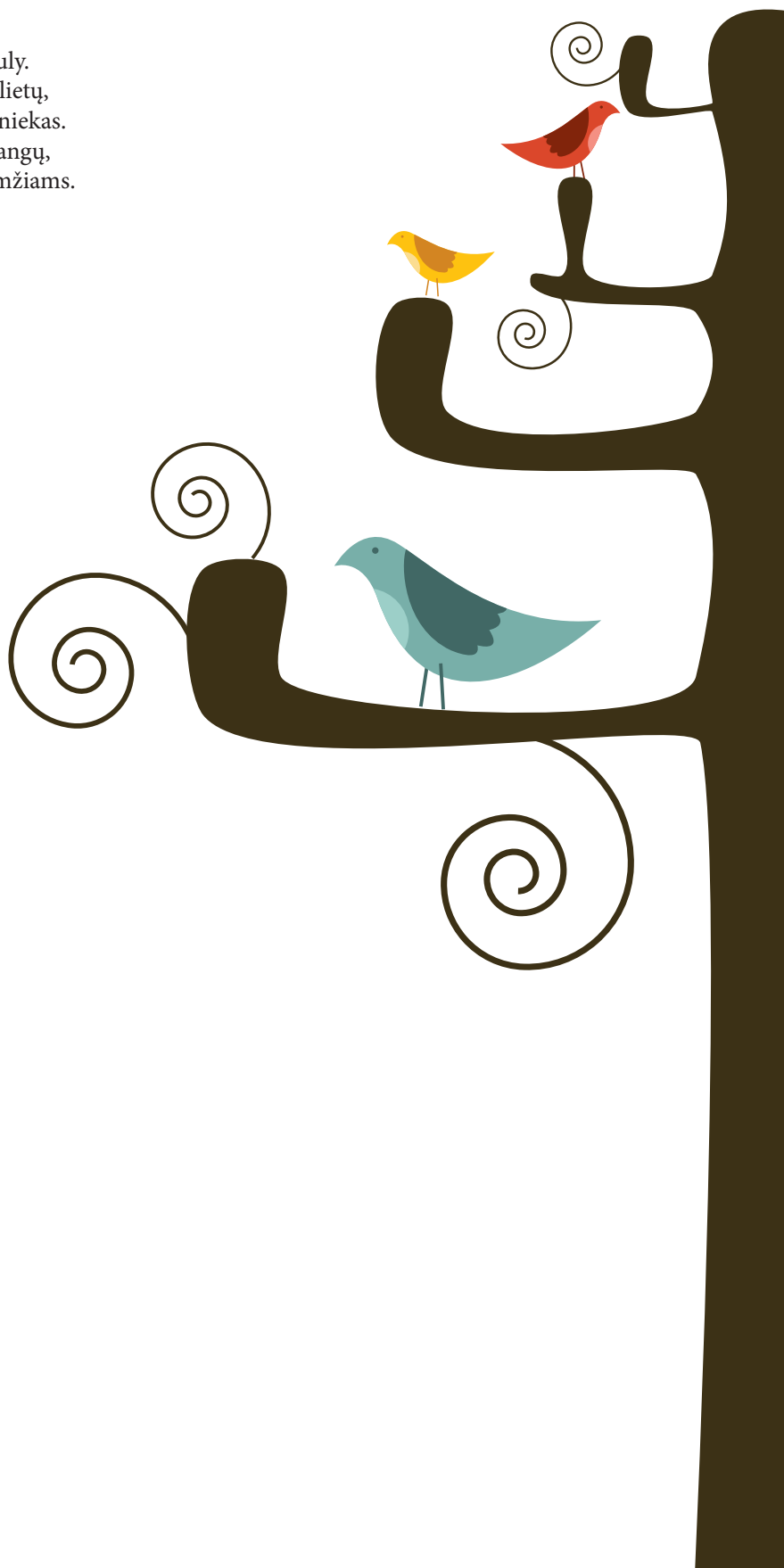
Įdomus tas gyvenimas. Ir džiaugsmas, ir liūdesys visada šalia. Nepabėgsi. Nebent pamedituosi: „El-ie“ bus „Lie“, „tė-u“ bus „tu“, „vė-a“ bus „va“.

2011 02 18 parašiau eilėraštį, skirtą Poetui Justinui Marcinkevičiui.

Ačiū, kad esi – kad regi, kaip gelia,
Ačiū, kad skaitai Lietuvą prie kelio,
Ačiū, kad jauti, – spyris į pat širdį.
Ačiū, kad girdi, kai kiti negirdi.
Ačiū, kad tiesus, kai esmi suklupęs,
Ačiū, kad brendi į tą pačią upę.
Ačiū, kad randi Žmogų Dievo saujoj,

Ačiū, kad tiki Lietuvą pasauly.
Ačiū, kad kvieti volungę ir lietų,
Ačiū, kad myli, kai nemyli niekas.
Ačiū, kad eini šaknimis į dangų,
Ačiū, kad esi, – ir paliksi amžiams.

Klaipėda

Ramunė Karlonienė

Senolė

(Prisimenant eilėraštį „Močiutės mūsų“)

Iš brėkstančio dangaus tyška vasaros saulės gaisai. Tik paukščių čirenimai trikdo tylą. Saulė tingiai kyla skliautu, vienas spindulys tįsta pirkelės langan ir paliečia raukšlėtą jos veidą.

Kakariūkū. Gaidžio sirena kasryt žadina senutę. Įgriuvę akių vokai krusteli ir iš po jų sužėruoja gyvos akys.

Senutėlė ropščiasi iš sulopytų patalų. Maunasi vilnones kojines. Nors vasara. Šlepsi lauko durų link. Jas atveria.

Kiemas toks kaip vakar. Senovinė šulinio svirtis lyg žirgas kinkuoja galva. Pažeme rai-buliuoja rasos burbulai. Ant sutrešusios tvoros – ąsotis. Senulėlė nukabina indą, padeda ant suolelio ir mažais žingsneliais juda tvartelio link. Ir koks ten tas tvartelis. Senąjį anūkas išardęs – sakė, naują pastatys. Kur tau. Tai prisiminusi, moterėlė stipriau suspaudžia lūpas. Nieko nepadarysi – teks žalajai dienas baigti kitam statiny – mūrinėj lauko virtuvėlėj. Velio-nis vyras kadaise gavęs iš kolūkio veltui plytų, tai surentė prie pirkios nederantį pastatėlį.

Šiandien jame gyvena žaloji.

Įėjusi jos trobon, senutė paglosto karvei sprandą, šoną. Paskui tupiasi melžti. Čiūkšt. Pie-no lašiukai aptaško akis. Ji nubraukia prijuoste pieną, šypso.

Kieme perkošia į ąsotį. Apypilnis. Žalosios pienas riebus, o iš jo suspaustas sūris – pirštus gali apsilaižyt. Senolė ir mintą vien juo. Sūris baltas, sūris džiovintas, sūris pakeptas. Svieste, sumuštame iš to paties pieno.

Senoji pavargo. Pritupia ant suolelio palei šulinį. Užsimerkia. Saulė jau aukštai. Tai kiekgi laiko ji palei karvę tupinėjo?

Įėjusi vidun, pirmiausia į didelį puodelį pilasi pieno, sako sau „į sveikatėlę“ ir geria. Šilta srovė paglosto gomurį. Tik staiga paširdžiuos taip sudiegia. Senutė susiriečia. Išleistas iš rankų puodelis krinta žemėn. Nesudūžta. Tik aptaško senolę balta puta.

Valandėlę pakentus, skausmas atlyžta. Senoji pavalo grindis. Rengiasi eiti.

Šįkart jau tikrai. Pas pusseserę rūbų siūtis. Medžiaga seniai dūla spintoje.

Juoda grubi drobelė. Savo šermenims.

Saulė kaip saulėgrąža, palenkusi galvelę, žvelgia žemyn. Vidudienis.

Saulė spinduliu glosto vienplaukę moterėlę, lėtai krypuojančią siauru keleliu.

Druskininkai

Daiva Dūdėnienė

Tarsi rašyčiau dienoraštį

Šiandien šeštadienis. Ankstyvas rytas. Važiuoju namo. Namo – tai iš Utenos į Zarasų rajone esantį Kemionių kaimą. (Jau beveik dvi dešimtys metų, kai nebegyvenu Kemionyse, bet kiekvieną kartą grįžtu namo...)

Pavasarija. Jau vis labiau plinka kalvos. Kitą šeštadienį tikriausiai ir visai sniego nebeliks. Gal tik kur grioviuose, pašlaitėse? Bet jau greitai paukščiai parskris! Irgi namo! (Kaži kada šiemet pirmą kartą išgirsiu vievesiuką? Ir kada atskris varnėnai?)

Dar pusvalandis ir būsiu namie. Gera važiuot namo. Mama ir Tėtė laukia. Kilometras po kilometro plentu Varšuva–Sankt Peterburgas pro Vaikutėnus, Radeikius, Daugailius, Babičius, Degučius, pro Bikėnų kaimą, Biržūnus. Ir čia pat Kemionys. Pakeliui penki kaimų, sodybų kryžiai ir trys visai mažyčiai, menantys žuvusiuosius tose vietose. Trejos kaimų kapinaitės ir Antalieptės marių užtvindyta kemioniškių amžino atilsio vieta.

Jau ir Daugailiai. Antanas Miškinis rašė, kad važiuojant į Zarasus nuo kalno matyti Degučiai. Nesimato. Bet čia gyveno Algimantas Petras Kavoliukas. Jis išvažiavo štai šituo keliu į Vilnių 1991-aisiais. Ir negrįžo. Sodyba matyti nuo kelio... Ir piliakalnis. Mašinos vis lekia lekia, skuba skuba, viena kitą lenkia. Kur? Į Latviją, Rusiją, o gal į Zarasus?

Staiga nustembu. Man pasirodo, kad aš labai tvarkingai mąstau, taip, tarsi rašyčiau dienoraštį.

Mokiausi Salake. Kažkurioje klasėje mokytoja Janina Bukelskienė skaitė Justino Marcinkevičiaus „Dienoraštį be datų“. Neprisimenu, kuriuos fragmentus, kaip mes jį aptarėme. Įsidėmėjau, kad paskui mokytoja patarė rašyti dienoraštį. Savo. Rašiau. Rašė ir mano bendraklasės. Tai buvo paaugliški rašinukai. Niekam neįdomūs. Lėkšti tikriausiai ir banalūs. Bet mokytoja parodė Justiną Marcinkevičių! Skaičiau. Pirmą kartą „Mindaugą“, „Pušį, kuri juokėsi“.

Visada atsimenu tą Salako gyvenimo epizodą – Justinas Marcinkevičius paskatino rašyti dienoraštį.

Ką aš dabar veikiu? Ar tik žiūriu pro langą, ar jau mėginu mąstyti taip, tarsi visus pojūčius užrašinėčiau?

Koks būtų mano dienoraštis be datų? Mėginu įsivaizduoti.

„Grįžtu Tėviškėn. Kai maža buvau, mano ausiai keistai skambėdavo Tėtės žodžiai „Važiuosiu tėviškėn“. Vis norėdavau prieštarauti: „Tėte, betgi čia, Kemionyse, tėviškė!“ Vėliau savęs klausdavau, ar ir man taip bus, kad teks gyventi kažkur toli, o savo gimtąjį kaimą vadinsiu tėviške?

Jau atėjo tas metas.

Jau naktimis sapnuoju Mamą, Tėtę, tėviškės namus, kaimo takelius.

Jau norisi perskaityti viską apie savo kraštą. Norisi išgirsti naujienas apie savo krašto žmones. Mano kraštas – Kemionys ir Salako parapija.“

Bet gal šitie mano svarstymai irgi būtų tokie pat nebrandūs kaip tie mokykliniai užrašai, mokytojos Janinos Bukelskienės inspiuoti?

„Gal penktoje, gal šeštoje klasėje mėginau aiškintis Kemionių vardo kilmę. Sukūriau. Užteko drąsos. Maniau, kad pavadinimas kilo nuo Lietuvos kunigaikščio kieminėjimo, svečiavimosi. Tikėjau, kad ir Kemionyse galėjo Lietuvos valdovai lankytis. Juk čia taip gražu!

Daugiau niekur taip nėra gražu! O mūsų namai šimtamečio ąžuolo paunksnėje. Sakoma, kad ąžuolą sodino kaimynių Anelės ir Adelės senelis.“

Galbūt mano „Dienoraštyje be datų“ būtų epizodas, kaip aš rinkau tautosaką? Pamėgin-siu.

„Mokytoja sakė, kad reikia viską labai tiksliai fiksuoti. Žmonių pavardes, vietovių pavadinimus, istorijas užrašyti į sąsiuvinius. Turėjau apklausti kaimo senuosius kaimynus. Klausinėjau ir Kazimierą Daubarą, ir Zofiją Šileikienę, ir kitus. Rašiau. Man pasakojo, kaip vadinosi kiekviena pieva, kokie žmonės čia gyveno, kaip gyveno, kuo džiaugėsi, dėl ko liūdėjo. Dabar mažai prisimenu. Ir paklausti nėra ko... Prisimenu tik kad kaimo upelę vadino Skrandele, nes ji mat įtekėjo į ežeriuką, kuris buvo panašus į skrandį, o aukščiausią kalną kaime – Kartuvių kalnu, nes ant jo stovėjo kartuvės, kur kardavo sukilėlius, tikriausiai 1863–1864 metų sukilimo dalyvius.“

Tuoj bus mano tėviškė. Tuoj. O aš vis dar galvoju apie „Dienoraštį be datų“.

Ir Justino Marcinkevičiaus, ir savo.

Utena

Živilė Bandorienė

Žiemos pasikalbėjimai. Impresija

(Pokalbis su aktoriumi Dariumi Meškausku)

– Alio!

– Labas, Dariau, reikia pasikalbėti apie Justiną Marcinkevičių.

– Supratau. Kada? Kur?

– Dabar. Mano „chruščiovoje“.

Dabar – 2012 metų sausio 18 diena. Paruošta filmavimo kamera. Laukiu. O praeities archyve rikiuojasi prisiminimų fragmentai, skamba sugauti Poeto žodžiai, šmėsteli susitikimų minutės, valandos, Kūčių vakarai... Ką pasirinkti? Dariaus, mano buvusio mokinio, mokyklinio teatro artisto, dabar talentingo, išmintingo aktoriaus, skambutis į duris nutraukia mintis. Su juo ir apsispręsiu.

Apsisprendėme. Kalbėsime apie Justino Marcinkevičiaus „Ikarą“, kuri aname tūkstantmetyje Vilniaus 23-iosios vidurinės mokykliniame teatre vaidinome. Ant stalo paklojame spektaklio nuotraukas...

Darius. Žiūrime į nuotraukas ir matome žmones. Sėdi kiti, ne tie, kurie šiandien gyvena. Jose ne šios dienos mes.

Aš. Vieno jau nebėra. Jis liko toks, koks nuotraukoje.

Darius. Juk pasikeičia ne tik ląstelės. kažkas mūsų esmę formuoja. Dievas ar Apvaizda. Ir kiti žmonės.

Aš. O genetika? Juk kokie esame dabar – „kalti“ mūsų protėviai, per šimtmečius ėję į dvidešimt pirmąjį amžių.

Darius. Taip. Žmonės iš kartos į kartą tobulėja. O kokią sėklą amžiai atpūtė Justinui Marcinkevičiui ir kokią sėklą pasėjo pats Poetas? Aš galvoju, kodėl jis toks populiarus, kalbant šių dienų kalba, jis yra poppoetas.

Aš. O! Paaiškink.

Darius. Poetas kalba apie labai gilius dalykus ir labai suprantamai. Jis tobulas kaip apskritimas, tobuliausia geometrijos figūra. Viskas sueina į ciklą. Kaip gera melodija.

Aš. Kaip Mocartas?

Darius. Taip. Paprasta, tikslu, skaidru, kilnu. kažkas atsiveria. Menas turi kelti nuostabą. Menas – ne žinia. Meninis aktas įvyksta iš nuostabos. Justino Marcinkevičiaus poezija nuolat stebina. Praveria erdves. Du Poeto žodžiai – ir tokia erdvė! Ir tu nustembi.

Aš. Grįžkim, Dariau, į praeitį, į mūsų buvusią 23-iąją, į mokyklinį teatrą. Kada mes pastatėme Marcinkevičiaus „Ikarą“?

Darius. 1980–1981 metais. Konservatoriją baigiau 1985.

Aš. Ar atsimeni, kaip „užkliuvome“ už „Ikarą“?

Darius. Taip. Buvo išspausdintas „Nemuno“ žurnale. Jį tebeturiu.

Aš. Kai perskačiau Poeto kūrinį, supratau, kad jums patiks. Bet reikėjo tekstą trumpinti, pritaikyti jauniems. Be to, tuometiniame Akademiniame teatre buvo pastatytas spektaklis, į kurį nei jums leidau eiti, nei pati mačiau. Prisimeni, kaip visi kartu kūrėme Ikarą, Jokastės, Homero, graikų choro vaidmenis, judesius, skaitėme tekstą, pykomės, džiaugėmės ir net verkėme?

Darius. O graikų choras? „Sirtakis“!

Aš. Graikų chorą sugalvojau, reikėjo, kad visas gausus mūsų būrys vaidintų, „Sirtakį“ šoktų. O tekstą trumpinti leido pats Poetas. Prisimenu, kaip vieną kartą teatre dainininkė Giedrė Kaukaitė privedė prie jo, supažindino, papasakojo apie sumanymą statyti „Ikarą“ mokykliniame teatre. Jaudinausi, drovėjausi, bet pasakiau savo idėją, ką ketinu daryti. Poetas susijuokė ir maloniai pasakė, kad paleido kūrinį „į svetą“ ir dabar jis mano valioje. Tu tapai Ikaru. Sakyk, Dariau, kokias emocijas patyrei vaidindamas Ikarą, juk kūrinys sudėtingas, tu mokiny, monologas su daugybe peilių buvo tikrai ypatingas.

Darius. Prisimenu repeticijas ir emocingus jūsų aiškinimus. Oi, buvo audrų! O monologas „Ar jums nereikia peilio?“ mano gyvenime buvo pirmasis. Dvasinė satisfakcija scenoje. Adrenalinas. Jutau jame protestą prieš dvasinę korupciją. Jaunam žmogui reikėjo protesto, teisybės... Suvokėme neteisybės jausmą ir klausėme, kodėl taip yra. Ir jūsų sprendimas su graikų choru labai padėjo. Jis buvo lakoniškas ir paprastas. Per „Sirtakį“ grafiškas piešinys siejosi su Marcinkevičiaus kūrinium. Atrodė, kad spektaklis atsiranda iš nieko. Jūsų formulė „Nevaidinkit, žaiskit“ apsaugojo nuo pretenzijų į „tikrą teatrą“ ir buvo tiksliausia nuostata. Kai vaikas žaidžia su pieštuku, jam atrodo, kad tai špagą ar arkliukas. Jis turi vaizduotę. Reikia provokuoti ir žiūrovo vaizduotę. Poezijos tie patys principai. Justino Marcinkevičiaus poezija provokuoja vaizduotę.

Aš. Tu dabar kalbi kaip brandus aktorius, sukūręs daugybę vaidmenų pradedant Justino Marcinkevičiaus Ikaru mokykliniame ir baigiant Šekspyro Hamletu Koršunovo teatre. Bet kaip buvo tada, 1980–1981 metais?

Darius. Man, jaunam, tekstas buvo tolimesnis. Dabar akcentuočiau tribūnas.

Aš. Bet dėl to monologo anuomet neleido mums pasirodyti televizijoje. Beje, „Ar jums nereikia peilio?“ pakartojo vienas iš paskutinių mano mokinių skaitovų respublikiniame meninio skaitymo konkurse. Norėjau įsitikinti, kad ir nūdienos mokiny gali priartėti prie Justino Marcinkevičiaus kūrybos ir jį suvokti.

Darius. Pavyko?

Aš. Pavyko. Mokiny laimėjo pirmąją vietą. Dabar jis aktorius ir vaidina kartu su tavimi Koršunovo teatre.

Darius. Jonas Verseckas!

Grįžkim prie Poeto. Justinas Marcinkevičius suvokia žmogų istoriniame kontekste. Istorinis kontekstas atskleidžia žmogaus esmę. Štai „Mažvyde“ Kristupas – nelaimingas žmogus. Jį vaidinau Klaipėdos teatre. Poeto žmogaus esmės istoriniame kontekste suvokimas sukrečia tiek skaitytoją, tiek žiūrovą. Juk ir mūsų mokyklinis spektaklis „Ikaras“ veikė žiūrovus!

Aš. Ką dar galime prisiminti?

Darius. Du kartus vaidinome Jaunimo teatre. Kaip mes šokdami „Sirtakį“ iš žiūrovų salės atsirasdavome scenoje, kaip aš stovėdamas ant kėdės „skrisdavau“! Jauno žmogaus veržimasis skristi, protestuoti, bėgti iš tribūnų pasaulio. Visiems mums buvo suvokiama. Mes jaudinomės, džiaugėmės, triumfavome. Marcinkevičiaus žodžiai ir „Sirtakis“!

Aš. Bet Poetas tų spektaklių nematė. Pamenu, buvo jo žmona, dėkojo, o jos bičiulė pasakė, kad mes vaikštome peilių ašmenimis. Tai buvo komplimentas. Šviesaus atminimo režisierė Dalia Tamulevičiūtė po spektaklio užkulisiuose savo žemu balsu sveikino mus, o tave pakvietė vasarą ateiti į Konservatoriją. Juk ir nuėjai...

Vaidinome ir dabartinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, tik ji tada kitaip vadinosi. Poetas tą kartą buvo. Pameni? Spektaklis ant laiptų, kolonos, didelė erdvė...

Darius. Man vaidinti bibliotekoje nepatiko. Buvo šalta. Geriau teatro scenoje. Bet visi jaudinomės, nes žinojome, kad mus mato ir girdi Pats Justinas Marcinkevičius.

Aš. Jis to spektaklio niekada nepamiršo. Buvo nustebintas ir sujaudintas. Jį gražiai prisiminė viename susijėime prieš ketverius metus.

Darius. Vaidinome „Ikarą“ dar kartą mokykloje. Žiūrovai buvo lietuvių kalbos mokytojai iš visos Lietuvos. Aš jau mokiausi Konservatorijoje. Bet tada man trukdė dėstytojų mokymai. Nebeturėjau to „nebūk teatras“. Atsimenu, kaip vėlyvą vakarą skambinau jums ir aiškinau, kad ne taip vaidinau Ikarą, kad nutolau nuo Marcinkevičiaus.

Aš. Atsimenu ir aš. Tą vakarą labai žaibavo ir trankėsi perkūnas tarsi pritardamas tavo emocijoms. O dabar skaitai Justiną Marcinkevičių?

Darius. Skaitau, nes, kaip sakiau pokalbio pradžioje, Poetas tobulas kaip apskritimas, kaip tobuliausia geometrijos figūra. Viskas sueina į ciklą... Tokia Justino Marcinkevičiaus esmė.

Aš. Taip ir baikim šią impresiją. Pokalbį pratęsim po metų, kitą žiemą.

Darius. Gerai. Pratęsim kitą žiemą.

P. S. Neramu. Gal iš praeities archyvo reikėjo paimti kitus prisiminimus?

Dviejų poetų, Justino Marcinkevičiaus ir Bernardo Brazdžionio, susitikimą, pastarojo nustebimą: „Bet koks jis paprastas žmogus“?

Jaunųjų filologų mokykloje dvidešimtojo amžiaus pabaigos mokiniams Poeto kalbą, kurioje aiškino, ką jie turės atlikti kaip dvidešimt pirmojo amžiaus piliečiai?

Nacionalinio diktanto momentą? Justinas Marcinkevičius traukdamas renka gražiausią lietuvišką žodį iš dviejų: „ačiū“ ar „Lietuva“. Ištraukė „ačiū“, liūdnai nusišypsojo ir pasakė, kad tebūnie kompromisas – „ačiū Lietuvai“?

2012 metų knygų mugę? Į salę, kurioje bus rodomas Agnės Marcinkevičiūtės filmas „Prie rugių ir ugnies“, įeina vyras, prisistato esąs biržietis ir apie Poetą sako: „Geras žmogus buvo. Mano žmona su juo susirašinėjo. Dabar nei jo, nei žmonos nebėra. Amžiną atilsį.“

Kūčių vakarus Mildos gatvėje?.. Poetas, kaip ir kasmet, taria žodį, džiaugdamasis, kad vėl visi susirinkome prie stalo, linki santarvės, gerumo ir pradeda kalėdaičio dalijimąsi. Tuo metu jis ir Poetas, ir Tėtis, ir *Diedukas*, ir Justinas...

P. P. S. Skambinu į Mildos gatvę ir pagaunu save nesąmoningai laukiančią tik Poetui būdingo „Alio...“

Vilnius

Sujungęs dvasinius ir žemiškus pradus

Kalbėti apie Justiną Marcinkevičių nelengva. Dar didesnė atsakomybė, kai tavo su Poetu sieja giminystės ryšys: esu vyriausios Jo sesers Albinos sūnus. Būtų skaudu, jeigu šias mintis kas nors suprastų kaip norą parodyti save, pasinaudoti Poeto vardu.

Manychiau, kad žvilgsnis į Justino Marcinkevičiaus gyvenimą turėtų būti paprastas, šiltas, krikščioniškas... Šiandien rašantieji apie Poetą labiau linkę mistifikuoti, idealizuoti Jo asmenybę. Šiek tiek pamirštama, kad Jis buvo paprastas, kuklus, santūrus žmogus, kratęsis bet kokių *aukštų* žodžių, epitetų. Justinas Marcinkevičius – menininkas, savo kūryba, visuomenine veikla, svarių ir pasvertų žodžių sujungęs dvasinius ir žemiškuosius žmogaus pradus, stengęsis harmonizuoti jo buitį ir būtį. Šiuo rašiniu mėginsiu parodyti žmogaus ir kūrėjo vienovę, patvirtinti, kad kūryboje deklaruojamų aukštųjų vertybių Jis kiek įmanydamas laikėsi ir buitiniame lygmenyje. Pripažinkime, tai retas atvejis kultūros istorijoje. Už tai Poetas ne kartą oponentų buvo ne tik kritikuojamas, bet ir smerkiamas, Jo gyvenimas vadintas *sumeluotu*. Būtinai reikia kalbėti ir apie Justino Marcinkevičiaus laikyseną, savo gyvenimo, praeities klaidų vertinimą. Poetas oriai pripažino savo *buvusį* gyvenimą, niekada jo nesikratė, neišsižadėjo. Šiandien matyti priešingas reiškiny – kai kurių intelektualų noras *išplėšti* pirmuosius sovietmečiu parašytų monografijų puslapius. Justinas Marcinkevičius niekada neslėpė savo žmogiškojo silpnumo, ir tai, atrodo, tapo Jo stiprybe. Kalbėdamas apie tam tikrą jaunystės susižavėjimą geresnio gyvenimo viltimi, niekada neslėpdavo nusivylimo, ypač apgailestaudavo dėl prieinamumo, galimybių stokos. Vyriausioji sesuo Albina yra užsiminusi apie brolio Justino, dar gimnazisto, gan ryžtingą apsisprendimą išeiti *pas miško brolius*. Tam kategoriškai pasipriešinęs Tėvas. Beje, pats Justinas Marcinkevičius šio fakto nėra minėjęs ar apie jį viešai kalbėjęs. Turbūt beveik nebeliko liudininkų, galinčių tai patvirtinti. Tokia detalė dar kartą parodo šio žmogaus kilnumą, gebėjimą oriai prisiimti atsakomybę, nebandyti aiškintis dėl išgyventų nuoskaudų.

Drąsiai galima teigti, kad Justino Marcinkevičiaus pasaulėjautos pagrindas – Meilė. Su Meile žvelgiama į visatą, pasaulį, žmogų, jo gyvenimą. Pabandykime sugrįžti į pradžią, joje paieškoti Meilės pasaulėjautos šaknų. Poetas visur labai šiltai prisimindavo Motiną. Santūriai kalbėdavo apie netiesioginį Jos veikimą gyvenime. 1999 metų spalio mėnesį perlaidojant Motiną naujosiose Prienų kapinėse neoficialioje kalboje Poetas sakė, kad Meilė buvo pamatinė vertybė, gaubusi visą Jo Motinos gyvenimą. Galbūt galima daryti išvadą, kad Meilę Justinas Marcinkevičius atsinešė iš Motinos – Ievos Kvainauskaitės. Iš Tėvo Motiejaus, ko gero, – valią, pareigos suvokimą.

Negalėčiau pasigirti dažnais susitikimais su Poetu. Kiekvienas savaip įsirėžęs į atmintį, po kiekvieno jausdavausi kitaip. Sunku nusakyti tą jausmą. Visada, net vaikystėje, suprasdavau šio žmogaus išskirtinumą, pastebėdavau Jo elgseną; tokios nematydavau kasdieniame gyvenime. Vazatkiemis, giminaičiai visada pasitempę laukdavo Poeto vizito. Jis būtinai pereinavo vaikystės takais, aplankydavo beržyną, skrodę, šimtametę obelį, maumedį. Skaudžiai išgyveno aštuntajame dešimtmetyje *praūžusių* melioraciją, kai *vaikystės takų* gerokai sumažėjo. Bendraudavo su visais, pirmiausia su vyriausiais giminės autoritetais – Tėvu, Pamote, seserimis, broliais. Jautė pareigą, stengėsi padėti, palengvinti artimųjų gyvenimus. Tarsi prisiėmė dalį atsakomybės už juos. Dramatiškai klostėsi Poeto vyriausiosios sesers

Albinos likimas. Mirus Motinai ji tapo lyg jaunesniųjų brolių ir sesers globėja. Gabi, bet priversta likti prie ūkio, nes Alksniakiemio pradžios mokyklos mokytojas Antanas Garmus Tėvui patarė leisti į gimnaziją sūnų Justiną. Karas, pokario skurdas, išteklėjimas už vyresnio, ankstyva našlystė su mažais vaikais, sunkus darbas kolūkyje, naujų namų statyba... Brolis Justinas įvairiais būdais stengėsi palengvinti sesers gyvenimą, daug prisidėjo prie jos namų kūrimo. Atmintyje įstrigęs 1968 metų vasaros įvykis: Marcinkevičiai, tarp jų ir Justinas, susirinkę toli nuo didelių kelių, miške esančioje sesers sodyboje, tariasi dėl tolesnio jos gyvenimo... Sunkumai, netektys, praradimai sutelkdavo Marcinkevičius, tiek vyresniusius, iš pirmosios Tėvo Motiejaus santuokos, tiek jaunesniusius, iš antrosios. Visada jie tiesdavo pagalbos ranką vieni kitiems.

Mąstydamas apie Poeto nueitą kelią, apie didžiules pastangas, norą veržtis į Gyvenimą, Mokslą, Šviesą, svarstydamas apie savo Motinos nuovokumą, gyvenimišką intelektualumą, negaliu atsakyti į klausimą, iš kur toje kaimo, agrarinės kultūros šeimoje, kurioje pradžių pradžia – *kantičkos*, būta tiek veržimosi į Mokslą, Knygą, Universitetą...

Nemažai rašyta apie tai, kad Poeto lyg ir ruošiasi Išėjimui. Kruopščiai, tvarkingai dėliotas GYVENIMAS darbo kambaryje, retuose susitikimuose. Keletą ženklų pastebėjau ir aš. Visų pirma, Justino Marcinkevičiaus 80-mečio minėjimas Prienų kultūros centre 2010 metų gegužės 14 dieną. Šioje salėje Poetas labai jaudindamasis dar kartą lyg kokiame tarp-tautiniame procese, remdamasis Mikalojaus Daukšos „Postilės“ prakalba, apgynė lietuvių kalbą, jos statusą. Rodydamas nuospaudą ant piršto tarsi atsiskaitė savo krašto žmonėms už savo darbus, gyvenimą... Žmonės skirstėsi pakylėti, veiduose mačiau Viltį, panašią kaip Atgimimo metais.

Reikšmingas rugpjūčio 7 dienos susitikimas tėviškėje – Važatkiemyje. Poetas žvalus, pailsėjęs, atrodo, atsigavęs po emocinių sukrėtimų (vyriausios sesers mirtis), mielai bendraujantis su artimesniais ir tolimesniais giminaičiais, dovanojantis savo knygas. Jaučiuosi laimingas, kad galėjau pasakyti keletą Jo gyvenimą įvertinančių minčių. Įstrigo atsisveikinimas prie vartelių. Poetas čia pastovėjo ilgiau nei visada, vis delsė juos užverti...

Norėčiau kalbėti ir apie Marcinkevičių šeimą – dviejų žmonių, Justino ir Genovaitės, istoriją, trukusią beveik šešis dešimtmečius čia, žemėje. Prasidėjusią, galima sakyti, eilė-raščiu „Saulė leidos...“, parašytu 1954 metais ir dedikuotu Genutei. Neįmanoma žodžiais nusakyti to akių spindesio, su kuriuo Poetas šį prisipažinimą pakartojo 80-mečio minėjime. Laimingas buvimo kartu laikas, laimingas gyvenimas... Išgyventa visos, galima sakyti, Meilės pakopos: nuo romantiško susižavėjimo, rūpinimosi, pagarbos vienas kitam, prisiimtoms atsakomybės iki tarnystės – padėjimo silpnesniam. Tai aukščiausias, mano manymu, šiauriniame pasaulyje įmanomas Meilės lygmuo. Neteko sutikti žmogaus, kuris taip pagarbiai būtų žiūrėjęs į Moterį, reiškęs jausmus. Tą dvasinį ryšį būdavo galima pajusti, kai Poetas pasirodydavo viešumoje: kalbėdavo, skaitydavo savo kūrybą. Kartais stebėdavau salėje sėdinčios žmonos laikyseną: akys, žvilgsnis visada išduodavo po tariamu ramumu besislepiantį jaudulį ir palaikymą. Kiekvienas galėtų pavydėti tokio ištikimo, palaikančio, atsidavusio Gyvenimo draugo.

Esu priverstas užsiminti ir apie Justino Marcinkevičiaus laikyseną. Orią, garbingą... Poetas, jo kūryba, visuomeninė veikla yra susilaukę kraštutinių vertinimų: nuo perdėtų liaupsų, kurių pats taip nemėgo, iki nepelnyto pažeminimo, noro sumenkinti. Galima tik nujauti tą vidinę dramą, kurią Poetas išgyveno po Nepriklausomybės ir kuri prasiverždavo tik kūryba. Buvo dvi tokios ryškios puolimo bangos. Justinas Marcinkevičius užsidarė tyla, nesivėlė į ginčus, pasiaiškinimus, neteko girdėti, kad viešumoje ar privačiuose pokalbiuose

būtų pasisakęs prieš kokį nors žmogų. „Tiktai be pykčio“, – kartojo „Taburetėje virš galvos“...

Poeto kūryboje daug pagonybės ir krikščionybės ženklų, jo tikėjimą, pasaulėjautą nėra lengva apibrėžti: Justino Marcinkevičiaus Dievas, manau, netelpa į vienos religijos rėmus – Jis toks žemiškas, paprastas, kuklus, esantis visur ir visai šalia žmogaus. Tačiau Poeto laikyseną drąsiai galime pavadinti krikščioniška.

Niekada neteko matyti Poeto supykusio, kalbančio pakeltu tonu, moralizuojančio. Iš vaikystės, iš jau minėto 1968 metų vasaros susitikimo senoje sesers Albinos, mano Motinos, sodyboje, atmintyje išlikęs Jo pasakytas sakiny, skirtas man, šešiamėčiui vaikui, kad Motina yra brangiausias žmogus gyvenime. Tas sakiny, galima sakyti, tapo mano gyvenimo vertybiniu pagrindu.

Stebino Justino Marcinkevičiaus gebėjimas pajusti problemos esmę, neskubėjimas išsakyti savo nuomonės, pastangos suprasti kitą, įsigilinti. Taktiškumas, santūrumas, manau, leido labiau pažinti žmogų, prasiskverbti į jo dvasios gelmes. Iš to, matyt, ir kyla sunkiai suvokiamas tikėjimas žmogumi. Justinas Marcinkevičius yra susilaukęs nemažai priekaištų ir dėl pozicijos neturėjimo, dėl neryžtingumo. Tik įsigilinus į Jo gyvenimą, kurio dalis yra ir kūryba, galima daryti išvadą, kad Poeto pozicija labai sudėtinga, netgi skausminga: tai bandančiojo suprasti, įsiklausančiojo, išklausančiojo pozicija. Tokiai nuostatai, paremtai krikščioniška pasaulėjauta, reikėjo nepaprastos valios ir kantrybės.

Justinas Marcinkevičius turėjo išskirtinį talentą išreikšti ir mūsų silpnumą, ir stiprybę... Apsisprendusiems eiti Poeto siūlomu dvasinių vertybių keliu reikėtų išlikti oriems, santūriems, vengti kategoriškų apibendrinimų, stengtis atsisakyti pykčio, keršto, skambių, pomastiškų šūkių, vertinančių Jo (ir ne tik) kūrybą, gyvenimą, asmenybę...

Nelengvas metas, nelengvas gyvenimas teko Poetui Justinui Marcinkevičiui. Neskubėkime Jo vertinti arba nuvertinti... Turime ramiai apmąstyti, pažinti, įsigilinti, atrasti... Jeigu Jam nebūtų tekę patirti sunkių gyvenamojo meto išbandymų, vargu ar šiandien galėtume kalbėti apie tokio reikšmingumo Asmenybę... Ar būtų ji tokia sutaurinta ir kartu žemiška? Poeto Gyvenimą apibūdinau vienu žodžiu – GARBINGAS.

Prienai

Irena Raščiuvienė

Taip jausta ir mąstyta...

Drįstu po tiek metų atversti savo užrašų knygutę ne tik sau. Šiandien, 2012 metų vasario 16-ąją... Šventės ir atminimo dieną... Prabėgus minėjimo renginių maratonui, kuriuose tiek syk skambėjo Justino Marcinkevičiaus eilėraščiai.

Šitaip jausta(si) ir mąstyta vieną 1991-ųjų dieną. Liepos septintąją. Ko gero, įrašas turėjo būti susijęs su Valstybės diena, kuri pirmą kartą buvo švęsta 1991 metų liepos 6 d. Ta proga Mindaugo karūnavimo minėjimo renginiai pirmą kartą vyko ir Medininkų pilyje. Važiavo ir mūsų šeima, nes sūnus labai norėjo įsijungti į Lietuvos Mindaugų rikiuotę, numatytą šventės ceremonijoje... Gal toje šventėje, gal kitame renginyje, gal radijo ar televizijos laidoje buvo nugirsti, o gal kokiam laikraštyje perskaityti žodžiai (juos užsirašiau puslapio dešinėje, skliausteliuose, prieš būsimą dienos įrašą, matyt, kiek skubėdama, trumpindama net poetų pavardes): „A. Patackas kaltina Just. Marc., esą jis, kaip ir A. Mickev., Lietuvą apdainuoja jau nebe prikeliamą, palaidotą...“

Neabejoju, kad tai ir tapo įrašo stimuliu, kontekstu. Vadinasi, viskas, kas parašyta toliau, bus bandymas ginčytis, aiškinti(s), įrodinėti, nesutikti... Atrodo, norėta pasakyti kuo tiksliau, nes netgi taisyta, braukyta, redaguota. Rašyta nesitikint atsakymų, retoriškai, be aki-vaizdaus adresato. Vietomis pikta, kiek nervingai. Dabar net pačiai keista, kodėl. Matyt, tiesiog visa tai atrodė labai svarbu...

1991 07 07

Kad suprastumei, jog gali ko nors netekti – greitai, visai netrukus, negrįžtamai prarasti, reikia pajusti artėjančios bedugnės – kapavietės – šaltį ir kitiems tą pojūtį perteikti. Taip perteikti, kad žmonės atsistotų tyloje po Katedros skliautais, tarsi giedodami mūsų himną, kuris tada dar buvo saugomas slapčiausiose sielos kertelėse, kartais gal vien pirmąją jo eilutę temokant. „Tautiškos giesmės“ grįžimo metų artino Justino Marcinkevičiaus eilės... Mūsų širdis tos giesmės aukštybėn kilti pratino – taip, kaip mažų paukščių sparnus tvirtina vyresnieji...

Kai pakilome, ėmėm pirštais rodyti į tą, kurio žodžiais mylėjom, tikėjom, verkėm... Taip, ir prisitaikėme kartais, kad išliktume ir saugotume, gintume, nes gina tik gyvieji. Žuvę didvyriai tik įkvėpti gali. Kad būtų kam eiti paskui juos, reikia daug gyvųjų. Gal ir ne tokių drąsių kaip anie – didvyriai. Tiesiog žmonių, iš kurių kai kurie irgi gal taps didvyriais...

...Tai nejaugi Prometėjo pasmerkimas – ne antikinio mito siužetas, o neišvengiama visų laikų lemtis, skirta ugnį nešusiam, kelią švietusiam, tegul ir nevogusiam jos iš dievų? Nejaugi imama rungtis, kieno ugnis svarbiausia, reikalingiausia, karščiausia, šviesiausia, teisingiausia? Ar nesudegs tokiose varžybose tai, kas svarbiausia ir švenčiausia? Ar neapaksime nuo per ryškios, per skaisčios ugnies? Ar nenusvilsime sparnų? Ar neužkimsime nuo per garsiai sakomų savos teisybės žodžių? Ar neapkursime? Ar neįprasime niekuo netikėti, nes niekas taip nesuglumina žmogaus, kaip tokia gausybė tokių skirtingų teisybės žodžių, tokia gausybė teisybės apaštalių ir pretendentų į šventuosius...

...Mes – visi – čia – gyvenome. Toje pačioje žemėje. Kaip augalai: drauge – ir šaknys, ir stiebas, ir lapai, ir žiedai. Kiekvienam sava lemtis ir paskirtis. Be vieno – nebūtų ir kito. Prasminga, žinia, gyventi nematomą šaknies gyvenimą – svarbiausiąjį, bet nulausi per anksti stiebą – šaknis skurs, neužaugins stiebas žiedo, nesubrandins žiedas sėklų, – ar bus ką sėti ir tikėtis išleisiant šaknis?..

Tad nesigirkime buvę nematomi svarbiausieji – dabarties šaknys. Kad jos nesunykėtų, reikėjo ir viršūnėlių. Dar reikėjo lietaus ir saulės. Žemės. Trašų (beje, ne vien tokių švarių, baltų – mineralinių). Daug ko reikėjo, kad ir prastoje dirvoje augtų išaugtų šaknys...

Nebūkime didesni už save pačius. Didieji ir taip matomi. Tačiau šalia jų turi būti ir ne tokių didelių. Be to, ir didumas – reliatyvi sąvoka. Ypač akceleracijos eroje.

Pogrindžio balsą nedaug kas girdėjo. Ne visi net nujautė jį esant. Tyloje, be žodžių, virš pogrindžių aidinčių, būtume sunkiau išsaugoję laisvės viltį, gal net ir praradę ją. Gal tie žodžiai ir „lestinų ribų“ tebuvo, – svarbu, kad buvo. Nepavydėkime jiems jų – jau praeinančios, jau mažtančios – garbės. Dabar teskamba pogrindžiuos kalėję žodžiai, skelbiantys tada nepažintų atsiskyrėlių drąsą, tik jokių būdu ne apmaudą, kad visai neseniai garsiai kalbėjo kiti, o mes juos mylėjom ir gerbėm...

Meilės pakaks ir tiems, kurie pasirodys jos vertesni...

...Bet mes visi buvome čia. Todėl visi ir kalti, – tik kaltumo dalis nevienoda. Todėl visi ir klydę, – tik klaidos vienų didesnės, kitų mažesnės; vienų tyčinės, kitų ne; vienų atsitiktinės, kitų dėsniu virtusios; vienų priverstinės, kitų savanoriškos. Net ir dėl „nelaimingojo vaikelio, kurio neįmanoma užmiršti“, kalti ne vien jį tardžiusieji, bet ir tie, kurie, stiprūs ir tvirti, didvyrių keliu šaukė gležnus, nepasirengusius kančiai, nepakėlusius pogrindžio išbandymų naštos...

...O šventos skanduotės „Lie-tu-val!“ repeticijos daugeliui buvo vis dėlto Justino Marcinkevičiaus eilėraščiai. Maironis kasdienybei per šventas rodėsi. O posmai iš anapus dar nebuvo grįžę...

Štai ir perrašiau. Jau ir nebesuprantu, apie ką čia daugiau: apie Justiną Marcinkevičių ar apie save? Bet nebesiaiškinsiu, nieko netaisysiu. Telioka taip, kaip tada buvo mąstyta, jausta ir jaustasi...

Vilnius

Violeta Puzarienė

Ką reiškė būti su Juo?

*...kaip nuraminti akis,
kurios vis dar ieško Tavo?*

Ilgai brandinau savyje Justino Marcinkevičiaus kūrybos esmę, vis įsiklausydama į žodžio skambesį, jo aidą širdyje. Jo žodis – tai kaip tėvo malda kasdienė, iki skausmo sava ir tikra. Tiek daug susikaupė širdyje, jog atrodė, kad neištversiu neišsakyti. Todėl kalbėjau, pasakojau modernaus pasaulio žmogui, ateities kūrėjui, vis tolstančiam nuo vertybių. Kad manimi patikėtų, nuolat primindavau, kad pasikalbėtų apie tai su tėvais.

Esu kaimo vaikas, brendau skaitydama žurnalus „Jaunimo gretos“, „Tarybinė moteris“, laikraščius „Komjaunimo tiesa“, „Literatūra ir menas“. Kai akys užkliūdavo už neįprastos metaforos ar gerai pažįstamos detalės, tai kūrinių mielai perskaitydavau. Lojalūs autoriai ir jų kūriniai nedomino. Tai buvo XX a. aštuntojo dešimtmečio spauda, rašytojai ir jų kūryba.

Mokykloje turėjau geras gimtosios kalbos mokytojas, tiesa, kasmet dėstė vis kita. Pamokos buvo įdomios, turiningos. Tačiau iš „Dabartinės literatūros“ (taip vadinosi vadovėlio skyrius) mums buvo dėstoma tik Janinos Degutytės lyrika. Liūdnai perverčiau puslapius matydama, kad lieka nepažintas Justinas Marcinkevičius (jau iš spaudos leidinių žinojau šią pavardę). Pasidomėjau ir perskaičiau pati, supratau, kad tai kažkas didinga, per daug tautiška ar net per drąsu. Žinoma, niekas iš bendraklasių nepaklausė, kodėl nenagrinėjame šio autoriaus kūrybos. Taip ir baigiau mokyklą, turėdama klausimų ir abejonių.

Vilnius, stojamieji egzaminai į Vilniaus pedagoginį universitetą – rašinys apie Justino Marcinkevičiaus kūrybą. Buvo gėda, kad nesu brandi tam darbui, buvo gražu, kad daug kas rašė ta tema (aš praslydau pasirinkusi laisvą temą). Studijų metais šiam poetui, kaip ir kitiems to meto kūrėjams, dėmesio buvo per mažai. Be įkvėpimo, pasididžiavimo ar meilės, tiesiog tyliai, ramiai, pasyviai kalbėta apie gyvenimą.

Tačiau sostinės dramos teatras pakylėdavo dažną lietuvį, žinoma, ir studentą, aukščiau pilkos ir beveidės kasdienybės. Pakylėjimas prasidėdavo broliška stovint (sako, kad net per naktį) prie kasų, kad gautum bilietą, ir tęsdavosi žiūrovų salėje, stebint spektaklį. Visa tai išgyvenau ir aš, norėdama pamatyti H. Vancevičiaus režisuotą Justino Marcinkevičiaus dramą „Mažvydas“. Įspūdis neužmirštamas. Žiūrovai puikiai suprato simbolines dramos mintis, metaforų kalbą, kaip broliai ir seserys stovėdami pagarbiai ir viltingai skiemėnavo žodį „LIETUVA“. Tai buvo jausminga, tikra, tiesiai į širdį.

XX a. devintasis dešimtmetis. Pradėjusi pedagoginį darbą, stengiausi daugiau dėmesio skirti poeto kūrybai. Kartą buvau net draugiškai įspėta, kad neįsijausčiau, kalbėdama apie Tėvynę, Kalbą, Istoriją. Dažnai per literatūros pamokas turėdavau svečių. Taigi vėl tyliai, ramiai kalbėjau apie gyvenimą. Tačiau kiek stiprybės suteikė susitikimas su poetu Justinu Marcinkevičiumi ir aktoriumi Laimonu Noreika Širvintų miesto knygyne!.. Poeto beveik neprisimenu, bet ir dabar matau aktoriaus akis, girdžiu žodžius.

Jaunam mokytojui visada būdavo daug įpareigojimų, kursų, paskaitų... Kartą teko būti partinės mokyklos (o gal kitaip vadinosi?) salėje, kažkas skaitė paskaitą, matyt, apie sovietmečio literatūrą. Per pertrauką išgirdau skardų juoką, drąsų pasiūlymą: „...pasiilgau arklio...“ – tai bent poezija! Visi nutilo, nuščiuvo, o savimi patenkintasis švokštė toliau. Ir taip jau buvome nelaimingi, o tą akimirką norėjosi verkti.

Lietuvos Sąjūdžio metai. Mitingai. Justinas Marcinkevičius visur: pirmas, viltingas, mylintis. Su didžiule meile, pagarba, pasitikėjimu tautiečiai klauso jo, pritaria, tiki. Neilgai poetas išbuvo tribūnoje, paskui buvo kažkur kitur, kažkoks kitoks – tylesnis, susimąstęs, vėliau nematomas. Todėl kilo daug klausimų, o vienas buvo ypač svarbus: jeigu jau toks žmogus pasitraukė, tai kas tada bus su mumis? Bandžiau sau paaiškinti, kad kuria, jis juk ne politikas, pertvarka ne jam. Kai išgirdau poeto pasiaiškinimą dėl pasitraukimo iš politinio, visuomeninio gyvenimo, buvo liūdna.

2011 metų vasario 16 dieną didis tautos žmogus, dainius išėjo. Negalėjau nuvykti į Vilnių pagerbti ir atsisveikinti su poetu. Skaudančia širdimi stebėjau atsisveikinimą per televiziją, pavydėjau tiems, kurie atėjo, ir didžiavausi savo tautos žmonėmis. Jie, atrodo, išmokę aktoriaus ir režisieriaus Algio Latėno Mažvydo pamoką – mylėti širdimi, išmintingai, tyliai.

Motinos dienos proga gimnazijos salėje skaičiau poeto Justino Marcinkevičiaus eilėraščius. Mačiau motinų akis, mėšlias, galias, išsiilgusias prasmės. Ir prisiminiau poeto žodžius: „Iškirskit langelį karste, / kad visus jus / matyti galėčiau.“ Visus, mylinčius, ieškančius, paklydusius, besiilginčius. Pagalvojau, kad būsim palaiminti šią akimirką.

Ukmergė

Irena Ruginienė

Gyveno Lietuva

Kai Justinas Marcinkevičius išleido knygą „Gyvenimo švelnus prisiglaudimas“, mes, tuomet dar studentai lituanistai, suklusom... Kažkas atsitiko. Geležinio optimizmo atmosferą sutrikdė tylus kalbėjimas, atodūsiai, gaudulys, nutylėjimai. Kokiomis giluminėmis jungtimis Poetas su Lietuva susijęs!..

Nuo tada jau kiekvieną Poeto žodį sekte sekiau.

...Rašau šiuos sakinius praėjus dienai po Justino Marcinkevičiaus mirties. Manau, kad Lietuvos dainuojamoji revoliucija buvo nulemta ir jo kūrybos (jo elegijų, dramų), tie jausmai sukrito, susidėjo į žmonių sąmonę nuo Mažvydo, Mindaugo, Donelaičio, nuo mūsų žemės, žodžio, paukščio ir dangaus, nulėmė žmogaus troškimą teisingai gyventi – mylėti ir dirbti, tyliai, elegiškai rezignuoti, tačiau nepasiduoti... Nuo kibirkšties išsiveržęs laisvės troškimas buvo nebesustabdomas. Sąjūdis, arba Dainuojamoji revoliucija, buvo ta jėga, kuria visi tikėjo. Poetas gyveno Lietuva, mirė simboliškai, kad amžiams būtų susijęs su Lietuva.

Justino Marcinkevičiaus poezijos prasmų, nutylėjimų, atsidūsėjimų prisodrinta dvasinė Lietuva buvo paruošta Sąjūdžio gimimui.

Nepriklausomybės troškimas formavosi į sąmoningą veikimą. Kaip kad būna vasarą prieš perkūniją: oras jau visas buvo to alsumo prisisunkęs – neiškus kažkas greitai ir neišvengiamai turi įvykti. Jautėm – artėja...

Prisimenu 1977 metų Justino Marcinkevičiaus „Mažvydo“ premjerą.

Kai „Epilogė“ Vytautas Paukštė (Mažvydas) pradėjo deklamuot:

*Mėginsime sudėti pirmą žodį.
Klausykitės gerai... Širdim klausykit!
Kai tarsit šitą žodį, tai ant lūpų
Pajusite medaus ir kraujo skonį,
Išgirsit volungę prieš lietų šaukiant,
Užuosit šieno ir liepynų kvapą,
Regėsit bangų debesio šešėlį
Per lauką bėgant... Taigi pamėginkim.*

– mes, visi žiūrovai, pakilome ir stovėjome tamsoje, o Mažvydas tokioje šviesoje kalba į mus, ir tos magijos paveikti mes visi kartojame: „Lietuva, Lietuva“, eina šurpas, nes to daryti juk negalima, bet mes jau rėkte rėkiam tą brangų žodį „Lietuva“, darom tai, už ką gali visus susemti, suimti, gali atsitikti kažkas blogo, bet visos grėsmės šią akimirką atrodo niekis, palyginti su tuo saldumu garsiai kartoti: „Lietuva!!!“

Tokie dalykai lėmė, kad į mokyklą atėjau turėdama aiškų tikslą – šnekėti, aiškinti, siųsti ženklus apie Lietuvą.

Studijų metais man didžiausias autoritetas buvo profesorius Vytautas Sirtautas. Jis per absolventų išleistuves palydėjo tokiais žodžiais: „Trejus metus, Irena, tylėk, o vėliau kalbėk! Kalbėk!“ Kitų jo žodžių nepamenu, bet mintis buvo maždaug tokia: mokytojai neturi leisti vaikams augti mankurtais, lituanistai turi žadinti istorinę sąmonę.

...Vėliau tokia nepažįstamų žmonių vienybė bus per Sąjūdžio mitingus, Baltijos kelią ir Sausio įvykius. Tai bus vėliau, o dabar, 1977 metais, mes laikom teatre vieni kitų rankas ir skanduojam: Lietuva! Lietuva! Lietuva!..

... 1980 metais pasirodo „Pažinimo medis“.

Pamenu, parvežiau iš Vilniaus šią poemą, o kitą rytą jau skaitau dažais dar kvepiančią knygą savo vienuoliktokams. Pamoka baigėsi, suskambo skambutis, bet dar lieka pati pa-baiga. Jau girdis koridoriuj triukšmas, aš taip skubu, kad vaikai suspėtų pajusti, kaip iš pil-kumos, iš rūko artėja:

*Anava,
ar tik ne Daukantas? Nulėk, vaikeli,
įduok jam kokį žodį, kol dar turim.*

Ir jie, mano suaugę vaikai, nustebę kartoja, ką išgirde: „Ar tai tikrai taip ir yra parašyta – „kol dar turim“?... Mokytoja, ar tikrai taip ir pasakyta?“

Ačiū Poetui už tai, kad suprasdavome vieni kitus klasėje be žodžių.

Vasario 16-ąją toje klasėje lėtai lėtai rašau datą, jau taip lėtai spaudžiu kreida tuos skaičius, kad jaučiu – stojasi klasė, visa. Gal kiti net nesupranta, ko, bet stojasi, nes kai kurie jau su-prato. Atsisuku – jie visi atsistoję.

Jaunas žmogau, tau liepiama džiaugtis ir dėkoti didžiajam broliui už laimingą komunis-tinę ateitį, mokytis apie visokius komunizmo statytojus, tu nieko nežinai, kas buvo tavo tauta, kokia tavo kilmė, vėliava, himnas – tai žinoti uždrausta...

Buvau laiminga mokytoja.

...Mankurtizmo tema ir Pažinimo simboliai.

Skandalas. „Novyj mir“ žurnale pasirodė garsusis Čingizo Aitmatovo „Ešafotas“ (rus. „Placha“). (Tą suskaitytą žurnalą ir šiandien turiu.) J. Nekrošius Jaunimo teatre per neįma-nomai trumpą laiką spektaklį sukurs, bene pirmasis Sąjungoje.

Gruzinių režisieriaus Tengizo Abuladzės filmas „Atgaila“ stačiai pribloškė – tokia buvo filmo įtaiga ir jėga. Nepamirštama, neišdylanti aksioma:

„Argi tai kelias, jeigu jis neveda į šventovę?“

Andrejaus Tarkovskio filme „Aukojimas“ mažas vaikas laisto nudžiūvusį medį; jo tikėji-mas privalo tą medį atgaivinti.

Ne viską ir suprasdavom, bet tai buvo tokie saldūs pažinimo vaisiai.

„Žalgirio“ krepšininkų pergalės atrodė tarsi visos Lietuvos kova prieš SSRS... O dar anksčiau buvo „gėlių vaikų“ atgarsiai ir Romas Kalanta... Laisvės fakelas.

Jau parašyta Justino Marcinkevičiaus baladžių poema „Devyni broliai“. Jautėm – apie Lietuvos tragediją čia kalbama.

Nedrįsau su Justinu Marcinkevičiumi artimiau pabendrauti. Nors ilgai Sąjūdžio Seime kartu buvom, ir kartais sėdėdavau visai netoliese. Bandžiau jo poziciją ginti, kai poetas visų prašė nerinkti į Sąjūdžio Tarybą, nes ne politikas esąs... O sykį, kai po renginio rašė laukian-tiesiems autografus, netikėtai atsisuko ir atidžiai pažvelgė. Kaip daug jam reiškė paprastas minios žmogus, kuriam save visą dalijo! Labai jį mylėjau. Ilgai tiesiog sąmoningai nerink-davau iš kitų rašytojų autografų. Turėjau tik vienintelio Justino Marcinkevičiaus ir dar Lai-mono Noreikos, jį skaičiusio. Tik šie įrašai man buvo svarbūs, ypatingi. Jų ranka rašyti.

Mažeikiai

Rita Pauliukaitienė

Lietuvos istorijos atradimai

Kiek prisimenu iš vaikystės, nors gyvenau Kaune, buvau ne miesto, o gamtos vaikas. Pats didingiausias ir paslaptingiausias dalykas man buvo Nemunas. Prie jo mus, mažus, mama veddavosi skalbti, iš jo nešdavomės vandenį galvelėms trinkti. Vos paūgėję mirkdavom šaltam, skaidriam vandeny ir su pagarba žiūrėjom į tuos, kurie sugebėdavo Nemuną perplaukti ir vėl sugrįžti atgal į savą krantą. Mėgau ir jo ramybę, ir šalia stūksantį Napoleono kalną, ir Jiesią, ir anapus margojančius Šančius, ir vakaruose ištirpstantį Žaliąjį geležinkelio tiltą... Į Kauno centrą mama nusivesdavo retai, nes viena turėjo mums visiems duoną uždirbti. Bet liaudies dainų mūsų namuose netrūko, kaip ir mokykloje. Tų sovietinių eilėraščių iš vadovėlių dabar nė neprisimenu, o lietuvių dainos liko. Kai ėmė grįžti iš visų sibirų ir karagandų tremtiniai, išgirdau ir „Palinko liepa šalia kelio“. Per šventes giminės vyrai, išlenkę po taurelę, imdavo vis labiau įsikarščiuodami kalbėtis, o mes, mažiai, gaudydavome jų žodžius „laisva Lietuva, laisva Lietuva“. Kiekvienas pienburnis žinojo, ką jie reiškia, ypač jeigu tėvai buvo kilę nuo Prienų. Ir nieko mums negalėjo padaryti sovietiniai istorijos vadovėliai, jokiais savanoriškais įsijungimais netikėjome, juo labiau kad istoriją dėstė Vytauto Mačernio sužadėtinė Bronė Vildžiūnaitė.

Tik jau gerokai paaugusi atradau Lietuvos istoriją dar kartą. Išgyventą, apmąstytą, išraudotą Justino Marcinkevičiaus poezijoje. Visų pirma tą kaimo žmonių gerumą, pagarbą kalbai, mokslui, knygai, mokytojui, motinai, tėvui, Tėvynei. Prienų šilo pušys tarsi gyvos šnabždėjo poeto kūryboje, o „1946-ieji“ buvo lyg epitafija ant visų žinomų ir nežinomų pokario meto kapų. Aišku, rašytojas matė ir juodą, šiurkštų gyvenimą, bet jo neišleido į savo kūrybą. Kaip purvinais batais nebuvo vaikščiojama po seklyčią, kaip nešvariais marškiniais nebuvo velkamas naujagimis arba artojas, einantis pavasarį versti pirmos vagos.

Studijuodama atmintinai išmokau ir ciklo „Amžiaus pabaiga“ trečiąją dalį. Buvau jau miesto jaunuolė, Kaunas tada dar buvo ir smetoniškas, ir tarybinis, ir Romo Kalantos stiliaus, o Laisvės alėja gyvai šurmuliavo iki vėlyvo vakaro. Mylimam vaikinui deklamavau: „Jis laiko save / gitaroje, / magnetofone, / cigaretėje, / džinsuos“.

Neseniai su aštuoniolikmečiais per pamoką analizavau ketvirtąjį šio ciklo eilėraštį:

*Tik žmonės ir žvėrys. Dievai pasitraukė.
Arba jų nebuvo. Ir mitai, ir maldos –
lyg pernokę vaisiai istorijos medų.
Teliko iš visko tik ta, gyvulinė,
stipresniojo teisė. <...>*

Tiesiog nepajutau, kaip puoliau sakyti, kad poetas siūlo pagalvoti, ar verta toj vienintelėj žemėj ir vieninteliam mums skirtam laike gyventi tik pagal stipresniojo teisę. Su dvylika pilnamečių vyrų dar ilgai diskutavome apie gyvenimo prasmę, žmogaus orumą, meilę artimui, santarvę. Tai to mane mokė mama ir močiutė, tą perskaičiau ir Justino Marcinkevičiaus kūryboje. Kažin ką tie dabartiniai jaunuoliai sakys savo vaikams?

Garliava

Vitalija Juškevičiūtė

Įamžintas tikrumas

„Tai gražiai mane augino“ – tekstas, įaugęs į kiekvieno lietuivio širdį. Kada skaitau, prieš akis iškyla ir mano tėviškės kelias, deja, jau virstantis žolynų ir molžemio rėžiu. Jau ištuštėjo ir karvių ganyklos, tik kur ne kur dar styro aplaidaus ūkininko paliktas spygliuotos vielos galas...

Tik sraunioji lomiškių upelė Šunija, taip gražiai įsiraizgiusi į kraštietės Birutės Baltrušaitytės eiles apie gimtinę, vis dar vingiuoja, kviesdama pasigrožėti didingais skardžiais, po kuriuos kiekvieną pavasarį dar bėgiojame, ieškodami žibučių.

Esu kaimo vaikas, tad kaip lyg maldos nekartosi Poeto žodžių apie savo gyvastį?! Apie poezijoje įamžintą gyvenimo tikrumą, kurio niekas iš tavęs negali atimti.

Bulviakasis. Ore draikosi voratinkliai. Lyg ką tik atriekta duonos riekė žėri arkliuko išarta vaga. Senolė peržvelgia bulvių lauką, paima žemės saują, sutrupina. Ir klaupiasi kasti. „Sulinkusios bulves kasa“, – ataidi Justino Marcinkevičiaus žodžiai.

Tokių šventų moterų Lietuvoje mažėja. Pasigendu ir ryšinių skareles... O vaikystėje taip patikdavo Lomių bažnyčioje žvalgytis į moterų galvas – kurios skarelė gražesnė. Maniškės senolės būtinai balta, smulkiom melsvom gėlytėm...

Eilėraštyje „Močiutės mūsų“ Poetas parodo ypatingą moters gyvenimo misiją – brandinti, auginti, saugoti, aukotis, kęsti...

Baladžių poema „Devyni broliai“ – sudėtingas kūrinys, reikalaujantis iš mokinio daug istorijos žinių. Tad prieš pradėdama skaityti tekstą, visada dalijuosi savo senolės ar mamos atsiminimais apie pokarį.

Vidunaktis, krūpčiojantys miškai, maža trobelė pagiry ir baimės sukaustyti žmonės. Vakarė langai apdangstyti, kad nesimatyti žibalinės lempos šviesos. Amsi šuva. Beldimas į duris. Serganti senolės sesuo (auglys ant peties) kęsdama skausmą turi nurišti tvarstį – nakties svečiai įtaria, kad Albina gali būti partizanų ryšininkė.

Čia – vieni, čia – kiti, bet visi reikalauja maisto ir žinių apie savo priešus...

Tėviškės vienkiemis – miškų apsuptyje. Prieš keletą metų mama parodė inkilą ąžuole, kur dėdė Bronislovas Pūkys slėpė partizanų šovinius.

Šie autentiški šeimos narių atsiminimai – tarsi įvestis į baladžių poemą „Devyni broliai“. Tik mokiniams keista, kur dinga kaimo kvailėlis. Juk Poetui ir jo buvimas pokario kaime reikšmingas...

Penkios Lietuvos mokyklos (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Tauragės ir Nemakščių), pavadintos Martyno Mažvydo vardu, 2002 m. susibūrė į „Mažvydiečių“ sambūrį. 2005 m. kovą su mokiniais vaidinome Justino Marcinkevičiaus dramos „Mažvydas“ ištrauką.

Būrys vaikų scenoje, tamsioje *špitolėje*, apsupęs Mažvydą. Keistas jausmas užvaldė tariant visu balsu Lietuvos vardą. Ir tada supratome, kokią svarbią misiją atliko Poetas, rašydamas dramą, parodydamas pirmosios lietuviškos knygos kūrėją, nešantį lietuviybę, šviesą. Džiugu, kad iš amžių glūdumos ataidėję Mažvydo žodžiai skatina tauragiškius puoselėti savo gimtąją kalbą.

Tauragė

Kviečia visada būti gelmėje

Nacionalinė bibliotekų savaitė 2011 m. buvo pradėta kilnia akcija – vidurdienyje susirinkę žodžio ir knygos bičiuliai skaitė Justino Marcinkevičiaus kūrybą. Ne vien skaitė, bet ir jo knygas laikė rankose, vartė, sklaidė taip, lyg atverdami tą milžinišką tikrumos ilgesį, troškimą prisiliesti, priartėti dylančioje, suskilusioje kasdienybėje prie amžinųjų temų. Kiekvienas tądien turėjo ką pasakyti, pasidalinti, praturtėti pats ir praturtinti kitus išvalgomis. Kam koks posmas širdį sugraudinęs, kas studijų metais Justino Marcinkevičiaus žodžiuose atramos ieškojęs, kas su pačiu autoriumi kalbėjęs, susitikęs poezijos vakare, vaidinęs jo „Mindaugė“, „Mažvyde“ ar „Katedroje“. Kam iš viso jo kūryba buvo ir tebėra geroji namų dvasia, sąžinė... Tokie susitikimai, man regis, atveria akis, prasklaido miglas, sutaurina.

Man pačiam Justino Marcinkevičiaus kūryba sušvito paskutiniais studijų Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarijoje metais, kai skausmingai ieškojau, kaip tarnaujant ateiti ir būti žmonių bendruomenėje, kai vyliausi, kad pats buvimas neturi būti koks nors dogmatinis, fasadinis, lėkštas ir šaltas, bet veiklus, vaisingas, o pirmiausia – žmogiškas. Su poete, iškalbos meno dėstytoja Meile Kudarauskaite turėjom drąsos pastatyti mažytį spektakliuką iš „Pažinimo medžio“. Dar ir dabar aidi „Paskutinio Sirvydo pamokslo“ žodžiai: „Ant kraujas, / kaip gyvas nuvingiavęs grindimis, / sustojo prie nukritusio Žodyno / ir kiek palaukęs įžengė į jį.“ Arba vėl iš „Epilogo“: „Anava, / ar tik ne Daukantas? Nulėk, vaikeli, / įduok jam kokią žodį, kol dar turim.“

O kokie prasmingi poeto žodžiai apie tai, kad kada nors knygos atėjimas pas mus bus prilyginamas dieviškosios ugnies pagrobimui, nes tik knyga sušildome savo sielą...

Gražiausiai Justino Marcinkevičiaus tekstus skaitydavo Laimonas Noreika tada dar sklidinuose žmonių kaimų ir miestelių kultūros namuose ar didžiosiose scenose. Šiurpą keldavo Vytauto Paukštės sukurtas Mažvydo vaidmuo ir finalinėje dalyje mokomas tarti žodis „LIE – TU – VA“. Tik tuomet drebėdamas imdavai suvokti, kas tas kraujas, pienas, žemė, kad sunku, bet oru būti lietuviu. O kiek tekstų dainuojama... Jau net nebežinom, kas juos parašė, nebeklausiam.

Man vis atrodo, kad Justinas Marcinkevičius įspūdingas ne vien programinėmis kalbomis Sąjūdyje (nors ir tuo!), bet pirmiausia tas jo būties unikalumas atsiskleidžia asmeniniuose pasirinkimuose, pozicijoje, gebėjime pačiam grįžti ir kitus sugrąžinti prie svarbiausių tautos orientyrų, vertybinių moralės aukštumų, nesugadintosios, nesujauktosios žmogaus prigimties. Dabar vėl ateina metas, kai reikia skaityti, vėl grįžti, naujai suvokti, permąstyti žemės, motinos, kalbos, žodžio, atlaidumo, susitaikymo temas. Kad tik jos nevirstų trafaretais, pamaldžiomis, tuščiomis frazėmis. Turbūt tos temos tik tuomet ir gyvos, gyvybingos, kai stengiamės tikroviškai mylėti, kantriai dirbti, laukti, neprisirišti prie tamsos ir nuoskaudų. Tik tuomet visa atgyja, sužydi. Kaip ir paties Justino Marcinkevičiaus gyvenimas, išėjimas simbolinę dieną...

Šviesus Justino Marcinkevičiaus portretas – kaip žmogaus, *nesutepto, nesusitepusio, neįsivėlusio, sugebėjusio išlikti, tauraus, tikrumu apvairikuoto*. Gal didžiausias mūsų paminklas jam bus paprastas ir sunkus – jei įsipareigosim skaityti ir perskaitytais dalykais kūrybingai, sąmoningai, veikliai gyventi, įkurdinti juos savo širdy, kieme, prie stalo, miesto aikštėje susitikę. Amžinai įsišaknijęs lietuvių literatūroje tas jo balsas kviečia ir mus įsišaknyti, skaidriai augti, visada būti gelmėje.

Kupiškis

Aldona Šliažaitė

Minčių krislai

Iš vaikystės ataidi Justino Marcinkevičiaus kūriniai „Grybų karas“, „Pirmoji pagalba“. Jie žavi grožiu ir prasme. Ir net šiandien, XXI amžiuje, vaikų akys sužvilga, skaitant šiuos tekstus.

Justino Marcinkevičiaus žodžiai: KNYGA, PAREIGA, ŽMOGUS, GERUMAS... Tai žodžiai visam gyvenimui. Dar niekas iki šiol taip gražiai ir įtikinamai nekalbėjo apie pareigą:

„PABANDYKIME suprasti gyvenimą kaip pareigą: kaip žmogaus pareigą žmogui, kaip žmogaus pareigą visuomenei, kaip visuomenės pareigą žmogui <...> kaip poeto ištikimybę ir pareigą poezijai, kaip pareigą gėriui ir grožiui, kaip pareigą tautai, kaip pareigą laisvei, pareigą šiai dienai ir rytdienai, pareigą medžiui ir paukščiui...“

O pareiga šiandien?

Kad gyventume kuo doriau?

Justino Marcinkevičiaus eilėraštis „Kalbėjai“ iš rinkinio „Gyvenimo švelnus prisiglaudimas“ dar mokykliniais metais padėjo suvokti žodžių „LIETUVA“, „TĖVIŠKĖ“ prasmę. Kad pažinčiau, suprasčiau, pajausčiau, atrasčiau, įvertinčiau, reikėjo išgirsti: „kalbėjai kalbėjai kalbėjai // kiek amžių praėjo / kol išgirdau tave“.

Vis dar prisimenu sodrų poeto balsą, skambėjusį Sąjūdžio mitinguose, susitikimuose. Buvo gal 1992-ieji. Nedidelė savivaldybės salė pilnutėlė žmonių, pasiilgusių tiesos žodžių, sakomų Justino Marcinkevičiaus romiu, tyliu balsu. Ne tik jo žodžiai aidėjo, kalbėjo poetas pačiu savo buvimu – ramus, santūriai besišypsantis.

„Šiandien širdį pasivaikščioti išleisiu. / Aš tai neisiu, aš tai niekur neisiu. / Aš prašau: tik nesusimindžiokit širdies!“ – poeto priesakas žmogui. ŽMOGUS poetui visuomet buvo svarbus. Teko matyti, kaip susitikime poetas pagarbiai spaudžia ranką ir senolei, ir jaunuoliui...

Kovo 11-ąją, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dieną, tapo tradicija apdovanoti aktyviausius, kūrybingiausius, pilietiškiausius mokinius. Nekilo abejonė, kieno žodžiai tiktų padėkai... Žinoma, Justino Marcinkevičiaus: „Mes kuriame tik tai, ką galim, / ką turim savyje, ką patys mokam, / ką pasiekiam protu arba jausmais.“ Poeto tekstai dažnai įsiliedavo ir vis įsilieja į renginių scenarijus, įsipindavo ir vis įsipina į literatūrines kompozicijas – suteikia tikrumo, gyvumo, prasmės.

Prieš dvejus metus Pasaulinei poezijos dienai pasiūliau mokiniams pasirinkti po eilėraščių. Nustebau... Daugiau kaip pusė jų atsinešė Justino Marcinkevičiaus tekstus. Kodėl? Ne visi atsakė. O gal ir nereikėjo atsakymo... Pats pasirinktas tekstas kalbėjo, sudėlioti akcentai atskleidė pasirinkimo motyvą.

Šypsena veide... Mes taip retai šypsomės, taip retai... Bičiulė matematikos mokytoja, išsiilgusi spindėjimo veiduose, labai dažnai atmintinai cituoja Justino Marcinkevičiaus eilėraščių „Šypsena gatvėje“. Ji sako, kad dar studijų metais įkrito atmintin žodžiai apie besišypsantį žmogų ir liko visam gyvenimui... „Jūs pabandykit: / vidury dienos / sustokit gatvėj ir lyg niekur nieko / šypsokitės. / Be galo gera.“

Justino Marcinkevičiaus „Carmina minora“ – taupu žodžių, bet taip talpu... Poeto „Carmina minora“ tarsi maldaknygė, kvietimas apmąstyti gyvenimą: „liūdno arklio akys / palydi mane / nuo žemės / nueinantį“; „atsiminiau / kai mūsų dar nebuvo / buvo sniegas / baltas jis buvo“.

Kėdainiai

Izabelė Ūsienė

Eik į klasę, MOKYTOJAU

*Vedė, palikdama
peizažą ir istorijų pėdas.
Iš motinos lūpų išdygo
ir mummyse pasisėjo.*

*Koks džiaugsmas pašaukti medį,
kalną, ežerą, upę!
Ačiū, kartoju, ačiū
už žodžio skonį burnoj.*

Sugerk žodžių vėsa, kai, fonetikos dėsnių palytėti, jie virsta aliteracijomis ir asonansais...
Atsimerk ir matyk – išsiveržę iš taisyklių aptvaro, sakiniai ar žodžių junginiai pažeria spalvas-vizijas...

Jausk – kalbos ritmo botagėliai išsprūsta iš buitinio šurmulio ir virsta eilėraščio magija...

Girdėk – priebalsių sambrūzdis įspėja tave apie rudenio klastą...

Regėk ir klausyk – sušvyti spalvos, į darnų poetinį chorą susirikiuoja garsai, užgavę nuostabiausio instrumento – gimtosios kalbos – stygas...

Stebėkis – mintija vidunakčio tyla...

*O kartais ji stovi,
juoda skara apsigobus,
prie pustuščio
prūsų kalbos kapo.*

*Sunku ir tylėti,
ir verkti.*

Kalbėk, skanauk gimtųjų žodžių duonos.

Širdies akimi paglostyk žodžių smiltelėse nurimusias priegaides.

Nubrauk užmaršties dulkes nuo maloninių mažybinių priesagų.

Iškentėk laiko grimasas, svetimžodžių vėjo gūsius, kaip duonos gerumo įsidėk į kelionę žodžių skalsos ir eik į klasę, Mokytojau.

Esi tas, kuris kasdien rašo Nacionalinį diktantą.

Rašyk – tik nesakyk, kad „baigėsi kreida“.

Druskininkai

Stasė Grambienė

Pagalvoju apie mokinius

Kai mąstau apie mokytojų požiūrį į Justino Marcinkevičiaus kūrybą, iškart pagalvoju ir apie mokinius. Buvo organizuojamas knygos recenzijos konkursas „Laiškas rašytojui“. Įsidėmėjau savo mokinės dešimtokės Rasos rašinio ištrauką. Ji, paveikta 2004 m. sausio 15 d. susitikimo su poetu (tai, ko gero, buvo paskutinis susitikimas su juo Varėnoje; dalyvavo Valentinas Sventickas, Viktorija Daujotytė), perteikė savo įspūdžius.

Įsiskaitykime...

„Prieš porą savaitių, mamos gimtadienio išvakarėse, šventinės nuotaikos pagauta nusprendžiau kartu nueiti į susitikimą su Jumis miesto bibliotekoje. Sniego iki kelių... Bet bridau ir klausiausi mamos žodžių: „Pamatysi poetą ne tik per televizorių, o visai iš arti! Ne kiekvienam tokia galimybė! Paskubėk!“ Tie paprasti žodžiai uždegė neįprastą jaudinantį laukimą... Atminties durys atsivėrė į prisiminimų kambarį. Atsiminiau, ką apie Jus buvau skaičiusi laikraštyje, kokį Jus mačiau televizoriaus ekrane... „Žmogus, viską aukojantis dėl tėvynės, tautos ateities... Didis Poetas... Ir aš jį tuojau pamatysiu“, – kirbėjo mintys mano galvoje.

Per visą renginį nepratariau nė žodžio (jaučiau, kad nereikia kalbėti, kai šalia manęs galingu poetiniu žodžiu tyloje į žmonių širdis veržiasi nauja jėga ir džiaugsmas).

Mynėme sniegą eidamos namo... Rodos, aidėjo Jūsų balsas, skambėjo posmai, atskiros eilutės. Žinojau, kad mamos rankinėje – Jūsų knyga. Ir taip knietėjo ją čia pat, lauke, išimti ir atversti. Jaučiau – tai dovana ne tik mamai, bet ir man.

Juk kiekvienas eilėraštis – visai trumputis ar ilgesnis – atveria langą į pasaulį, atskleidžia šių dienų problemas, dažnai netgi švelniai ironizuoja įprastą žmogaus jauseną, poelgį.

Mėgstamiausias eilėraštis Jūsų rinkinyje „Dienos drobulė“ – „Prasmė“.

Jūsų knyga – dovana, kurią gavusi dar geriau pažinau Jus ir poeziją. Dėkoti nuobodu, tad baigiu savo laišką taip, kaip Jūs pradėjote antrąją knygos dalį – rašiau TODEL, KAD YRA...

Rasa“

Varėna

Jolita Vilkeliėnė

Augam su „Gerumu...”

*Lyg paukštį glostytum
arba žiūrėtum
į baso vaiko pėdsaką smėly –
taip gyveni.*

*Yra tavy gerumas,
ir mano žodžiai auga į tave:
duok nešti šitą vėliavą ir man.
Antai pražydo akmenys – neskinsiu,
nebaidomas tegul gerumas gieda.
Prigyja nulaužta obels šaka,
ir vaiko lopšį vėl po ja kabinam.
Matai – sakiau, kad pabaigos nėra.*

Šie Poeto žodžiai labai dažnai skamba mintyse. Ne vienam, paminėjus Justiną Marcinkevičių, prieš akis iškyla „Mindaugo“, „Katedros“ eilutės ir posmai, o mano viduje suvirpa eilėraštis „Gerumas tas gyvenimas“.

Dabar atrodo, kad su šio kūrinio posmais aš augau. Augau kaip literatūros mokytoja, kaip poezijos ragautoja ir mylėtoja.

Dar besimokydama vidurinėje mokykloje, regis, vienuoliktoje klasėje, dalyvavau tradiciniame raiškiojo skaitymo konkurse. Pati pasirinkau deklamuoti eilėraštį „Gerumas tas gyvenimas“, nors, matyt, dar nelabai ir supratau tą gyvenimo gerumą ir paties kūrinio prasmingumą, bet taip keistai, didingai, įdomiai skambėjo...

Tapau laureate, pirmąkart pajutau poezijos saldumą...

Jau bestudijuodama Vilniaus pedagoginiame universitete, pati skambindama gitara, vėl kartočiau: „Yra tavy gerumas, / ir mano žodžiai auga į tave“. Vyko poezijos vakaras, kurio garbės svečias buvo pats Poetas. Kokia garbė buvo man, pirmo kurso studentei, gauti dovanų iš paties Poeto knygą „Lopšinė gimtinei ir motinai“. Atverčiau pirmą lapą, o ten didelėmis raidėmis parašyta: „Mielai Jolilai, Justinas Marcinkevičius“.

Bemokytojaudama Vilniaus Barboros Radvilaitės pagrindinėje mokykloje, pati ruošiau mokinius raiškiojo skaitymo konkursui. Mano aštuntokė Elena iš dovanotosios knygos pasirinko „Gerumą...” ir tapo laureate...

Mokiniai dažnai varto jau kiek apšiurusiais puslapiais (oho, paties Marcinkevičiaus pasirašytą!) knygą, kartu su manim, pritariant gitarai, dainuoja eiles, tapusias dainomis, bet vis grįžtam grįžtam prie „Yra tavy gerumas, / ir mano žodžiai auga į tave: / duok nešti šitą vėliavą ir man.“

O dabar supu dar penkių mėnesių neturintį sūnelį Jurgį ir vėl gyvenu „Gerumu...“:

*Nubudęs vaikas čiulpia kojos pirštą.<...>
jis mato, kaip atsiveria dangus<...>.*

Matyt, ir dabar mane augina Justinas Marcinkevičius.

O man smagu kaip lituanistei, o labiausiai kaip mamai klausyti: aštuonerių dukra susidomėjusi skaito:

*Lyg paukštį glostytum
arba žiūrėtum
į baso vaiko pėdsaką smėly –
taip gyveni.*

Augam su „Gerumu...“ ir bandom auginti savyje gerumą. Juk: „Matai – sakiau, kad pa-
baigos nėra.“

Vilnius

Kristina Mecelicaite

Padedanti poezija

Fičburgo miestas, Masačusetso valstija, Jungtinės Amerikos Valstijos; 2011 metai, paskutinės gegužės dienos. Šilta. Mokyklos kiemelyje jau paruošti šventiniai abiturientų pietūs. Pagal mūsų mokyklos tradiciją, paskutinį kartą mokiniai pietaus kartu su savo auklėtojais. Rytoj jiems bus įteikiami vidurinės mokyklos diplomai. Viena iš auklėtinių Nikolė prisėda prie manęs. Jos rankose abiturientų klasės albumas.

– Auklėtoja, parašykit ką nors prisiminimui, – paprašo.

Paimu iš jos rankų tušinuką ir atsivertusi paskutinį puslapį anglų kalba parašau: „<...> esu čionai mylėti ir žinau, / kad žemėje nėra daugiau ką veikti. Justinas Marcinkevičius.“

Nikolė perskaito mano įrašą ir sako:

– Gražūs žodžiai. Kas jis? – ir bando skaityti pavardę.

– Aaaa, – atsakau ir pasilenkusi jos albume pridedu antrą įrašą anglų kalba: „Lietuvos poetas“. Mano abiturientė nusišypso ir švelniai mane paerzina:

– Auklėtoja, jūs išprotėjusi su savo Lietuva.

Pagalvoju: ar nekreipti dėmesio, ar suteikti savo abiturientei dar vieną, ko gero, paskutinę, progą pabūti pamokoje. Nusprendžiu pokalbį tęsti.

– Nikole, – sakau, – mylėti žmones sunku, sunkiau negu tu manai... Bet verta. Verta dėl mūsų žemės, mūsų gamtos. Verta dėl mūsų pačių išlikimo.

Mano mokinė surimtėja ir išpyškina:

– Žinau, žinau – apie tokią meilę ir Buda panašiai kalbėjo.

Jai atsakau:

– Ir Buda, ir Kristus, ir Mahometas, kiti pranašai ir dievai, pagonyš ir ateistai. Tikros tiesos, Nikole, yra paprastos ir amžinos. Bet jas taip lengva pamiršti. Žmonės, kaip Lietuvos poetas Justinas Marcinkevičius, kurie sugebėjo šios tiesos nepamiršti ir ją gyvent, tapo nepaprasti. Nikole, ar norėtum būti žmogumi, kuris įkvepia kitus?

Mano mokinė atsako:

– Taip, bet nemanau, kad tik meilės užtenka.

Suprantu, kad ilgiau jos užlaikyti per paskutines abiturientų pietų vaišes negaliu. Žinau, kad nebėra laiko jai pasakyti, jog meilė plačiąja prasme yra ir atleidimas, ir savęs, ir kitų pažinimas, ir dar daug kas. Tad tik įsižiūriu į jaunatvišką mokinės veidą ir šypsodamasi sušnibždu jai prie ausies:

– O tu pabandyk. Mylėk, nes... „žemėje nėra daugiau ką veikti“.

Kiek prisimenu, lietui lyjant kiekvieną sykį mintyse šnibždėdavau eilėraštį apie lietų. Jis lyg galingas kvietimas pažinti savo žemę, savo miestą, savo kelią, savo upę, kur gyvenam, arba kur lietus mus užklupo... Pažinti ir būti atsakingiems už žemę, už miestą, už kelią, už upę. Pažinti, gerbti ir saugoti.

Branginu dainom virtusius poeto eilėraščius... Kai po vidurinės laikų su ansambliuko merginomis susitikdavome, ne vieną kartą dainuodavome. Labai dažnai dainuodavome „Joninės“. Žiūrėdavome, kaip kyla kibirkštys, ir jausdavome, kad tai „mūs valandos, dienos, minutės“. Būdavo gera.

Išvykdama gyventi į užsienį, pasiėmiau Justino Marcinkevičiaus eilėraščių knygą, kurią padovanojo draugė. Eilėraščių „Jei staiga dingtų visi keliai“, nusikopijavusi ant popieriaus lapo, pasikabinau ant sienos prie lovos; dažnai eidama miegoti paskaitau. Jis glaustai ir be galo melodingai išsako viską, kuo žaviuosi ir tikiu. Jei dingtų keliai, mes eitume vienas prie kito...

Esu dėkinga Justinui Marcinkevičiui ir už eiles, kuriomis taip tiksliai galiu apdainuoti savo kilmę Amerikoje gimusiam sūnui:

*Tai gražiai mane augino
laukas, pieva, kelias, upė <...>.*

Aš esu pasiryžusi išauginti sūnų (šiuo metu jam šeši mėnesiai) gebantį skaityti ir jausti poeziją (ir Justino Marcinkevičiaus) lietuvių kalba.

JAV

Stepas Eitminavičius

Kad kalbėtų ir mokinių vardu

Mokytojo lituanisto padėtis visada gana dramatiška. Žmogus, negalintis būti be literatūros, žmogus, kada nors ir pats rašęs ar ir dabar rašantis, susitinka su mokiniais, kuriems gali rūpėti visai kiti dalykai nei knygų labirintai. Laviruoti, kentėti, kurti, nusivilti, pakilti, ginti grožinį tekstą ir pagrindines vertybes – matyt, galėtume ir taip įsivaizduoti mūsų pašaukimo, kasdienių žingsnių esmę.

Norėtusi į Justino Marcinkevičiaus kūrybą pažvelgti gal kiek dirbtinoku aspektu: kaip analizuoti kūrinius, kad mokinių dalis ar dauguma pajustų, jog kalbama ir jų vardu. Jei taip atsitiktų, daug kas pasikeistų: eilėraštis, dramos fragmentas būtų priimamas kaip vidinių monologų dalis, kaip pagalbininkas. Man visą laiką atrodo, kad tokiu būdu, gal tik tokiu būdu priartinsime vaiką ar paauglį prie meninio žodžio.

Justino Marcinkevičiaus kūryba labai padeda man kaip mokytojui lituanistui.

Meninė kompozicija, kuriama ilgokai ar tik per vieną pamoką – kaip tai suartina mus: poetą, mokinius ir mokytoją...

Dažnai prisimenu gana senų laikų ypatingesnę pamoką.

1. Visi sėdime tipiniame kabinete, tačiau atrodo, tarsi būtume kur nors prie laužo. Dainuojame „Joninių“ ištrauką.

2. Eilėraščiai „Toks vakaras“, „Gerųjų žodžių kryptimi“.

3. Skaitomas laikraštis. Jame – skelbimas. (Eilėraštis „Skelbimas vakariniam laikrašty“.)

4. Mokinys dalija „žiedą“ ir sako pirmąsias „Grybų karo“ strofas.

5. Eilėraštis „Kaip auga vaikai“; skaitovas kelis žaislus padeda netoli „laužo“.

6. Dainuojame „Joninių“ ištrauką. Vienas mokinys lėtai vynioja baltos medžiagos gabalą.

Tos labai labai seniai vykusios pamokos fragmentus prisimenu gal ir nelabai tiksliai, gal kai ką dabar sukurdamas. Bet prisimenu, jog mokiniai (dalis? dauguma?) buvo suklusę, jog labai jaudinosi, kad tik gerai pavyktų. Kodėl taip buvo? Juk jokių svetimų žmonių, jokių vizitatorių. Ko gero, dalis (dauguma?) pajuto, kad Justinas Marcinkevičius kalba ir jų vardu.

Kuris eilėraštis yra tarsi jūsų? Toks klausimas šiek tiek rizikingas. Jis verčia meluoti tuos, kurie lyrikos nevertina iš viso. Bet... jis skatina paieškoti, pamedituoti. O vėliau? Vėliau mokiniai susiduria su kitu prašymu: „Įsiklausykite į savo bendraamžių kalbėjimą. Ar kai kurios žmonės geriau pažinsite iš to, ką ir kaip jie kalba apie Justiną Marcinkevičių?“ Man atrodo, tokios užduotys ne vieną pastūmėja savičiau pamatyti. Norėti pamatyti, pajauti. Suprasdavau ir dabar suprantu, kad tai ne visiems duota.

Dėl ko gyvena Justino Marcinkevičiaus poezijos žmogus?

Klausimas lyg ir įprastas, tačiau pageidavimas vienas: kol kas neieškoti tiesų vadovėliuose, literatūrologų straipsniuose. Pasakyti paprastai, kaip atrodo.

Vėliau ir aš pakomentuoju savo požiūrį. Cituoju šias eilutes: „<...> kiek atiduodi – tiek tavęs ir lieka“, „Pats sau padėk. Ir pats sau mirk“, „Įsidėk gerumo duonos“, „Reikia tiek nedaug – tik pamatyti: / kiekvienam gyvenime šviesu“, „Gerųjų žodžių kryptimi / praplėsk pasaulį, padaryk jį / vienu gyvenimu gilesnį.“ Ne vienas teiginys gali tapti diskusijos ar rašinio tema – primeni, kaip kokybiškiau tai atlikti.

Visada laukiu pamokų, skirtų „Mažvydui“. Diskusijos, provokuojantys klausimai, lietuvių literatūros prisiminimas kalbant apie šią dramą – visko būna. Bet „Mažvydas“ – labai gera proga atidžiau išsižūrėti į mokinius, nustebinti, kad kreipiamasi ir į juos.

Pradžią, kaip gana dažnai, emocinė, jausminė. Kurie žodžiai tarsi jūsų ar jūsų artimo žmogaus, kurios eilutės paskatino jus pamąstyti (apie ką?), kurių teiginį parašytumėte bičiuliui gimimo dienos proga, kuris teiginys galėtų tapti paguoda sergančiam draugui?.. Tokie klausimai, esu tvirtai įsitikinęs, priartina kūrinį prie mokinio mąstymo aktualijų, tokie teiginiai gali nustebinti („Argi įmanoma ir taip paklausti?“). O paskui jau mokslinis požiūris, o paskui įvairūs vaidmenys: „Jūs – literatūros mokslininkai“, „Jūs – aktoriai“, „Jūs – užsieniečiai“... Toks įsijautimas padeda geriau suvokti poeto žodį.

Vasario 16-osios minėjimas. Scenoje visą laiką sėdi du mokiniai – Baltasis ir Juodasis metraštininkai. Sėdi ir komentuoja, sėdi ir diskutuoja. Ir šventė tampa jau kitokia – artimesnė.

Mokytojas lėtai skaito „Liepsnojančių krūmą“, o mokiniai choru tyliai atkartoja. Prisimenu, kad dažnai tikrai pavykdavo: Justinas Marcinkevičius kreipiasi ir į mus.

Kas man yra Justinas Marcinkevičius?

Kurie Justino Marcinkevičiaus eilėraščiai man reikalingiausi?

Kuriuos eilėraščius atsimena jūsų tėčiai, mamos, seneliai?

Jeigu būtų galimybė kreiptis į poetą, ko paklaustumėte?

Kuris meninis vaizdas netikėčiausias (subtiliausias, aktualiausias, gražiausias...)? Epitetų gausa leidžia pabrėžti kai kurias ypatybes, filosofiskiau pažūrėti.

Apie ką kasdienybėje nekalbama, tik Justino Marcinkevičiaus kūryboje?

Kuriuos sakinius pavadintumėte moraliniais imperatyvais?

Kuo Justinas Marcinkevičius panašus į Maironį?

Ar žmogus, kuriam patinka šio poeto kūryba, yra kitoks? Koks? Ar jį atpažintumėte mionoje?

Trumpai apibūdinkite Justino Marcinkevičiaus poeziją.

Su kuriais vadovėlio autorių sakiniiais nesutinkate?

Ar būtina eilėraščių analizuoti? Gal užtenka tik skaityti?

Kaip iliustruotumėte pasirinktą eilėraščių?

Jūsų meninės kompozicijos (5–7 minučių) scenarijus.

Baikite rašyti šiuos sakinius: „Justino Marcinkevičiaus eilėraščiuose...“, „Eilėraštis „Atodūsių žemė“ – tai...“, „Nesuprantu, kodėl kai kurie eilėraščiai...“, „Gal Justinas Marcinkevičius „Mažvydu“ norėjo...“

Vilautos Pocienės iš Alytaus pasakojimas: „Lietuvai atgavus nepriklausomybę, viename koncerte išgirdau skaitant poeto eilėraščių ir taip įsigeidžiau jį išmokti ir kitiems padeklamuoti, tad verčiau knygas, žurnalus, klausinėjau pažįstamų ir vis tiek neradau. Sugalvojau baisų dalyką – parašyti pačiam autoriui ir paprašyti, kad atsiųstų tekstą. Kam prasitariau, tik šaipėsi.“

O laišką iš poeto gavo...

Gerb. D. Pocius,

nuotik džiausiai dekoju Jums už
dėmesį mano kūrybai. Esu pasi-
moyer padėti Jums, tačiau ne-
randu, nestatmen savo eiferi-
sio, padidinti "Išpažinties" galbūt
"Atgaila"? Parodykite, jeigu pri-
simenate, bent vienas jo eilutė,
kada ji esate skaitęsi ar girdėjusi.
Bent pors jo dodelis. O gal tai
eil. "Išpažinties"? Man sur-
tu atspėti. Kaip sakoma, patel-
kite bent menką Jūsų veiksmo
literatūros žymę - tada galėtume
organizuoti jo pasirodymą.

Laukiau

Josifas Jankauskas

1991. V. 16.

— — —

Gerbiamas poete,
Klaipėdos krašto pedagogai,
sujaudinti Jūsų ypatingo dėmesio
ir nepakartojamo pasimatymo,
dėkoja už pėdsiką, kurį „siekia
išlikti daiktą, iš žmogaus kūtinės
ir jo vietoje vėl įstatyti širdį.“

Utena

Regina Mikalauskienė

Aktų salė buvo kitokia

Bendraudama su literatūros kritiku, publicistu, knygų leidėju Stasiu Lipskiu, išgirdau puikią mintį, kaip telkti Antakalnio, turtingo menininkų, bendruomenę. Nedelsėme – 2010 metų balandžio 28 dieną surengėme pirmą vakarą-susitikimą su žymiais mūsų mikrorajono kūrėjais, kuriame svečiavosi poetas Justinas Marcinkevičius.

Aktų salė tikrai buvo kitokia. Rimtis, susikaupimas. Dainuojamos dainos, kurių žodžiai – Justino Marcinkevičiaus. Šalia būdama mačiau sudrėkstančias poeto akis ir virpančias rankas. Sakė, kaip gražiai dainos skamba, atliekamos vaikų... Poetas įteikė savo knygų mūsų mokiniams, mokytojams, dalijo autografus...

O savo kalbą pradėjo Mikalojaus Daukšos žodžiais – tai buvo labai įspūdinga...

Pauliaus Gvildžio nuotraukose užfiksuotos susitikimo akimirkos: dvasingas poeto veidas, pakylėti mokiniai ir mokytojai...

Vilnius

Justinas Marcinkevičius

Linkiu Jums turtinti savo dvasią

Savo žodį norėčiau pradėti Mikalojaus Daukšos, juk būtent jo vardu ir pavadinta Jūsų mokykla, „Postilės“ prakalba, parašyta 1599 metais... Toje prakalboje yra gražiai surašytos pareigos ir uždaviniai visiems mums, gyvenantiems šiomis dienomis, ir visiems tiems, kurie gyvens po mūsų... Aš neskaitysiu visos prakalbos, tik pačią jos pradžią...

(Poetas atmintinai deklamuoja Mikalojaus Daukšos „Postilės“ prakalbos pradžią...)

„Kurgi, sakau, pasaulyje yra tokia tauta, tokia prasta ir niekinga, kad neturėtų šių trijų savų ir tarsi įgimtų dalykų: tėvų žemės, papročių ir kalbos? Visais amžiais žmonės kalbėjo savo gimtąja kalba ir visados rūpinosi ją išlaikyti, turtinti, tobulinti, gražinti. Nėra tokios menkos tautos, nėra tokio niekingo žemės užkampio, kur nebūtų vartojama sava kalba...

Ne žemės derlumų, ne drabužių skirtingumu, ne šalies gražumu, ne miestų ir pilių tvirtumu gyvuoja tautos, bet daugiausia išlaikydamos ir vartodamos savo kalbą, kuri didina ir išlaiko bendrumą, santaiką ir brolišką meilę. Kalba yra bendras meilės ryšys, vienybės motina, pilietiško tėvas, valstybės sargas.

Sunaikink ją – sunaikinsi santaiką, vienybę ir gerovę, sugriausi pasaulio taiką, užtemdysi saulę danguje, atimsi gyvybę ir garbę...“

Noriu padėkoti ir mokyklos vadovybei, ir visiems Jums, sėdintiems salėje... Klausydamasis mano žodžiais atliktų dainų, aš čia jaučiausi tarsi patekęs į Muzikos ir teatro akademiją... Jūs, moksleiviai, taip puikiai dainuojat, taip puikiai judate scenoje... Nieko geresnio nesugebu pasakyti... Ačiū Jums už tai...

Mano gyvenime ir kūryboje didelį vaidmenį vaidino tėviškė. Ten, mano gimtinėje, buvo mano lyrikos pradžių pradžia, visos mano svajonės susijusios su tėviške...

(Poetas deklamuoja savo eilėraščius: „Toli toli“, „Lietuvos atėjimas“, „Tai gražiai mane augino“, „Tie langai“...)

Ką dar Jums padeklamuoti?.. Man atrodo, kad Jūs jau visus mano posmus išdainavote...

Aš tik norėčiau pasakyti, kad aš gerokai anksčiau, negu Jūs, peržengiau šios mokyklos slenktį. Tai buvo 1964-ieji metai. Atvedžiau savo dukrą į pirmą klasę... Kadaisė esu parašęs eilėraščių, kad tą dieną, kai jų vaikas išeina į pirmą klasę, tėveliai verkia... Galiu paliudyti – tikrai taip...

Lankiausi šioje mokykloje ne kartą, dalyvavau įvairiuose renginiuose, susirinkimuose, tik, rodos, nesu šokęs... Atsimenu, per vieną mano atsilankymą šioje scenoje moksleiviai vaidino nedidelį dramaturgijos eskizą. Ir, žinote, tuomet čia vaidino dabartinis premjeras...

Prisimenu, priešpaskutinėje klasėje mano dukros klasės draugės sutarė – vasario 16-ąją pasipuoš tautinėmis juostelėmis. Aš net neatkreipiau dėmesio, tik išleisdamas dukrą mokyklon pastebėjau, kad ji atrodo kažkaip kitaip... Ir ką gi – mokytojai prisakė tuoj pat nusiimti tas tautines juostas. Ir dar tėvelius pas mokyklos direktiją iškviėtė... Ir aš buvau iškviestas, tiesa, manęs smarkiai nebarė, bet teko aiškintis...

O po kelerių metų prasidėjo Atgimimo sąjūdis. Ir ne tik tautinės juostos, o ir tautinės vėliavos suplevėsavo gatvėse ir aikštėse, mokyklose ir televizijoje... Tautinė vėliava tapo populiariausiu mūsų krašto simboliu...

Pro mano akis prabėgo dvidešimtasis amžius. Buvo jame visko. Apie tai Jums pasakoja knygos, vadovėliai, mokytojai...

Norėčiau, kad atsimintumėt – šiandieninė tikrovė sudėtinga... Ypač sudėtingas metas ieškančiam, bręstančiam jaunuoliui. Daug, labai daug jaunimo išvyksta iš mūsų gimtojo krašto. Spauda mus kartais nuramina – girdi, jau vienas kitas sugrįžo. Galbūt, iš tikrųjų vienas kitas. O kur kiti?... Kas juos supa? Svetimas dangus, svetima žemė, svetima kalba... Duok Dieve, kad jie sugrįžtų Lietuvon...

Mano supratimu, mūsų visuomenėje neliko paprasčiausio padorumo, padorumo visur – mokyklose, gatvėse, televizijoje, internete... Kartais imi sielvartingai galvoti, jog padorumą išstūmė, išmetė iš visur...

Linkiu Jums turtinti savo dvasią, mylėti, kaip prisakė Mikalojus Daukša, savo gimtąją kalbą. Linkiu Jums visa savo siela kopti į padorumo aukštumas, dar kartą linkiu augti, dainuoti, bręsti, ieškoti ir surasti savo tikrąją vietą gyvenime...

Knygos autoriai apie save

Laima Abraitytė

Esu tarsi gyva istorija: mačiusi dramatiškų lūžių, buvusi jų stebėtoja ir dalyvė.

Likimas man buvo palankus – nykiais spausdros laikais nenusviedė manęs į niekšybę, išdavystes.

Visą gyvenimą dirbau prasmingą darbą – savo Tėvynės vaikus mokiau gimtosios kalbos, kreipiau jų žvilgsnį į dvasinę laisvę, į gėrio ir grožio pasaulį.

Gyvenimas man dovanojo daug gražių akimirkų – visų pirma artumo (bent jau dvasinio) su šviesiaisiais epochos žmonėmis.

Džiaugiuosi, kad daugelis mano mokinių praturtino mūsų kultūrą, išitraukė į naujojo gyvenimo kūrimą.

Dabar jau man saulelė smarkiai vakarop.

Bet juk visiems būna...

Ona Alesiūtė-Bleizgienė

Buvau lietuvių kalbos, tikybos mokytoja. Neprailgo tie 50 darbo mokykloje metų.

Džiugiausios gyvenimo akimirkos – mokinių ir artimųjų sėkmė, mielas bendravimas su nuoširdžiais tautosakos pateikėjais (sudaryta 90 rinkinių).

Skaudžiausi išgyvenimai – brangių žmonių netektys: tėvų, sesers, trijų brolių, vyro (prieš 28 metus), daugelio draugų... Iš šeimos likau viena.

Sielos atgaiva – malda, tėviškės gamta ir poezija.

Mylimiausias poetas – Justinas Marcinkevičius.

Danutė Ardavičienė

Esu mokytoja metodininkė. 1990 m. įkūriau Plungės švietimo istorijos muziejų. Kartu su Lietuvos „Saulės“ gimnazijomis dalyvavau sudarant knygas, kuriose aprašomi įvairūs tarp-tautiniai renginiai. 2011 m. parengiau leidinį apie Plungės švietimo istoriją.

Aleksas Bagdonavičius

Šiuo metu (jau daugiau kaip 20 metų) dirbu Klaipėdos jaunimo centro direktoriumi. Didžioji gyvenimo dalis – darbas su vaikais. Domiuosi Lietuvos ir Klaipėdos istorija. Atmintinai pažįstu senąją Klaipėdą, ikikarinę, nors joje negyvenau. Tiesiog iš atvirukų ir straipsnių susidėliojau modelį.

Daugiau kaip 20 metų vadovauju Klaipėdos jaunimo centro literatūrinės kūrybos ir žurnalistikos būreliui; ne vienas ugdytinių yra kai ką pasiekę literatūros kūryboje arba tapo gerais žmonėmis.

Živilė Bandorienė

Dirbau mokytoja, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijoje, Pedagogų profesinės raidos centre.

18 metų vadovavau vaikų teatrui.

Stażavausi Švedijoje, Šveicarijoje, JAV.

Parengiau spaudai knygų, mokytojų kvalifikacijos programų.

Buvau (ar ir dabar esu) Lietuvių kalbos mokytojų kvalifikacijos komisijos pirmininkė, Lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų sąjungos pirmininko pavaduotoja, Vaikų teatro draugijos prezidentė, Žemaičių kultūros draugijos narė.

Pranas Barvydas

Penkiasdešimt septynerius metus ariau Žemaitijos švietimo dirvonus. Paragavau auklėtojo, mokytojo, direktoriaus, švietimo skyriaus inspektoriaus, metodinio kabineto vedėjo, švietimo skyriaus vedėjo duonos. Tačiau liko neparagautas švietimo ministro pyragas.

Keturiasdešimt paskutinių metų lipdžiau Mažeikiuose Baltosios paukštės lizdą – „Gabijs“ gimnazijos šventovę.

Erminija Deviatnikovienė

Nuo šešerių metų svajoju būti mokytoja. Jau keturiasdešimt metų mokau jaunus žmones gilintis į literatūrą ir auginti sielą. Dėl savo eilėraščių knygelės esu dėkinga Poetui. Jam skiriu ir pačias reikšmingiausias, įdomiausias savo pamokas.

Elena Dobrovolskienė

Vaikystėje pamiškės keliuku skubėdama į Tytuvėnų vidurinę, svajoju būti mokytoja. Bet laiku ja netapau. Kai mokyklą pradėjo lankyti mano pačios vaikai, supratau, kad verta keisti profesiją.

Mano *credo* – suprasti mokinį. Ir mokytoją. Šią nuostatą, ko gero, nulėmė kadaise įstrigę Justino Marcinkevičiaus žodžiai: „Suprasti žmogų! Tai be galo daug, tai beveik nepasiekiamas, nes kiekvienas supranta tik tiek, kiek randa savyje, kiek turi savyje.“

Daiva Dūdėnienė

Mokau istorijos Utenos Adolfo Šapokos gimnazijoje. Džiaugiuosi, kad gyvenimas man dovanoja susitikimus su gerais žmonėmis, iš kurių ir pati galiu mokytis...

Stepas Eitminavičius

Esu vienišio vaikas: stebintis, kartais įžiūrintis ir norintis apie tai parašyti.

Mano Didžioji Mokytoja – profesorė Viktorija Daujotytė-Pakerienė.

Stasė Grambienė

Trisdešimt metų dirbau Varėnos „Ryto“ vidurinėje mokykloje, per visą tą laiką būta įdomių projektų, išgyventi reformos vėjai...

Manau, kad vertingiausias visų mokytojų indėlis – įdiegti savo mokinių sielose kūrybingumo dvasią, kad jie gyventų nuolat jausdami pareigą tobulėti. Juk nepaneigiama, kad pasaulio didingumas adekvatus dvasios didingumui...

Justas Jasėnas

Prie literatūros gyvasties versmių, žodžio iščių atvedė Mama. Vėliau lydėjo humanitarinės Panevėžio Vytauto Žemkalnio gimnazijos tradicijos, ilguose koridoriuose nutilę čia kadaise dirbusios Salomėjos Nėries žingsniai. Su „Maironėlių“ draugijos nariais lankiau savo šalių žmones, miestelius, piliakalnius. Kunigystėn palenkė ir nuolat stiprino kaimo parapijos

klebonas, studijos Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarijoje, sunkūs, liūdni, kartais netikėtai skaidrūs susitikimai su ligoniais Santariškių klinikose. Skaitau Česlovą Milošą, Lino Brogos lietuviškai atkviestą ir įkurdintą Jurgį Baltrušaitį, ramybės, sutelktumo, meilės žmogui, žemei, valstybei taip labai ieškau ir RANDU Justino Marcinkevičiaus kūryboje. Gydo, veda, sutelkia Viktorijos Daujotytės knygos, straipsniai, kalbėjimai. Čia visa paguoda, o ir visa prasmė – būti su žmonėmis šiandien ant žemės po dangumi.

Ona Jasinskienė

Poezija – mano gyvenimo palydovė nuo motinos sakomų Vaičiailio ar Maironio tekstų (net nežinau, iš kur juos mokėjo), nuo Putino ar Salomėjos Nėries eilėraščių, kuriuos aptardavo kūrybingi, reiklūs mokytojai, iki savarankiškai atrasto E. Mieželaičio, P. Širvio, A. Baltakio, Just. Marcinkevičiaus. Vėliau 47 metus mokiau juos pažinti, prisijaukinti, sielon įsidėti jau kaip literatūros mokytoja.

Justinas Jonyka

Prienų „Ažuolo“ progimnazijos lietuvių kalbos mokytojas, Justino Marcinkevičiaus vyriausios sesers Albinos sūnus.

Giminystės ryšys, asmeninė pažintis su Poetu verčia atsakingiau žiūrėti į Gyvenimą, įpareigoja labiau suprasti Žmogų, įsiklausyti ir išsiklausyti...

Joana Jurevičienė

Mokytoja iš Šiaulių.

Vitalija Juškevičiūtė

Nėra nieko sunkiau, nėra nieko svarbiau už kelionę į savo dvasios valdas. Nėra žemėlapių sielos žemei, tik priekyje einančiųjų pavyzdys ir kelrodžiai ženklai, lėmę mokytojo ir kūrybos kelią: sakralioji tėviškės Lomiuose erdvė, dosnus kultūros paveldo Mažeikių kraštas, iš Amžinybės prabylančios rašytojos Šatrijos Raganos mintys, tyraširdžių mokinių, kolegų ir draugų uždegtas dvasios aukuras.

Rita Kairienė (Latvėnaitė)

Klaipėdietė, mokytoja, rašytoja. 2000 m. išėjo eilėraščių knygutė „Rašaluotų pirštų pėdos“. 2007 m. išleistas romanas „Šauksmas“. 2009 m. – novelių rinkinys paaugliams ir jaunimui „Civilizuotos mintys apie karvę“.

Ramunė Karlonienė

Mažytės nuotrupos įsivaizduojamo gyvenimo, menamos tikrovės gimsta ne iš ko kita, tik iš buvusių akimirkų, kurios pasąmonės giliausiame griovelyje tūno. O atsakymo, kam visa tai, išties nėra. Kančia ar Dievo dovana žvelgti į kasdienę saulę kitaip, nežinau. Norėčiau tikėti, kad dovana...

Vladislava Mačiulytė

Gimiau ir augau kaime. Dešimt jaunystės metų pavogė Sibiras. Gyvenu aktyvų gyvenimą: praturtina kelionės ir knygos. Branginu Tėvynę, draugus, paprastumą, dvasinę ramybę ir nuoširdų bendravimą.

Agnė Marcinkevičiūtė

Santuokoje auginu keturias dukras ir, greta šeimyninių rūpesčių, pamažu kuriu kiną. Šiuo metu esu sukūrusi apie 15 dokumentinių filmų, daugelis jų skirti lietuvių kultūrai reikšmingoms asmenybėms įamžinti.

Kristina Mecelaitė

Dirbu specialiosios pedagogikos direktore vienoje mokykloje Jungtinėse Amerikos Valstijose. Laisvu laiku, kai nemokau mažylio sūnaus kalbėti lietuviškai, skaitau ir mėstau apie skaitymą ir mąstymą.

Anarsija Mikalauskaitė-Adamonienė

1949 m. laidos „Žiburio“ gimnazijos abiturientė, Justino Marcinkevičiaus bendramokslė, lietuvių kalbos mokytoja.

Regina Mikalauskienė

Vilniaus Mikalojaus Daukšos vidurinės mokyklos direktorė. Džiaugiuosi gyvenimo suteikta galimybe bendrauti su dvasinga, meniška Antakalnio bendruomene ir kasdien matyti besiskleidžiantį jaunosios kartos žiedą. Čia galiu išlikti savimi – balta varna su rožiniais akiniais.

Rita Miknevičienė

28 metus mokykloje. Šiuo metu dirbu Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazijoje. Su knygomis, mintimis, idėjomis stoviu šalia augančių žmonių. Ir mane tai tikrai džiugina. Manau, kad esu laimingas žmogus, – man dar viskas įdomu.

Laima Miliukaitė

Šaknys – Širvintų krašte.

Petras Panavas

Aš, vaikystėje kažkodėl pravardžiuotas Mackoniuku, gimiau 1933 metų rugsėjo mėnesio 6 dieną Vingirių kaime (dabar Ignalinos rajonas), lenkų okupuotame Vilniaus krašte. Subrendęs kasdienę duoną valgiau iš kaktos prakaito – mokytojavau, Atgimimo metais Utenoje vedžiau pirmąjį Sąjūdžio mitingą, triskart buvau išrinktas rajono tarybos nariu, o išėjęs į pensiją ketvertą metų dar mero patarėju padirbėjau. Apie visa tai ir dar kai ką galima paskaityti „Baltų lankų“ išleistoje neplonoje (500 p.), vietomis nelabai rimtoje atsiminimų knygoje „Įkvėpimo auka“. Dar esu išleidęs keliolika poezijos rinkinių ir pjesę „Daumantas“. Rašytojų sąjungos narys nuo 1979 metų.

Rita Pauliukaitienė

Esu iš tų laimingų žmonių, kurie kasdienę duoną pelno dirbdami mėgstamą darbą. Beldiesi ir durys atsiveria. O už jų kaskart nauja patirtis: vaiko pokštas, giedros senolio akys, dar negirdėtas žolyno pavadinimas...

Vincas Peckus

1951 m. baigiau Prienų gimnaziją, dvejais metais vėliau už jau tuo metu mums žinomą poetą Justiną Marcinkevičių. Studijavau lietuvių kalbą ir literatūrą VVPI. Studijas baigiau 1955 m. Nuo 1959 m. dirbau Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje. Išėjęs į pensiją, tapau etatiniu šios gimnazijos muziejaus darbuotoju.

Zigrita Petraitienė

Esu Kauno rajono Garliavos Jonučių vidurinės mokyklos lietuvių kalbos mokytoja ekspertė. Didžiojo Poeto kūryba, asmenybe susidomėjau labai anksti. Galbūt todėl, kad net dvi mano lietuvių kalbos ir literatūros mokytojos, turėjusios nemenką įtaką ir būsimai profesijai, buvo Justino Marcinkevičiaus klasės draugės... Pedagoginį kelią pradėjau paskutiniame sovietmečio dešimtmetyje. Ir tada, ir, drįstu teigti, mūsų dienomis Justino Marcinkevičiaus poetinis žodis, žmogiškoji laikysena mane nuolatos stiprina, gaivina, leidžia nepalūžti – tarsi „komunija, prilipus gomury“.

Antanas Poškus

Esu laimingas, kad man likimas buvo dosnus. Turėdamas gyvenimo patirties, galėjau siekti visuotinio gėrio, branginti kalbą, garbingą praeitį ir paveldą. Menu gražias akimirkas mokykloje. Tie metai man paliko skaidrių pėdsakų.

Violeta Puzarienė

Jau 25 metus mano laikas sukasi tarp dviejų erdvių: tarp Žičkų kaimo (Bagaslaviškis, Gelvonų seniūnija) ir Ukmergės. Kadaise ne kartą su mama, paviliotos cukrinių avinėlių (juokauju), važiovome į šį miestą, jo žymųjį turgų, senamiestį. Net nemanyta, kad čia gyvensiu, sukursiu šeimą ir dirbsiu mokykloje... Bet gyvenu! Myliu Ukmergę, tačiau civilizuotas pasaulis nepavergė romantiškos mano prigimties. Širdis ir dabar lekia ten, kur siūbuoja tėvo sodintas sodas, stovi mamos verpimo ratelis, ten, kur platūs laukai, žalias miškas, banguojančios kalvelės. Čia aš tikra sodietė, gamtos vaikas, o Ukmergėje – miesto žmogus.

Regina Ragauskaitė-Jasukaitienė

Gimiau Sibire, Intoje, politinių kalinių šeimoje. Parsivežė mane mažą, nemokančią nei vaikščioti, nei kalbėti. Vėliau, lankydama Seredžiaus vidurinę mokyklą (Jurbarko rajonas), mokytojos Agnietės Daukantienės vedama į grožinę literatūrą, įsimylėjau Justino Marcinkevičiaus poeziją, kuri alsavo Meile, Laisve. Drąsiau apie tai prabylant išgirdau studijuodama Vilniaus universitete. Nepamiršamos profesorės Viktorijos Daujotytės paskaitos-meditacijos, dėstytojos Janinos Riškutės, poeto Marcelijaus Martinaičio seminarai...

Irena Raščiuvienė

Esu lituanistė, sutinkanti jau 42-ąjį rugsėjį. Ilgiausiai dirbau Salomėjos Nėries gimnazijoje, vėliau – Pedagogų profesinės raidos centre, o šiuo metu – Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijoje. Kartais šį tą parašau ar kitus paskatinu rašyti; esu parengusi leidinių, apibendrinančių gimnazijos veiklą, dalyvauju lituanistinio ugdymo ir kituose projektuose.

Apie Justiną Marcinkevičių ir jo kūrybos poveikį, vietą ugdymo procese esu rašiusi pedagoginėje spaudoje, metodikos žurnale, kalbėjusi kvalifikacijos seminaruose ir konferencijose.

Irena Ruginienė

Gimiau Kelmės rajone, Arožų kaime. Mokiausi Šiauliuose, tuometiniame Pedagoginiame institute, studijavau lietuvių kalbą ir literatūrą. 1977 m. pradėjau dirbti Mažeikių pirmojoje vidurinėje mokykloje.

1988 m. inicijavau Sąjūdžio grupių kūrimąsi Mažeikių mieste, buvau pirmoji Lietuvos Sąjūdžio Mažeikių skyriaus pirmininkė, LPS Seimo narė 1988–1992 m.

Su vyru Albertu užauginau dukterį Ainę.

Kristina Stanionienė

Kėdainių rajono Labūnavos pagrindinės mokyklos direktorė, mokyklos laikraščio „Vaivorykštė“ redaktorė.

Kaip vietinė šio regiono gyventoja domiuosi kraštotyrine veikla.

2011 m. rinkti vietovardžiai pateikti tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Regioninė onomastika“. 2012 m. medžiaga skelbta leidinyje „Lituanistica“.

Aldona Šliažaitė

Meilė knygai mane apsvaigino vaikystėje ir įviliojo į literatūros jūrą. Kad nepaskęščiau, tapau filologe, ieškančia pusiausvyros tarp gyvenimo ir mirties, prasmės ir tuštybės, gerumo ir pykčio, laiko ir lemties... Gyvenime viskas pernelyg trupu, tačiau dar noriu eiti... Eiti ramiai ir paprastai kalbėti savo kasdienybės rožinį...

Konstancija Tamulaitytė

Gyvenu Garliavoje. Jau antri metai, kai palikau mokyklą. Per daugelį metų susikaupė nemaža grožinės literatūros lentyna, dabar skaitinėju, kas buvo nespėta peržiūrėti.

Mielai bendrauju su kurso draugais ir kolegomis (jau buvusiais). Esu sveika, linksma, myliu vaikaičius, dažnai juos pradžiuginu dovanomis. Gyvai domiuosi naujausia lietuvių literatūra, muziejais, teatru, ypač sporto laidomis. Vengiu pokalbių ir ginčų negandų temomis.

Izabelė Ūsienė

Esu ta, kuriai lemta pasakyti: ca, kur pušukės cykiau oša, kur dzūkelis vaikšto po žamį dažniau širdzim, o ne kojom, kur pacam Lietuvos pakraštuke kantresnės pušukės, gilesnės jų šaknys, ca – „vienintelė žemė“.

Esu kilusi iš Neravų kaimo, prie pat Druskininkų prisigūžusio. Didžiąją gyvenimo dalį ir dirbau čia – Druskininkų 1-ojoje vidurinėje, vėliau „Ryto“ gimnazijoje. Paskutinė darbo stotelė – „Atgimimo“ vidurinė mokykla. Išdirbau mokytoja 45 metus.

Profesinės veiklos misija – „mylėti mokinius kaip dūšią, krestelti kaip grūšią“, ieškoti šviesių gyvenimo spalvų, gimtosios kalbos grožio ištekliams dalytis, padėti kuriantiems. Alsu būtų be literatūros ir kūrybos.

Liuda Viliūnienė

Mano senelis Feliksas Sirutis – knygnešys, ištremtas iš gimtinės už dalyvavimą slaptoje „Sietyno“ draugijoje.

Tėvai – jau laisvos Lietuvos universiteto pirmosios laidos absolventai, nusipelnę pedagogai, ugde kvalifikuotus specialistus Sūduvos krašto švietimui ir žemės ūkiui.

Mes su vyru Vytautu, baigę lituanistikos studijas Vilniaus universitete, atvykome dirbti pedagoginio darbo į Marijampolę. Tikra Dievo dovana laikau 32 darbo V. Mykoliaičio-Putino internatinėje mokykloje metus.

Smagu, kad ir mūsų sūnūs Giedrius ir Dalius sėkmingai darbuojasi Lietuvos kultūros ir švietimo baruose.

Jolita Vilkelienė

Pirmąkart oro įkvėpiau Utenoje, čia ir toliau augau sportuodama, brązgindama gitara, bandydama kurti ir daug skaitydama. Baigusi Aukštakalnio vidurinę mokyklą studijavau VPU Lituanistikos fakultete – meilė literatūrai kėlė ir skraidino. Dirbau Vilniaus Adomo Mickevičiaus gimnazijoje, o dabar daugiau nei dešimt metų bandau auginti sparnus Vilniaus Barboros Radvilaitės pagrindinės mokyklos mokinukams ir saviems vaikams – Jorei ir Jurgiui.

Dalia Žibaitienė

Lyg du gyvenimai tekėjo greta: pedagoginio darbo ir poetinės kūrybos. Mylėjau savo mokinius, pasinėriau į darbą Šilutės mokyklose.

O vėlyvais vakarais, naktimis neduodavo ramybės atklydusios mūzos; jos belsdavosi, kartodamos žodžius, kol šie suguldavo į eilėraščius...

Roma Žilinskienė

Gimiau ir augau ramiame vienkiemyje Suvalkijoje, Marijampolės rajone, kur tokios lygumos, kad ramią naktį galima matyti daugiau nei už dešimties kilometrų šviečiančius Marijampolės žiburius, o skaisčią dieną – tolumoje aukštai iškilusį Sasnavos bažnyčios bokštą. Dabar ten bestūkso ąžuolas, kaip ir daugelis pavienių medžių, liudijančių apie buvusias sodybas. Sovietinių laikų vėjai nubloškė visai į kitą Lietuvos pakraštį – Žemaitiją, Mažeikius. Taigi čia nuo 1975 metų, baigusi Vilniaus universitete lietuvių kalbą ir literatūrą, mokinius savo kapsą tarpe mokau lietuvių kalbos.

Joana Župerkienė

Beveik 50 metų mokiau lietuvių kalbos ir literatūros Šiaulių miesto mokyklose, ilgiausiai – IX vidurinėje ir Didždvario gimnazijoje. Palydėjau į gyvenimą septynias abiturientų laidas – buvau jų mokytoja ir auklėtoja. Gyvenimas prabėgo greitai, šiandien galiu džiaugtis tuo, kad turiu daugybę gerų draugų: kartu dirbusių mokytojų ir užaugintų mokinių. Grožinė literatūra, eseistika, literatūros, kultūros žurnalai ir laikraščiai buvo ir yra svarbiausi mano skaitiniai.

JUSTINO MARCINKEVIČIAUS PAMOKOS

Redaktorė *Mimoza Kligienė*

Dailininkė *Ilona Jarecka*

Maketuotojas *Valdas Daraškevičius*

2012-12-04. Tir. 1 000 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos

Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius

Spausdino UAB „Grafija“, Sėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius